

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

2022

Bc. Kristýna Vyhánková Štyksová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Bc. Kristýna Vyhnánková Štyksová

Zprostředkování výtvarného umění na 1. stupni ZŠ

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Monika Dokoupilová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Monice Dokoupilové za pomoc, cenné rady a ochotu při zpracování této diplomové práce. Poděkování patří i paní učitelce Mgr. Michaele Molišové ze Základní školy Bílá Lhota, která mi ve své třídě umožnila realizovat vyučovací jednotky výtvarné výchovy.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	8
1 Umění.....	9
1.1 Význam výtvarného umění.....	13
2 Výtvarná výchova.....	16
2.1 Výtvarná výchova ve vzdělávací oblasti Umění a kultura.....	22
3 Tvořivost.....	23
3.1 Rozvoj tvořivosti.....	25
4 Zprostředkování výtvarného umění.....	29
4.1 Prostředky ve výtvarném umění.....	30
5 Jiří Kolář.....	38
5.1 Dílo Jiřího Koláře.....	39
6 Adriena Šimotová.....	42
6.1 Dílo Adrieny Šimotové.....	43
7 Giuseppe Arcimboldo.....	46
7.1 Dílo Giuseppeho Arcimbolda.....	47
Praktická část	49
8 Realizace praktické části.....	50
8.1 CHIASMÁŽ, MUCHLÁŽ, ROLÁŽ, PROLÁŽ – CO S PAPÍREM UDĚLÁŠ? I. část.....	52
8.2 CHIASMÁŽ, MUCHLÁŽ, ROLÁŽ, PROLÁŽ – CO S PAPÍREM UDĚLÁŠ? II. část.....	61
8.3 PEXESO, NAJDI OBRAZ A VLASTNÍ PUZZLE.....	66
8.4 CO NÁM PAPÍR VYPRÁVĚL.....	74
8.5 KOVOVÝ PORTRÉT.....	82
8.6 BUĎ V OBRAZE.....	89
Závěr	99
Seznam použité literatury.....	101
Elektronické zdroje.....	106
Zdroje obrazového materiálu.....	107
Seznam obrázků.....	110
Seznam příloh.....	111
Seznam zkratk.....	112

Úvod

Má diplomová práce nese název *Zprostředkování výtvarného umění na 1. stupni základní školy*. Prvotní setkání s tímto procesem předávání a zpřístupňování umění jsem zažila při studiích na filozofické fakultě, konkrétně ve volitelném předmětu modulu muzejní pedagogiky. Zde jsem získala jiný a nový pohled do zákulisí muzea, kdy pomocí pracovních listů a animačních programů v Muzeu moderního umění či v Arcidiecézním muzeu v Olomouci, muzejní lektori učili vnímat, chápat a číst umění. Především využívali didaktické pomůcky muzea, které usnadňovali chápání umění žákům, ale i dospělým. Prostřednictvím besed s umělci, pracovních listů, animačních programů, ledolamek je možné se seznámit s uměním. Obrazy doposud jen staticky visely na zdi a neměly šanci zaujmout diváky, kteří výstavou jen prochází. Bylo třeba dát umění do pohybu, oživit jej a poukázat na to, co vše nám skrývá. Avšak si musíme uvědomit, že ne každý může vnímat umění pomocí zraku. To byla také myšlenka a pohnutka k tomu, abych se zajímala o zprostředkování umění, kdy zapojíme i hmat. Jako učitelka mateřské školky sama vnímám, jak moc držíme děti v odstupu před uměním.

Výtvarná výchova, jakožto vyučovací předmět na ZŠ, bývá často opomíjena a učitelé nejsou vždy umělecky nadaní nebo nadšení do umění. Často využívají nápady k tvorbě z internetu v podobě šablon, hotových a jednotvárných výroků. Problém nastává tehdy, když je učitel spokojen s tím, že žák dodrží přesné instrukce k docílení zadaného vzhledu výrobku či díla. Žáci se často spokojí s učitelovým blaženým výrazem a jedničkou v žákovské knížce, když se žákovo dílo podobá vzorovému modelu. Tímto způsobem je možné žákům předat zkušenost s materiálem, zručnost nebo zdokonalit jemnou motoriku. Ukotví si a zafixují správný technický postup, což je potřeba. Ale výsledek většinou přestává být originální a žák přestává být kreativní. Podobně můžeme žákům v pracovních činnostech ukázat pletací vzor a naučit je plést či háčkovat tímto způsobem tj. ukázat přesný postup či upletený kus (vzor), ale nechťejme po všech stejný pletený rolák.

Cílem mé diplomové práce je zpřístupnit a zprostředkovat výtvarné umění žákům 1. stupně základní školy. Do hodin výtvarné výchovy nově aplikuji své pracovní listy, didaktické pomůcky a hry zaměřené na výtvarné umění, netradiční odpadový materiál, učení prožitkem inspirované příběhem umělkyně nebo nalézání rukopisů evropských umělců. Bude zásadní u žáků objevit volnost, osobitost, experimentování a nápaditost každého jedince.

Pokusím se každému pomoci k pochopení, že paní učitelka může zadat téma či techniku, ale výsledek je vždy originál a „jejich“, tudíž jim nezodpovím otázku typu: „*Paní učitelko, takhle je to správně, tak to má vypadat?*“.

Diplomová práce je složena ze dvou částí – teoretické a praktické. V prvních kapitolách teoretické části se zaměřím na otázky umění a výtvarné výchovy. Jaký význam zastává umění pro rozvoj člověka potažmo žáka. Dále rozvinu téma možností, jak zprostředkovávat výtvarné umění žákům na 1. stupni základní školy. Rovněž stručně charakterizují Rámcový vzdělávací program pro základní školy, konkrétně vzdělávací oblast Umění a kultura, kam spadá výtvarná výchova. Také objasním pojem kreativity a popíši, jak ji rozvíjet u žáků základní školy. V neposlední řadě představím život a hlavně tvorbu konkrétních umělců – *Jiří Kolář*, *Adriena Šimotová* – jakožto představitele české umělecké scény. Taktéž nastíním význam evropského umělce *Giussepeho Arcimbolda* v době rudolfínské pro České země. Žáci si budou pohrávat s myšlenkami a technikami těchto umělců prakticky v didaktické části práce, přičemž získají nové poznatky.

V praktické části představím mnou sestavené hodiny výtvarné výchovy, které mají žákům zpřístupnit umění pomocí tvorby s netradičními materiály a za použití metod a technik, které doposud žáci nepoznali. Využito bude vnímání nejen optického, ale i haptického či audiovizuálního. Jednotlivé hodiny jsou navrženy tak, aby žáci získali nové zkušenosti, vědomosti a osvojili si nové techniky. Bude nutné žáky vhodně motivovat k činnosti, zaktivizovat jejich vnitřní umělecké citění a pudy. Především podpořit jejich kreativní nápady a originalitu dětského výtvarného projevu. Cílem vyučovacích jednotek bude také vzbudit u žáků zájem o umění a pokusit se o umění mluvit a přemýšlet. Důležitým výstupem bude i hodnocení a sebehodnocení, které je potřeba žáky naučit. Zejména půjde o respektování odlišných hodnot každého jedince. S tím souvisí také vnímání a přijetí různorodosti umění i myšlení. Ke každé výtvarné jednotce je sepsána podrobná příprava na hodinu, následuje motivace a plánovaný průběh činností. Nakonec je zaznamenána realizace a evaluace hodin. V příloze jsou doloženy fotografie výsledných prací žáků, didaktické pomůcky a hry, vyplněné i vzorové pracovní listy.

Teoretická část

1 Umění

Co je to vlastně umění? Lidé zapomínají sledovat svět kolem sebe, nebo spíše bereme jako samozřejmost, že máme kolem sebe tramvaje, auta, budovy, mosty, plakáty, umyvadla, nábytek, jídelní sety a nádobí, knihy, oblečení, telefony a vše, co vyšlo z dílny nějakého výtvarníka či designéra. Někdy si neuvědomujeme, kolik je za uměním skryto času, úsilí a práce. Abychom si vážili umění, je zcela nezbytné si vyzkoušet umění i tvořit. Tímto vznikne intenzivnější vztah a respekt k umění a můžeme snadněji hovořit o umění a s uměním.

Je zřejmé, že v minulosti množství děl vzniklo zejména díky bohatým mecenášům, kteří si určovali zakázky. Výtvarné, literární, hudební nebo i dramatické umění vždy vyžadovalo píli, motivaci, múzu, myšlenku, nápad, originalitu a specifické schopnosti umělce. Mohli bychom vše, co tyto schopnosti, dovednosti a způsobilosti, nahradit jedním slovem *um*. Mnozí umělci se snažili tímto nadáním alespoň uživit, ale málokomu se poštěstilo zbohatnout na svém umu. Každé období bylo specifické svými zakázkami a typem, který se vyžadoval od umělců. Ať už šlo o náboženské motivy, výjevy z plenéru nebo podobizny šlechticů, které byly malovány na zakázku, tak zde byli i umělci, kteří se vymykali a tvořili svoji tvorbu. Někteří zaznamenávali na papír denní a rutinní činnosti všedního dne (např. zlatníka při práci; zemědělce při práci na poli; jedlíky při obědě; hrající si děti). Jiní měli svá díla jako prostředek terapie, jelikož se potýkali s psychickými problémy. Výsledky autorů (např. E. Munch, V. v. Gogh, F. Goya) i dnes doslova zvedají ze židle - ponurá atmosféra na pohřební hostině, vtáhnutí do nemocné duše umělce, volání o pomoc a vnitřní souboj umělce, znázornění hrůz války či morbidních mytologických scén. To vše si však žádalo pochopení společnosti. Mnohdy tvořili, ač nepochopení, na úkor výdělku. Nicméně tehdejší doba si žádala jiná díla, která měla zdobit sály, zámky a honosná sídla panovníků. Ti, kteří obrazy kupovali, toužili spíše po umění krásném a známém. „*Většina těch, kdo tenkrát kupovali obrazy, neměli zájem o umělce, dokud byli neznámí, dokud tvořili neprověřené hodnoty.*“¹ Dnes můžeme říci, že sběratelé a obdivovatelé umění už umí ocenit a vyčíslit hodnotu děl. Jen některým lidem postačí nastínit historický kontext vzniku, unikátní provedení techniky, jedinečnost a počet dochovaných děl onoho autora, aby si vytvořili vlastní hodnotu k dílu. Bohužel je to právě cena, kterou dnes většina lidí vnímá jako hodnotu díla.

---

¹ ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963, s. 88.

Srozumitelnost umění je palčivým tématem, které objasňuje autor takto: „...*umělecké dílo se zdá být nesrozumitelné, jeho obsah složitě zašifrován, forma příliš subjektivně pojata. Je to dáno především tím, že umělecké dílo vzniká za mnohem složitějších podmínek, než aby se mohlo líbit prostě a bezprostředně, jako se líbí třeba luční květina.*“² Proto říci, co je a co už není umění, není zdaleka tak lehké. Dokážeme označit dílo za líbivé a nelíbivé. To už umí rozlišit i děti, zda se jim něco líbí nebo nelíbí. Reagují spíše na krásu, pozoruhodnost nebo materiální zpracování, které je zaujalo na základě optického vnímání. Ale jde o první dojem z díla, ne však jeho pochopení, rozluštění konceptu, hodnocení náročné techniky, porozumění poselství atd. Avšak jak chceme navázat „dialog“ s uměním, když o něm ani s ním nekomunikujeme a nesnažíme se mu porozumět? Jana Musilová komentuje chápání umění společností takto: „*Lidé zpravidla za umění považují pouze klasická média typu kresba a malba, nerozumí současným tendencím v uměleckém světě a nejsou schopni nahlížet pod povrch věci. Často se v konfrontaci se současným uměním mohou cítit bezradně a zmateně, neumějí k němu přistupovat otevřeně, kreativně.*“³

Hned na úvod knihy *The Usborne Introduction to Art*, která je určena i dětem od devíti let, je položena otázka *What is art?*. Z překladu se dovídáme, že slovo umění bývá používáno k popisu čehokoliv, jsou tím myšleny prehistorické jeskynní malby, ale i hromada harampádí v rohu galerie.⁴ Samozřejmě odkazuje na umění nejen výtvarné, ale i literární, hudební či dramatické. Umění se zde spojuje se slovy líbivost a krása. K posouzení „líbí se - nelíbí se“ nám postačí především vkus. Každý má ten svůj vkus a už jen toto nás vede k debatám a sporům. Taktéž se bude lišit názor a vkus divákův a autorův (umělce). Pakliže dojde ke sdílení a porozumění hodnot umění, můžeme hovořit o úspěšné a pozitivní cestě k umění. V dnešní době se moderní umělci snaží především zaujmout, provokovat či vybědnout k novému pohledu (příkladem může být často zmiňovaná Duchampova *Fontána* či jeho ready-mades). Taktéž bychom mohli označit česká díla, která se nesla v duchu provokace a záměru upoutat pozornost diváků, třeba růžový *Tank číslo 23* nebo známá *Entropa* od Davida Černého. Avšak nepozorný divák nemusí na první pohled pochopit umělcův záměr a sdělení. Spíše v tom vidí vtip či recesi. David Černý je autorem bronzové sochy *Trabant* na

---

² UŽDIL, Jaromír a Igor ZHOŘ. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 32, [4] barev. příl.

³ MUSILOVÁ, Jana, 2014. Současná výtvarná pedagogika a zprostředkovávání umění. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 40. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.

⁴ DICKINS, Rosie & GRIFFITH, Mari. *The Usborne Introduction to Art with internet links*. United Kingdom: Usborne Publishing Ltd, 2014, p. 6–7. ISBN 978-1-4095-8299-1.

čtyřech nohách. Ačkoliv se první podívaná jeví humorně, dílo v sobě skrývá kus ponuré minulosti podníčené událostmi roku 1989. Velké množství děl je zahaleno nějakým tajemstvím, stačí pátrat a podkrývat souvislosti. „*Umění je vlastně ve své podstatě boj o zachycení aspoň nejmenšího kousíčku věčnosti, který lidé nazývají pravda.*“⁵ Ohlédneme-li se k Impresionistům, tam odkazovali na snahu zachytit pomíjivou náladu, atmosféru či pocity. Jiní umělci naopak toužili zpodobnit živý až realistický obraz či sochu. Podstatný význam sehrává především nápad neboli koncept umění. Protože nikoho předtím nenapadla myšlenka vystavit pánský pisoár do výstavní síně a ještě jej pojmenovat tak vznešeně *Fontána*, tak jako Marcela Duchampa.

Je pochopitelné, že se neustále mění hodnoty společnosti i samotných jedinců, což má vliv na hranici, co přijmeme za umění a co už ne. Marie Fulková v knize *Diskurs umění a vzdělávání* zmiňuje konkrétně, co podle ní umění není: „*Umění není „dějepisem“ artefaktů, ani „ručně malovaným“ obrázkem.*“⁶ Následně vymezuje čím umění je: „*...složitým sociálním polem neustálého procesu vznikání a výměn významů a prolínání osobních a institucionálních vztahů působících v mocenských i ekonomických podmínkách určité epochy.*“⁷ Diskurs právě podněcuje k rozpravování, pojednávání slovním či písemným, a to o čemkoliv např. o umění.

Konkrétně otázkami umění se zabývá i kniha *Co je umění?*.⁸ Nad termínem umění lidé přemýšleli už ve starověku, ale dodnes nebylo možné najít společnou definici umění. Jediné, na čem se mnozí teoretici shodli, zmiňuje v úvodu Tomáš Kulka: „*co výtvarným uměním není a nemůže být: cokoli, co nic nezobrazuje, co nic neoznačuje.*“⁹ Popisuje zde problematiku způsobem, kdy pátrá v historii a polemizuje s názory historiků, teoretiků a jiných autorů, kteří se zaobírají tímto tématem. Přestože hned na začátku předesílá, že na otázku nelze zodpovědět jednou univerzální definicí, pokouší se rozebrat možnosti, ke kterým došel. Přesné odpovědi na to, co je umění, se ale v knize nedočteme. Důvodem je také to, že jde o nekonečný tvůrčí proces, který souvisí s dobou a společností. Neustále se vyvíjí, rozvětňuje se, přizpůsobuje se a dává podněty k diskuzi. Jedna z tradičních teorií charakterizuje umění takto: „*...určitá zvláštní forma komunikace či exprese, specifický prostředek uspokojení potřeb nebo jako*

⁵ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. Olomouc: Rubico, 2009, s. 3. ISBN 978-80-7346-097-6.

⁶ FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, s. 160. ISBN 978-80-7319-076-7.

⁷ Tamtéž, s. 160.

⁸ *Co je umění?: texty angloamerické estetiky 20. století*. Autor úvodu Tomáš KULKA, autor úvodu Denis CIPORANOV. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 437 s. Estetika, sv. 1. ISBN 978-80-87378-46-5.

⁹ CIPORANOV, Denis a KULKA, Tomáš. *Co je umění?: texty angloamerické estetiky 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 11. Estetika, sv. 1. ISBN 978-80-87378-46-5.

*zpřítomnění pravdy ve smyslové formě.*¹⁰ Autoři nabízí mnoho variant a názorů napříč historie, ke kterým lze přihlédnout a najít v nich odpověď. Jak sám autor uvádí, přesněji nejde o definici co je umění, ale jaký druh je pojem umění?¹¹ Filozof Ludwig Wittgenstein zkoumal jinou otázku „Co je to hra?“ a pokusil se najít podstatu vymezení pojmu her. Prostřednictvím této otázky se snaží vytvořit kostru souvislostí, díky kterým jsou aktivity a činnosti zařazeny právě do her. Na tomto příkladě zakládá i spojitost s uměním Morris Weitz. Hledá vodítko k zodpovězení otázky, co je podstatou umění. Problém podstaty umění je podobný právě této otázce podstaty her.¹² Je zřejmé, že všechny hry musejí mít něco společného nebo alespoň podobného, příbuzného, abychom o nich mohli říci, že to jsou také hry. Jakožto základní podobnost, která spojuje hry v pojem her (umění v pojem umění), je podle Morris Weitze jejich otevřená struktura. Hry jsou různorodé, mohou se měnit, což můžeme říci i o umění, a přesto nesou všechny stejný název (hry/umění). Podle lexikonu umění je pojem výtvarné umění: „*Společný název pro malířství, grafiku, a sochařství. V širším slova smyslu zahrnuje i architekturu, umělecká řemesla, fotografii a film.*“¹³

Otázka umění je lákavá a zvědavého člověka podněcuje k zamyšlení a hledání odpovědí. Pakliže se v hlavě urodí nápad, jak definovat nebo alespoň popsat umění, najde se vždy oponent, který to bude vnímat jinak. Nelze aplikovat jeden výrok, který by vymezoval „co je to umění“ a platil by bez omezení pro všechna díla. S tím souvisí i to, co je a není uměleckým dílem. Nicméně je zcela jisté, že umění, konkrétně pak umělecké dílo, dokáže vyvolat v člověku určité emoce. Ale kdo z nás si položí otázku, co je to, co nám imponuje a jak to „něco“ působí na naše smysly? Může to být téma obrazu, styl a technika, materiál, umělec nebo tajemství skryté v obraze? „*Není však ryziho uměleckého díla, jež nepůsobí především na naše smysly – na naše tělesné orgány vnímání – , a tážeme-li se, co je umění, tážeme se vlastně, jaká vlastnost nebo zvláštnost v tom nebo onom uměleckém díle působí na naše smysly.*“¹⁴ Z tohoto sdělení je jednoznačné, že každé umělecké dílo na nás působí, především na naše smysly. A pokud máme pohnutku k objevování, zjišťování, zkoumání blíže poznat umělecké dílo, tak jsme na správné cestě k umění. Podle autora knihy *Skvosty českého*

---

¹⁰ CIPORANOV, Denis a KULKA, Tomáš. *Co je umění?: texty angloamerické estetiky 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 72. Estetika, sv. 1. ISBN 978-80-87378-46-5.

¹¹ Tamtéž, s. 56.

¹² Tamtéž, s. 57.

¹³ BERNHARD, Marianne. *Universální lexikon umění: architektura, fotografie, grafika, malířství, osobnosti, sochařství, umělecká řemesla*. Přeložil Otakar MOHYLA. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, s. 479. ISBN 80-85785-46-3.

¹⁴ READ, Herbert Edward a Jaromír UŽDIL. *Výchova uměním*. Přeložil Jan CAHA. Praha: Odeon, 1967, s. 26. Teorie a kritika, 18. svazek.

umění umí umění pojmenovat či vyjádřit názory a city, jelikož jsou založeny na vnitřním prožitku. Každé umělecké dílo je „psáno“ specifickým uměleckým jazykem, přesto mu dokážeme porozumět nebo se ho naučit. „*Emocionální a estetická složka pak činí takové dílo výjimečným. Citový prožitek, tolik nemoderní v našem běžném životě ovládaném chladnou logikou a technikou, je tou nejlepší cestou k novému „polidštění“ naší duše.*“¹⁵

1.1 Význam výtvarného umění

Významné místo v životě lidí zaujímá umění už od samotného počátku lidstva. Z dob prehistorie pochází prvotní pokusy o umělecké sdělení, vyjádření či zaznamenání skutečnosti. Některé malby či sošky sloužily i k rituálním obřadům, aby si lidé zajistili zdařilý lov. Jejich výtvary dnes můžeme nazvat artefakty¹⁶. Některé výrobky vznikly úmyslně, jiné vznikly „omylem“ tj. experimentem, kdy právě ono „nezdařilé“ dílo považujeme za jedinečné a vzácné. Starověk se nesl v duchu obrovských staveb, které byly stavěny na oslavu bohů a panovníků. Gigantické sochy, kolosy, chrámy, pyramidy jsou důkazem neskutečně promyšleného procesu, který je ještě dnes nad naše chápání. Ve středověku bylo umění silně ovlivňováno křesťanstvím, což můžeme pozorovat i na motivech zdobení (portálů, exteriérů i interiérů) staveb této epochy. S renesancí ožívá umění novověku a obrací se i k přírodě, lidem, životu a ne jen k Bohu. Umění se otvírá lidem. Dříve se chodili vyučit danému umění (řemeslu) k mistrovi, kde získali dovednost míchání barev, používání nástrojů, naučili se jak napínat malířské plátno, jak zlepšovat techniku malby či kresby atd. Učni často přejímali základy techniky a mistrův rukopis, jen někteří svým uměním přesahovali svého učitele. Dnes se naopak snažíme hledat ten svůj osobitý rukopis.

Nezbytně důležité je pochopit, kam se nejen u žáků chceme ubírat ve výchově uměním. Jednoznačně bychom měli směřovat: „*k autonomii jedince a k ideálům svobodné tvořivosti.*“¹⁷, což je heslo, které hlásá Marie Fulková o diskurzech výchovy i umění. Hlavní roli a funkci výtvarné výchovy v současném umění zmiňuje Jana Musilová: „*Kromě funkce noetické/ontologické (poznávání reality světa) nesmíme opomenout její funkci gnozeologickou*

---

¹⁵ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. Olomouc: Rubico, 2009, s. 3. ISBN 978-80-7346-097-6.

¹⁶ ARTEFAKT (latinský; umělý výrobek): 1. Všeobecné označení předmětů vyrobených člověkem. 2. Nástroje a ozdobné šperky, jež vznikly v pravěku.

In: BERNHARD, Marianne. *Universální lexikon umění: architektura, fotografie, grafika, malířství, osobnosti, sochařství, umělecká řemesla*. Přeložil Otakar MOHYLA. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, s. 20. ISBN 80-85785-46-3.

¹⁷ FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, s. 146. ISBN 978-80-7319-076-7

(vnitřní formace jedince) a komunikační (výtvarná výchova jako faktor sociability).“¹⁸ Když budeme mít otevřené oči i mysl, můžeme objevovat a zkoumat svět, který nám bude inspirací či předlohou k tvorbě umění (nejen výtvarného). Zkoušení a hledání způsobů vyjádření a forem sdělení postupně utváří a kultivuje náš projev. Umění vnitřně formuje a modeluje osobnost každého jedince. Poté jsme schopni komunikovat s uměním a diskutovat o umění. Jestliže získáme praktické zkušenosti i teoretické poznatky s uměním, můžeme objektivně i subjektivně hodnotit umění.

Filozof Antonín Mokřejš popisuje důležitost umění takto: „Právě umění jako škola zraku, vnímavosti a citlivosti, třebící způsobilost rozlišovat a rozumět, se stává nenahraditelným prostředkem na cestě k objektivitě. Jeho přínos v uvedeném směru pak vzrůstá díky tomu, že právě setkání s uměleckým dílem aktivizuje a aktualizuje naši svobodu.“¹⁹ Umění utváří osobnost člověka, rozvíjí jeho kreativitu, představivost, nutí člověka tvořit si své hodnoty nebo může fungovat jako léčebný prostředek. Může člověka motivovat, inspirovat nebo vzbudit v nich pokud možno pozitivní emoce nebo oživit starou vzpomínku. Autor zmiňuje klady umění, které se snaží potlačit nepotřebné, rušící a negativní vlivy a věnovat tak pozornost něčemu přínosnějšímu. Preferuje zejména věcnost a smysl pro objektivitu, neboť bez ní se podle něj nedokážeme obejít. „Umění tak na jedné straně člověka vede ke kázni a vybízí ho, aby ustoupil do pozadí a dal příležitost věcem, o něž se zajímá a které objevuje, aby se ukázaly a projevíly. Přitom se však zároveň snaží prolomit clonu nejrůznějších předsudků, předpojatostí a zábran, stojících mezi člověkem a světem a omezujících či blokujících skutečné vidění.“²⁰

První úskalí může být právě začátek s uměním. Český pedagog, teoretik a kritik výtvarného umění Igor Zhoř popisuje návod, jak se vydat na cestu od skutečnosti ke snu v knize *Škola výtvarného myšlení*:

„CESTA K VÝTVARNÉMU TVOŘENÍ

NEZAČÍNÁ V RUCE ANI OKU

ZAČÍNÁ V SRDCI, KTERÉ VZPLANULO CITEM,

---

¹⁸ MUSILOVÁ, Jana, 2014. Funkce výtvarné výchovy a umění v současnosti. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 41. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.

¹⁹ MOKREJŠ, Antonín. *Umění: a k čemu?*. Praha: Triton, 2002, s. 142–144. Filosofická setkávání, sv. 3. ISBN 80-7254-199-4.

²⁰ Tamtéž, s. 144.

ZAČÍNÁ V HLAVĚ, KTERÁ ROZVAŽUJE,
V MYŠLENCE, KTERÁ NALÉZÁ FORMU I VÝRAZ. ^{“21}

Z této myšlenky je zřejmé, že je důležitá především vnitřní motivace, horlivost, chtění výtvarně tvořit a rozvážně hledat své osobité vyjádření myšlenek, pocitů, pomocí umění. Autor následovně shrnuje v bodech jednotlivé kroky v procesu výtvarného myšlení a tvoření. Etapy nelze přeskočit, ale je nutné si jimi postupně projít, abychom mohli s tématem dále pracovat a ozvláštňovat jej. Pakliže poznáme skutečnost, nic nám nebrání k obrazotvornosti. Tyto etapy naučí a připraví člověka výtvarně tvořit a myslet. Jde o záležitost, která vyžaduje čas, trpělivost, pozornost, soustředěnost a zájem člověka (žáka, učitele). Igor Zhoř rozděluje cestu od skutečnosti ke snu na tři etapy:

„V té první:

1. *Rozvažujeme vleže na zádech. Přemýšlíme o všedních i nevšedních věcech, které patří k člověku.*

2. *Pátráme, objevujeme, sbíráme.*

3. *Zkoumáme úlovky, vlastní i cizí.*

V druhé etapě cesty:

4. *Zobrazujeme věci. Nalezené úlovky nám poslouží jako model pro kresbu či malbu, kterou se pokoušíme co nejvěrněji zachytit.*

5. *Dáváme věcem další významy. Zosobňujeme věci pomocí detailů a nápověd v obraze zátiší.*

6. *Proměny a metamorfózy. Dáváme svým úhlem pohledu a zobrazení jiný ráz, význam a hodnotu pomocí symbolů.*

Třetí etapa:

7. *Hledáme jiné přístupy k věcem. Dále pracujeme s obrazem či věcmi. Fotografujeme je, děláme koláže, fotomontáže nebo pracujeme s nadsázkou myšlenky či předmětu.*

8. *Ozvláštňování. Posledním bodem cesty je práce se všedním předmětem, které přidáme na hodnotě významové nebo estetické. Tímto již vstupujeme do říše snů, imaginace a fantazie. ^{“22}*

---

²¹ ZHOŘ, Igor. *Škola výtvarného myšlení*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1985, 1 sv. (nestr.).

²² ZHOŘ, Igor. *Škola výtvarného myšlení*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1985, 1 sv. (nestr.).

2 Výtvarná výchova

Výtvarná výchova je jedním z povinných předmětů, který se běžně vyučuje už na 1. stupni základních škol. Předměty, které nesou název „výchova“, považují učitelé i rodiče paradoxně za méně podstatné. Občas se tedy stává, že mnozí učitelé dohání resty z předmětů (např. český jazyk, matematika) právě v hodinách výtvarné či hudební výchovy. Je samozřejmé, že zrovna v období pandemie, kdy žáci strádají ve vzdělávání nejvíce, jdou do ústraní tyto „vedlejší“ předměty. Přesto se najdou učitelé, kteří pokládají za nezbytné věnovat se i výchovám, i když třeba na dálku. Nové situace školní i životní je třeba přijmout a postavit se výzvám. Vzbudit v žácích tvůrčí přístup a vést je k samostatnosti. V době online výuky lze využít jejich počítačových schopností právě k výtvarným činnostem. Nicméně přívlastko předmětu, je to „jen výtvarka“, stále slýcháváme. „Často je výtvarná výchova chápána jako předmět odpočinkový, jakýsi terapeuticko-estetický relax na odpoledne, ulevující od zátěže „těžkých“ „hlavních“ předmětů, zaměřených na získání systematických znalostí potřebných pro život a budoucí profese.“²³

Marie Fulková popisuje, jaké místo zaujímá výtvarná výchova: „Výtvarná výchova je předmětem s výrazně komunikativní a sociální dimenzí. Nezastupitelně je zde vytvářen prostor pro sebeutváření ve společenství jiných lidí, a to jedině ve vztahu k nim. Dítě se zde objevuje jako emancipovaný autor, jako tvůrce specifických obrazových znaků a jejich významů ve vazbě na sociální a kulturní kontexty.“²⁴ K hlavním činitelům ovlivňující právě tvůrčí projev je prostředí školní i domácí, osobnost a metodika vyučování pedagoga. Učitel má lidsky, odborně a pedagogicky působit na žáky. Sám vyučující by měl být výtvarně vyspělý a mít vyhraněný umělecký názor. Zdeněk Příkryl upozorňuje, že je třeba dát pozor na to, aby se učitelova vyhraněnost nezměnila v jednostrannost, konkrétně „v prosazování jediného samospasitelného způsobu.“²⁵

V knize *Didaktika výtvarné výchovy I.* připisují dva významy přívlastku „výtvarný“. První má technický význam, který odlišuje danou výchovu od výchov jiných, především díky speciálním vizuálně haptickým prostředkům, které se využívají a jimiž působí na žáka. Druhý

---

²³ FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, s. 298. ISBN 978-80-7319-076-7.

²⁴ Tamtéž, s. 302.

²⁵ PŘIKRYL, Zdeněk. *Autentičnost dětského výtvarného projevu a učitelův vliv*. ÚDVU–Olomouc, 1964, s. 5–6.

význam je hodnotící a vypovídající o těžko definovatelné „vlastnosti předmětů či jevů, o jejich specifické kvalitě ve využití a účinu těchto speciálních prostředků.“²⁶

Už v mateřské škole se paní učitelky snaží rozvíjet výtvarný projev dítěte. Pomocí her stimulují pozorování a vnímání okolního světa. Žáci zkoumají vlastnosti materiálů, tvarů, odstínů a detailů. Pedagog podněcuje zájem o umění v životě, se kterým se běžně setkáváme (pohádky, knihy, loutky, hračky, filmy atd.). Prostřednictvím stavebnic povzbuzujeme u žáků fantazii a prostorové vnímání, kdy mají možnost budovat v jiné dimenzi než jen v ploše (hrady, domy, pevnosti, mosty, tunely, roboty atd.). Dále objevují rozmanitost přírody, pozorují rostliny, živočichy a jevy na procházkách. Seznamují se a poznávají svět kolem nás. Dětský kresebný projev se pojí se zkoušením úchopu pastelky a s pokusy zanechat stopu např. na zdi, papíru, podlaze, v písku, v mouce atd. Formou hry zkoumá vlastnosti a způsoby zaznamenávání. Jaromír Uždil se pozastavuje nad tím, že první zájem dítěte o tvorbu přichází už s otisky zamazané dlaně nebo kreslení prstem na zamlžené sklo. Podotýká, že nejde ani tak o zájem na konečném výsledku, jak o radost ze zanechávání otisků či stopy.²⁷ Od bezděčných čaranic přechází ve snahu zachytit něco reálného a konkrétního. „Pro ně je první čmáraní příjemnou zkušeností a nám nezbyvá než mu dát dost příležitosti k práci, která je baví a o níž víme, že bude čím dál tím víc přispívat k vývoji jeho psychiky.“²⁸ Žák se rychle učí a přechází v kontrolovanější a cílenější linie, které stylizuje třeba do tzv. hlavonožce. Samotný tvar oválu či kruhu souvisí většinou s tvarem předmětů, které zná dítě z okolí (sluníčko, měsíc, oko, díra, hlava, kolo, volant atd.). Snaží se znázornit i někoho konkrétního (kamaráda, maminku, sebe samo, tatínka), přičemž doplňuje ovál o tečky (oči, uši), linie a křížené linie (ruce, později nohy). S předškolním věkem by měl žák dospět k detailnější kresbě lidské postavy. Žák by měl znát barvy, tvary a mít uvolněné zápěstí (také díky cvičení grafomotoriky). Žák si osvojuje tzv. vzorce či superznaky, které vycházejí z „hluboko uložené zkušenosti našich smyslů, na tvarové, barevné, hmatové, čichové, chuťové i kinetické paměti a jsou bohatě prostoupeny faktory emocionálními (přáními, sympatiemi) i faktory racionálními (úvahou, logickou argumentací, utříděním, odborným i všeobecným vzděláním).“²⁹ Výtvarné tvoření je pro žáky nesmírně podstatné pro správný psychický i fyzický vývoj osobnosti. „Pro všechny děti je výtvarná činnost zpočátku především ventilem vnitřního přetlaku představ, které se

²⁶ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, s. 37–38. ISBN 8072902377.

²⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 15. Na pomoc učitelům a vychovatelům.

²⁸ Tamtéž, s. 18.

²⁹ Tamtéž, s. 94.

*(pro malý rozsah dětského slovníku, ale hlavně proto, že se týkají konkrétních věcí a slovem nepřeložitelných zážitků) nemohou dočkat zpředmětnění.*³⁰ Jakmile však žák z této soustředné hry obsahu a vlastní představitivosti „vyroste“, nastanou potíže, jak zachytit a zhmotnit onu skutečnost, aby byla srozumitelná i divákovi. Začíná tak složité období jak pro žáka tak i učitele.

Metodická příručka výtvarné výchovy si klade jako základní pedagogický požadavek ve výtvarné výchově podněcovat zejména tvořivé dětské schopnosti. Cílem předmětu výtvarné výchovy od prvního ročníku je tedy rozvíjet výtvarné myšlení, vidění, představitivost a fantazii. Naučit žáky estetickému osvojování přírody, světa věcí a světa člověka, a to prostřednictvím výtvarných prací žáků a prostřednictvím výtvarného umění.³¹ Tři hlavní oblasti, které tvoří obsah výtvarné výchovy, jsou: výtvarné osvojování skutečnosti; experimentování a organizace prostoru; výtvarné umění a životní prostředí. Pedagog plynule navazuje na dosavadní výtvarný soubor schopností žáků a nabízí jim prostor k tvořivému projevu a uplatnění získaných dovedností. Druhý ročník navazuje na hravé tvořivé činnosti, kdy jsou utvářeny podmínky k výtvarnému vyjádření žáka a postoji vůči lidem, společenskému dění a věcem kolem nás. Žáci jsou vedeni k samostatnosti a rozvoji estetického a smyslového vnímání.³² Ve čtvrtém ročníku umožňuje dostatečná psychická vyspělost žáka zachytit skutečnost podle modelu. Zvýšená časová dotace výtvarné výchovy, se podle Josefa Hrona a Antona Macka oproti 3. ročníku, důkladněji věnuje :

„a) podněcujeme ich tvorivú fantáziu,

b) učíme ich sústavnejšie pozorovať; tým sa prehlbuje ich zmyslová vnímavosť k tým znakom skutočnosti, ktoré sa stávajú podnetom pre použitie výrazových prostriedkov, ako je línia, farba, tvar, osvetlenie, priestor a pod.,

*c) rozvíjame všeobecnú a grafickú predstavu, ako aj výtvarné techniky.*³³

Projevy dětského výtvarného umění jsou odjakživa spojovány s dětskou výrazovostí a bezprostředností, které se snažíme u žáků podporovat. Každopádně se pod pojmem výtvarná výchova skrývá mnohem více. *„Zatímco v období formování teoretických základů výtvarné*

---

³⁰ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychologický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 83. Na pomoc učitelům a vychovatelům.

³¹ POUPA, Vladimír a Jan VOSEČEK. *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. Vyd. 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 8–9. Metodické příručky. ISBN (Váz.).

³² POUPA, Vladimír a Jan VOSEČEK. *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. Vyd. 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 20–21. Metodické příručky. ISBN (Váz.).

³³ HRON, Josef a Anton MACKO. *Výtvarná výchova ve 4. ročníku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, s. 5–6.

pedagogiky byly nejjfrekventovanějšími pojmy: *dětský expresionismus a spontaneita, základy metodiky vedení výtvarného projevu, projektové vyučování, jsou dnes na programu pojmy jiné, charakterizující určitou tolerantnost, někdy dokonce i jistou nepřehlednost celé situace v umění a ve výchově:*

- *komunikace*
- *iniciační a prožitkový charakter výtvarných činností (prožitková pedagogika)*
- *konceptuální charakter výtvarného vyjadřování*
- *intermediální výukové projekty*
- *multikulturní umělecko-pedagogické projekty*
- *galerijní animace*
- *expresivní a výrazová složka výtvarného vyjadřování*
- *smyslová a duchovní pedagogika*
- *nová média a audiovizuální komunikace*
- *performativní mezioborové projekty*³⁴

Z toho lze pochopit, že výtvarná výchova není založena pouze na zobrazovacích dovednostech, ale rozvíjí osobnostní stránky jedince. Zpočátku nesl předmět název *Kreslení*, které bylo zavedeno do povinného vzdělávání koncem 18. století, načež postupem času došlo ke změně názvu předmětu i pojetí.³⁵ Požadavky na žáka jsou vymezeny klíčovými kompetencemi, cílovými kategoriemi i učivem a formulují je očekávané výstupy z výuky. Taktéž jsou kladeny nároky na splnění profesních kompetencí pedagoga ve výtvarné výchově.

Samozřejmě vedle osobnosti a odbornosti pedagoga mají významný vliv také metody a formy výuky. „V české výtvarné výchově 90. let pak dochází k vytvoření dvou zdánlivě protichůdných linií – **duchovní a smyslové pedagogiky** (tato preferuje přímý nesmyslový kontakt s materiálem, vlastním tělem a prostorem a uznává tradiční duchovní hodnoty jako témata výtvarného projevu) a **vizuálně komunikativní pedagogiky** (tato je zaměřena na kultivaci převážně vizuálních uměleckých i neuměleckých forem). Vedle těchto dvou proudů existuje ještě tzv. *Pedagogika výtvarných projektů, která se jakoby snaží oba přístupy pedagogické výtvarné práci synchronizovat.*“³⁶

---

³⁴ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Helena GRECMANOVÁ a Petr EXLER. *Škola muzejní pedagogiky*. 4. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 14. ISBN 978-80-244-1869-8.

³⁵ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, s. 30. ISBN 8072902377.

³⁶ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Helena GRECMANOVÁ a Petr EXLER. *Škola muzejní pedagogiky*. 4. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 14. ISBN 978-80-244-1869-8.

K vizi osudu výtvarné výchovy se vyjádřila paní Stehlíková Babyrádová takto: „... je odrazem charakteru lidí, kteří ji budou praktikovat – tedy učitelů či výtvarníků nebo i teoretiků umění, ale také samotných dětí – žáků, studentů.“³⁷ Je nezbytné a důležité kultivovat a obohacovat žákovo vnímání nejen o smysl zraku. Většina pedagogů výtvarné výchovy se zaměřuje více na stránku estetickou než na prožitkovou, osvojení techniky nebo na chápání a reflektování díla. A právě pomocí smyslů (zrak, sluch, hmat, čich) pozvedneme vnímání na vyšší úroveň. Snažme se tento vizuální vjem propojit se zážitkem sluchovým, hmatovým nebo čichovým, aby došlo k podvědomému učení.

Igor Zhoř vyzdvihuje v knize *Člověk a výtvarné umění* řadu problémů teorie umění, tvůrčího procesu, kompozice, perspektivy, barev, světla a stínu, což vyžaduje vysvětlení právě od učitele. Poukazuje na to, že je lepší přiblížit žákům nejprve současné umění než začínat chronologicky. Důležité je opřít vědomosti o historické milníky, se kterými se umělecký vývoj také pojí.³⁸ Zhoř tímto míní didaktickou zásadu posloupnosti, kdy má učitel postupovat od známého k neznámému. Uplatněny by měly být i zásady posloupnosti, názornosti, uvědomělosti a systematičnosti, zejména propojení teorie s praxí. Přičemž působení přímé názornosti závisí na věku žáků. Zásada výchovnosti vyučování má podněcovat lásku k tvorbě, která by měla zlepšit např. orientaci v přírodních i společenských jevech. Negativní vliv na výchovu shledává Jaromír Uždil každý formalismus ve vyučování. Jde o jednostranné mechanické nacvičování, jednostranné oceňování výkresů, nebo když při besedách o umění pedagog dostatečně nereaguje na dětské podněty.³⁹ Dokonce formalismus tkví také v tom, že není učitel dostatečně připraven na hodinu a raději vyučuje pomocí zastaralých a konzervativních metodických postupů. Učitel by měl být proto odborně vzdělán v oboru, výtvarně nadán, nadšený do tvorby a oplývat pedagogickým talentem. Měl by zaujmout žákovu pozornost a zvolit vhodné metody a postupy při práci vzhledem ke schopnostem žáků. Individuální přístup a snaha učitele o komplexní rozvoj žákovy osobnosti je tedy žádoucí. Avšak má být učitel výtvarné výchovy umělec nebo „jen“ pedagog? „*Umělci se totiž sami mnohdy stávají těmi, co nepřímou vychovávají, a to v mnohých případech účinněji, než tak činí ti, co jsou k výchově pověřeni – učitelé. Umělci vychovávají nezáměrně a pravděpodobně si*

---

³⁷ MUSILOVÁ, Jana, 2014. Funkce výtvarné výchovy a umění v současnosti. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 30. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.

³⁸ ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963, s. 99.

³⁹ UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 32–34.

ani nepřejí, aby jejich aktivity byly s jakýmkoliv učitelstvím spojovány. Na druhé straně se však i učitelé v mnohém přibližují umělcům. Akce konané v rámci umělecko-pedagogických projektů nejsou akční tvorbě umělců příliš vzdáleny. To, co je umělcům, učitelům a dětem či studentům v průběhu tvorby společné, je tendence k hledání nového, k objevování cestu směřujících k nepoznanému, což často vyžaduje schopnost improvizace...⁴⁰

Právě někteří učitelé se mohou potýkat s problémy, které často vznikají tím, že nejsou „výtvarkáři“ a předmět jim spíše doplňuje úvazek. Těžko učít žáky něčemu, co sám pedagog neumí, neovládá nebo není schopen předat žákům. „Učitelé a učitelky výtvarné výchovy jsou v situaci značně obtížné, a aby se vyhnuli problémům s obsahem oboru (máme na mysli tvorbu, umění, kulturu, myšlení, výchovu i vzdělání a jejich aktuální i potenciální funkce v socio-kultuře) a obtížnosti didaktického zpracování těchto obsahů, setrvávají raději v ochranné náručí teorií staršího pojetí umění a jeho lineárních příběhů a vyhýbají se problematickému umění současnosti.“⁴¹

Naštěstí vzhledem k možnostem, které dnes mohou nabídnout Základní umělecké školy, lze nad rámec ZŠ pěstovat a rozšiřovat umělecké nadání ve výtvarném kroužku. Časová dotace, materiální vybavení, odbornost a individuální přístup pedagoga, menší kolektiv nebo skupina stejně smýšlejících bytostí může být to, proč žáci dochází do tohoto kroužku. Už jen zájem žáka o zájmový kroužek svědčí o tom, že bude přínosem pro rozvoj žákovy osobnosti. „Jaký smysl mají výtvarné kroužky a jaké je jejich poslání? V podstatě dvojí: jednak zaměřené dovnitř kroužku k jednotlivým členům, jednak obráceně navenek, mimo kroužek.“⁴² Rozvíjí zdravý projev, lidskou osobnost, přispívá k podnětům estetickým i morálním. Vytváří radost, harmonii duše, poznání světa a skutečnosti, smysl a cit pro barvu, tvar a schopnost sebevyjádření. Žáci se naučí hodnotit sebe i ostatní. Zúčastňují se výtvarných besed, výstav či návštěv galerií nebo pořádají vlastní výstavy prací. Podílejí se na výzdobách prostor a budov. Vyzkouší si různé výtvarné techniky a osvojují si postupy tvůrčích činností. Organizují přednášky a výlety za kulturou. Určitým způsobem se zde vzbuzuje dětská tvořivost a utváří se vkus. Avšak se jedná o zájmový kroužek, tudíž o předmět dobrovolný (nepovinný).

---

⁴⁰ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, 2014. Princip sebevyjádření a socializace v edukaci. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 18. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.

⁴¹ FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, s. 147. ISBN 978-80-7319-076-7.

⁴² ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963, s. 99.

2.1 Výtvarná výchova ve vzdělávací oblasti Umění a kultura

Součástí vzdělávací oblasti Umění a kultura je hudební, dramatická a výtvarná výchova. Žáci se učí pracovat s vizuálně obraznými znakovými systémy, které rozvíjí schopnost poznávání a prožívání lidské existence. Dochází k reflexi doposud získané a nově nabyté dovednosti a zkušenosti žáka, přičemž hraje roli působení nových pocitů a prožitků na žáka. Výtvarná výchova neslouží pouze jako prostředek k vyjádření reality pomocí obrazného vyjádření, ale jako komunikační nástroj. V úrovni základního vzdělávání rozvíjí tvůrčí činnosti, vnímání, interpretaci, myšlení, představivost, prožívání a cítění. Učivo je tvořeno třemi pilíři, které jsou obsahem vzdělávání ve výtvarné výchově:

- Rozvíjení smyslové citlivosti
- Uplatňování subjektivity
- Ověřování komunikačních účinků

Cílem vzdělávací oblasti je utvářet a rozvíjet klíčové kompetence, aby žák chápal umění, využíval jazyka umění ke komunikaci a čerpal z umění jako ze zdroje poznání. Prostřednictvím vlastní tvorby se žák učí experimentovat, vnímat, prožívat a podněcovat představivost. Žák kultivuje svůj projev, utváří si vlastní žebříček hodnot i uměleckých hodnot. Podílí se na podnětné atmosféře, která bude přispívat k tvůrčímu procesu. Žák si je vědom různorodých kulturních hodnot současnosti i minulosti a respektuje kulturní projevy a potřeby různorodých skupin, národů a národností. Žák si uvědomuje sebe samého jakožto svobodného jedince, osobnost, která má zájem na obohacení emocionálního života. Sám se také účastní procesu tvorby a nalézá nové způsoby vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě.⁴³ (RVP ZV, 2021)

---

⁴³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 164 s. [cit. 2021-11-14]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>

3 Tvořivost

Tvořivost je důležitou složkou kognitivních dispozic, která je nepostradatelná pro formování estetických vloh.⁴⁴ Jaromír Uždil použil přirovnání, co je to tvořivost, kterým vyjádřil onu mimořádnou potřebu této schopnosti: „*Je to vzácné koření naší aktivity, usměrňovač jejích částic.*“⁴⁵ V knize *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte* vypisuje příklady tvořivých vlastností, které člověk uplatňuje nejen ve výtvarné výchově, ale jde i o obecné využití: „*např. citlivost k vlastnímu zážitku a k vlastní práci, umění setrvat ve stavu koncentrovaného vnímání, vnitřní pohyblivost, schopnost přeskupovat a měnit vztahy mezi věcmi, vytvářet rychle syntézu a smysluplně (aby to odpovídalo okamžitým podmínkám) organizovat, dávat situacím formu.*“⁴⁶ Důležité je tyto tvořivé schopnosti podněcovat, přičemž musíme brát v potaz dva faktory: vlohy každého jedince a působení objektů a událostí na něj. Prvním prostředkem pro stimulování tvořivých činností u žáků je zejména hra.⁴⁷ Tyto tvůrčí pokusy vznikají tehdy, když žáci nemají k dispozici návod, návod či správnou odpověď „*...musí si pomoci vlastním nápadem, přenosem, analogií. Proto se jeví chápání světa dítětem předškolního věku jako nekonvenční, svérázné a originální.*“⁴⁸ To je přesně to, co by se nemělo potlačovat, ale naopak zachovat. Člověk by měl zkoumat možnosti a hranice materiálů i představ. Přípravenost člověka k tvůrčímu myšlení můžeme shledat jako pozitivní pro život i pro budoucí zaměstnání. Právě iniciativu a tvořivost pracujících shledával Štefan Guláš jako podstatný faktor, který ovlivňuje efektivitu pracujících. Ten definuje tvořivost takto: „*Tvořivost je schopnost překonávat konvenční způsoby myšlení, jednání, resp. schopnost řešit problémy, tj. situace, v kterých se nám nedostává metoda řešení nebo informace, potřebné k řešení, přičemž výsledek této činnosti je čímsi novým a užitečným.*“⁴⁹ Zmiňuji to zejména proto, abychom si uvědomili, že je přínosné oplývat těmito dispozicemi nejen v dětství.

---

⁴⁴ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, s. 36. ISBN 8072902377.

⁴⁵ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 106. Na pomoc učitelům a vychovatelům.

⁴⁶ Tamtéž, s. 104–106.

⁴⁷ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, s. 72–73. ISBN 8072902377.

⁴⁸ Tamtéž, s. 72–73.

⁴⁹ GULÁŠ, Štefan. *Iniciativa a tvořivost pracujících jako faktor efektivnosti*. Přeložila Zora ADAMCOVÁ. Praha: Práce, 1984, s. 47. Člověk a práce. ISBN (Brož.)

Reynold Bean, který se zabýval tvořivostí a jejím rozvíjením u dětí, představuje svoji definici, která zní: „*Tvořivost je proces, kterým jedinec vyjadřuje svou základní podstatu prostřednictvím určité formy nebo média takovým způsobem, jenž v něm vyvolává pocit uspokojení; proces posléze vyústí v produkt, který o této osobě, tedy o svém původci, něco sděluje ostatním.*“⁵⁰ Tato definice je srozumitelná a týká se tvořivosti dětí tak i dospělých. Právě Jaromír Uždil se vyjadřuje k nové koncepci výtvarné výchovy, kde už v mateřských školách učitelka ponouká tvořivost pomocí obvyklých technik kresby, malby či modelování. Zmiňuje také ty děti, které se pokouší využívat nejrůznějších druhů materiálů, se kterými se dítě může setkat třeba venku (písek, listí, kamení, dřívka, sníh atd.).⁵¹ Vysvětluje smysl vnímání a představivosti pro výtvarnou výchovu: „*Jestliže líčíme smysl výtvarné výchovy v souvislosti s celou výchovou osobností dítěte a s jejími nesčetnými prostředky, dojdeme hned, že ani v tradičních výtvarných činnostech — v kreslení, malování, konstruování — nejde tolik o zisk specifických dovedností, ale o víc: o to, aby přičiněním výtvarných činností se rozvíjely duševní funkce, mezi nimiž vnímání, představivost, myšlení hrají nejdůležitější roli. K nim se pak druzí tvořivost a další.*“⁵² Taktéž zdůrazňuje významnou roli učitele, která má pedagogické schopnosti, umí se ztotožnit s dětskými zájmy a s dětským viděním a tak dokáže žákům nabídnout nové a přiměřené impulsy.

Tvořivost a představivost se vyvíjí už v dětství, kdy se může jednat o zdánlivě obyčejné a malé věci či výkony. Tvořivost je všeobecně charakterizována jako „...*účast celé osobnosti na daném výkonu...*“.⁵³ Jaromír Uždil popisuje důležitost tvořivosti u žáků ve výtvarné výchově takto: „*Výtvarná výchova pak je zejména v té své části, která byla nazvána „volným projevem“, přímo založena na schopnosti třídit a zpracovávat dojmy, myšlenky a duševní obsahy, promítat je do výtvarné podoby skrze proměnné vlastnosti nejrůznějších materiálů...*“.⁵⁴ Ale jak pomoci chápání či sdělení umění nejen žákům, ale všem divákům? Musíme využít prostředků, které máme: „*Chceme-li zpodobit představu, tak aby naši myšlenou představu mohli jiní lidé vidět a chápat, musíme ji přeložit do nějakého sdělovacího*

---

⁵⁰ BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, s. 15. ISBN 8071780359.

⁵¹ UŽDIL, Jaromír a Jiří DAVID. *Mezi uměním a výchovou*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 164–165. Odborná literatura pro učitele. ISBN (Váz.).

⁵² Tamtéž, s. 165.

⁵³ UŽDIL, Jaromír a Jiří DAVID. *Mezi uměním a výchovou*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 130. Odborná literatura pro učitele. ISBN (Váz.).

⁵⁴ READ, Herbert Edward a Jaromír UŽDIL. *Výchova uměním*. Přeložil Jan CAHA. Praha: Odeon, 1967, s. 126. Teorie a kritika, 18. svazek.

prostředku. Takové prostředky jsou buď sluchové, zrakové nebo pohybové.⁵⁵ Můžeme tedy hovořit o řeči, o zvucích, o gestu, tanci nebo obrysu, hmotě či barvě či jiném způsobu zprostředkování umění, které může být výsledkem tvořivé činnosti. „Rozumět umění neznamená rozumět každému jednotlivému uměleckému dílu, ale spíše si do jisté míry osvojit řeč a způsob myšlení, výtvarného myšlení, jež umělec (na rozdíl od jiných umělců nebo v shodě s nimi) používá.“⁵⁶

3.1 Rozvoj tvořivosti

Samotný tvůrčí proces se skládá z části vědomé, ale i podvědomé. V té první vědomé části se zabýváme a studujeme problém. V té další podvědomé části dozrává myšlenka či nápad, který je inspirací k novému řešení. Tyto dvě fáze se nazývají inkubace a inspirace. Psychologickými prvky, o kterých lze hovořit v souvislosti s podvědomím, jsou intuice, fantazie a apercepce. Protože mechanismus této podvědomé oblasti tvůrčího dění ještě neznáme důkladně, nazval ji ve své knize Štefan Guláš tzv. černou skříňkou.⁵⁷

Prvním psychologickým prvkem tvořivosti byla zmíněna intuice tj. „... určitý skok v pohybu myšlenek.“⁵⁸ Nejlépe lze podnítit tvůrčí intuici tím, že zapojíme do řešení nejen intelekt, ale především své emoce. Přesto je nutné zmínit, že právě jednostranné analytické myšlení bez syntézy, uspěchanost či únava může značně ovlivňovat intuitivnímu zrání.⁵⁹ Druhý prvkem, který se týká podvědomého tvůrčího procesu, je fantazie. Ta je definována jako: „...schopnost (a současně její projev) umět si představit jev, který jsme dosud nevnímali, protože dosud neexistuje, který je však možný a uskutečnitelný.“⁶⁰ Rozvíjet a probouzet v sobě fantazii je možné třeba pomocí imaginačního myšlení, posloucháním hudby, zájmem o nové jevy a řešení. Blokovat fantazii nám mohou stereotypy, jednostranné zájmy, málo nových podnětů a dokonce i přílišná disciplína v režimu práce, která

---

⁵⁵ READ, Herbert Edward a Jaromír UŽDIL. *Výchova uměním*. Přeložil Jan CAHA. Praha: Odeon, 1967, s. 149. Teorie a kritika, 18. svazek.

⁵⁶ READ, Herbert Edward a Jaromír UŽDIL. *Výchova uměním*. Přeložil Jan CAHA. Praha: Odeon, 1967, s. 180. Teorie a kritika, 18. svazek.

⁵⁷ GULÁŠ, Štefan. *Iniciativa a tvořivost pracujících jako faktor efektivnosti*. Přeložila Zora ADAMCOVÁ. Praha: Práce, 1984, s. 48–49. Člověk a práce. ISBN (Brož.)

⁵⁸ Tamtéž, s. 50.

⁵⁹ Tamtéž, s. 51.

⁶⁰ Tamtéž, s. 52.

„...nedovoluje mít jiný názor, udělat chybu, ptát se na jiné možnosti atd.“⁶¹ Nejen v práci tj. zaměstnání, ale i ve škole, může dojít k tomu, že žák není schopen „upustit svoji uzdu fantazii“, jelikož tu uzdu často drží právě učitel. Třetím prvkem tvořivosti je apercepce. „*Je to schopnost (a současně její projev) všimnout si něčeho, čeho si jiní nevšimli: podobnosti jevů, které se dosud chápaly anebo vnímaly jako rozdílné, nebo opačně – odlišností jevů, které dosud chápaly jako podobné nebo shodné.*“⁶² Tím, že budeme vnímaví, všímaví a zajímat se o nové problémy i o okolí, budeme rozvíjet a objevovat svoje fáze vnímání tedy apercepce. Kdo je netečný vůči ostatním a k poznávání dění kolem něj, tomu „... unikají možnosti apercepce a ochuzuje své tvůrčí myšlení.“⁶³ Všeobecný význam tvořivosti podle Jaromíra Uždila spočívá v tom, že „značně přispívá k hodnotě každého jednotlivého člověka a je vlastností, která pohání vpřed společenský vývoj.“⁶⁴ Tvořivost taktéž spočívá ve schopnosti samostatného snažení, pochopení tématu, ale i pracovního postupu, přičemž „*Samotná „formální dokonalost“ (vnější úprava) a pasivní provedení úkolu nejsou cílem.*“⁶⁵

Vývojová stádia tvořivé aktivity můžeme rozdělit do tří období: 1. období prekreativní aktivity, 2. období útlumu tvořivé aktivity dětí a ve 3. období lze hovořit o „skutečné“ tvořivosti.⁶⁶ V tom prvním období by měli rodiče věnovat pozornost vnitřnímu cítění svých dětí a pomocí hraček a vhodných předmětů nabízet škálu možností a způsobů k činnostem, kterými rovněž rozvíjí představivost. Absence této podpory a zájmu ze strany rodiče může způsobit „zmaření tvořivých schopností už v samotném zárodku.“⁶⁷ Na jedné straně je dítě, které se neustále dotazuje na správnost provedení, aby se výsledek ztotožňoval se skutečností. Na té druhé straně stojí dítě, které se neptá a tvoří víceméně samostatně. Mnohdy se může setkat s nepochopením okolí, jelikož vybírá třeba barvy, které neodpovídají skutečnosti (např. zelená pleť maminky). Může jít o výběr barvy, který byl ovlivněn jeho vnitřním cítěním nebo naopak cíleně chtěl vyjádřit a umocnit ztvárnění nemocné maminky. Nemusí jít jen o výběr barvy, ale o jakýkoliv způsob sdělení a vyjádření, které vznikne z vlastního nitra. Je třeba

---

⁶¹ GULÁŠ, Štefan. *Iniciativa a tvořivost pracujících jako faktor efektivnosti*. Přeložila Zora ADAMCOVÁ. Praha: Práce, 1984, s. 53. Člověk a práce. ISBN (Brož.)

⁶² GULÁŠ, Štefan. *Iniciativa a tvořivost pracujících jako faktor efektivnosti*. Přeložila Zora ADAMCOVÁ. Praha: Práce, 1984, s. 53. Člověk a práce. ISBN (Brož.)

⁶³ Tamtéž, s. 54.

⁶⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychologický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 106. Na pomoc učitelům a vychovatelům.

⁶⁵ UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 29.

⁶⁶ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, s. 73–74. ISBN 8072902377.

⁶⁷ BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, s. 16. ISBN 8071780359.

pamatovat na to, že: „*Vlastní tvořivost je totiž studnicí, z níž člověk bude moci celý život čerpat uspokojení a útěchu.*“⁶⁸

Otázkou je, proč rozvíjet a vzbuzovat v dětech tvořivost? Soubor odpovědí nabízí Reynold Bean. Jelikož je tvořivost přirozenou reakcí na životní prostředí dítěte, můžeme mluvit, že jde o druh interakce s okolním světem.⁶⁹ Důležité je, abychom dítě podporovali v jeho sebevyjadřování a tím vyjádřili postoj k jeho osobnostní hodnotě. Tvořivost je taktéž základem sebeúcty a zvyšuje sebevědomí.⁷⁰ Když dítěti dovolíme ze sebe dostat pocity a neutlačovat je v sobě, uvědomí si i city ostatních a dovedou pak na ně lépe reagovat. „*Děti, které se naučí vyjadřovat své city celou řadou způsobů, budou, až dorostou, schopny efektivně spolupracovat s nejrůznějšími lidmi za nejrozmanitějších situací, protože si budou věřit a budou mít zkušenost, že zvládnou vše, co v sobě ucítí.*“⁷¹

Především hračky a hra jsou nástroji, které podporují tvořivost. Výběr hraček je zohledněn nejen doporučeným věkem výrobce na visače hračky, ale taktéž zájmy onoho dítěte. Reynold Bean ubezpečuje rodiče, že není nutné dítěti kupovat drahou elektroniku a hračky, někdy postačí i to, co najdou v přírodě či doma. Proto vypsál seznam věcí a materiálů, které lze tvůrčím způsobem využít k tvoření s dětmi. Zmínil například různé papíry, kartóny, časopisy, fotografie, kousky látek a ošacení, staré kuchyňské nádobí atd. Jelikož se děti učí zejména nápodobou rodičů a vzorů, je nezbytné, aby i rodiče měli smysl pro tvořivost. „*Tvořivé schopnosti se rozvíjejí tehdy, když děti cítí, že se mohou navenek otevřeně vyjadřovat, aniž by za to byly trestány nebo utrpěly jinou újmu.*“⁷² Rodiče se však musí smířit s určitým druhem nepořádku i s občasnými nezdary, právě za cenu kreativního, někdy i špinavého, ale hlavně spokojeného dítěte.

Přiživování tvořivosti u dětí a budování jejich sebeúcty docílíme tak, že budeme: povzbuzovat a podporovat nejrůznější vyjadřovací způsoby dítěte; respektovat a dávat najevo uznání projevu dítěte; pěstovat pocit bezpečí a odvahy bez zbytečných kritik; budovat doma prostředí, soukromí, čas i prostor. Hlavním cílem by mělo být především optimistické a spokojené dítě.

---

⁶⁸ BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, s. 20. ISBN 8071780359.

⁶⁹ Tamtéž, s. 29.

⁷⁰ Tamtéž, s. 30–31.

⁷¹ Tamtéž, s. 31.

⁷² Tamtéž, s. 52.

Je nutné se vyhnout chybám, které mohou udusit tvořivost v dětech např. posuzování a hodnocení tvůrčí činnosti (třeba známkou ve škole), přechválení či nadměrná kritika ze strany rodiče či učitele, anebo porovnávání s ostatními pracemi. Ve škole se může dítě potýkat s nepochopením pedagoga, s nedostatkem podpory či s kladením si nereálných očekávání, které mohou být překážkou v rozkvětu tvořivosti. Podle Reynolda Beana je třeba si uvědomit, že přínos školy k tvořivému přístupu je vzhledem k počtu dětí ve třídách a omezování financí škol, překážkou i pro učitele, kteří by chtěli budovat individuální jedinečnost a tvořivost, ale „...*výchova dětí k tvořivosti je především věc rodičů!*“⁷³ Základem je tedy psychická i fyzická přítomnost rodičů, kteří se dostatečně věnují svým dětem. Učitel, který je vybaven trpělivostí, pochopením a nadšením do své práce, „přebírá“ žáka do školního prostředí s dovednostmi a schopnostmi, které získal doma. V tomto případě bude žákova cesta k tvořivosti o mnoho snadnější a příjemnější.

---

⁷³ BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, s. 80. ISBN 8071780359.

4 Zprostředkování výtvarného umění

„Právě proto, že dnešní umění se ve svých podobách i záměrech nesmírně rozrůžnilo, vzrůstá v současnosti úloha těch institucí a jednotlivců, kteří se zaměřují na jeho zprostředkování veřejnosti.“⁷⁴

Otázce zprostředkování výtvarného umění se věnuje kapitola s názvem *Nebojte se prostředníků* z knihy *Člověk a výtvarné umění*. Pojednává o tom, zda se má někdo vkládat mezi dílo a diváka nebo má umění hovořit samo za sebe. Podle autora existují dvě skupiny mající odlišný názor. První skupina lidí se právě domnívá, že umění má hovořit samo bez zprostředkovatele. Připouští jen dobrý vliv častého styku s uměním, ale odmítají parafrázování. Jde jim zejména o přímé, nezprostředkované působení uměleckého díla na diváka. Na druhé straně stojí právě lidé z galerií a výstav. Klade zde dobře mířenou otázku: *„A co soudí ti, kdo umění již dobře rozumí? Ať si vzpomenou - získali vztah k umění jen z knih a docela sami, nebo je k němu někdo přivedl? Kolikrát ocenili, když našli někoho, kdo jim zasvěceně odpověděl na jejich „proč“?“⁷⁵* Zprostředkováním není myšlen jen slovní výklad, animace, galerie, ale i hudba, báseň nebo jiné účinné cesty, jak pochopit a vnímat umělecká díla. Právě tyto prostředky pomáhají zpřístupnit, poodhalit a pochopit umění divákovi. *„Umělecké dílo je nástrojem, kterým člověk poznává skutečnost, osvojuje si ji, zmocňuje se jí a také ji ovládá.“⁷⁶*

Zprostředkování umění ve škole však musíme chápat jako obousměrnou cestu. Učitel může žákům zprostředkovat techniku, prožitek nebo práci s netradičním materiálem, ale to je prvotní impuls k další pohnutce. Vytvořením díla žák reflektuje svoji práci, komunikuje o své tvorbě a o úskalí, se kterými se potýkal, a tím zprostředkovává zpětnou vazbu spolužákům, učiteli a také sobě. Petra Šobánková vysvětluje: *„...**tvůrčí proces výtvarné aktivity nekončí vytvořením díla, tj. vizuálně obrazného vyjádření (a už vůbec ne „výkresů“, „výrobků“), ale pokračuje uplatněním díla v procesu komunikace, jeho reflektováním žákem samotným, ostatními žáky, učitelem, divákem.“⁷⁷*** Právě pedagog by neměl zapomínat zprostředkovávat politické a sociální témata a pracovat se současným uměním. *„Komunikace se současným*

⁷⁴ HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 23, 23 il. příl. ISBN 8072040847.

⁷⁵ ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963, s. 103.

⁷⁶ Tamtéž, s. 112.

⁷⁷ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky*. 1, Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 27. ISBN 978-80-244-1866-7.

uměním by měla kromě jiného učit a zprostředkovávat výtvarná výchova. Doposud však i v řadách učitelů panuje zkreslené vnímání umění nikoli jako celistvého procesu, nýbrž izolovaně skrze jednotlivá umělecká díla jejich absolutizovanou interpretaci.⁷⁸

Radek Horáček ve své knize vysvětluje, proč je třeba zpřístupnit a zprostředkovávat umění veřejnosti. Zvědavý divák se totiž snaží porozumět obrazům a umění, jejich vzniku, účelu či hodnotě, avšak ne vždy je dostatečně vybaven potřebnými informacemi nebo schopnostmi vnímat umění. Právě míra připravenosti vnímat umění ovlivní celkový výsledek prožitku: „*Kritéria kvality si pro míru svého prožitku určuje každý divák sám, nemůže je nikomu diktovat.*“⁷⁹ Autor sice uznává, že právě moderní umění se obvykle neshledává s přívětivou reakcí diváka, ale obratem uvádí logické důvody, proč tomu tak je. Předním důvodem je nesrozumitelnost, neporozumění a hlavně divákova nechuť porozumět umění. Přesto nejde o nic nečekaného, protože je to „... *přirozená obranná psychologická reakce člověka na nové a neznáme věci.*“⁸⁰

4.1 Prostředky ve výtvarném umění

Zprostředkovávání výtvarného umění se většinou pojí s institucemi tj. s muzeem či galerií. Aby se návštěvník a divák lépe seznámil s díly a autory, mají své speciální muzejní a galerijní programy, které vede lektor či muzejní pedagog. Mezi tyto programy se řadí prohlídky s průvodcem, besedy, kurzy, ateliéry a tvůrčí dílny, zvláštní programy a animace. Mezi zvláštní programy spadají dny otevřených dveří v muzeu či galerii nebo dny umění, exkurze v plenéru, návštěvy ateliérů atd. Animační programy definujeme jako: „... „*oživující*“ *činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.*“⁸¹ Od přednášek a besed o umění se odlišuje tím, že divák dosáhne poznání prostřednictvím zážitku a nejen pozorováním či pomocí teoretických

---

⁷⁸ MUSILOVÁ, Jana, 2014. Současná výtvarná pedagogika a zprostředkovávání umění. In: STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 40. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.

⁷⁹ HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 25, 23 il. příl. ISBN 8072040847.

⁸⁰ Tamtéž, s. 22.

⁸¹ Tamtéž, s. 71.

poznatků. Objevovat význam výtvarného díla lze i pomocí praktické tvůrčí činnosti.⁸² Taktéž sem můžeme zařadit pracovní listy či didaktické pomůcky, které jsou speciálně vytvořeny za účelem zpřístupnění umění hravou formou. Radek Horáček nazval výtvarné umění osobitým typem komunikace.⁸³ K porozumění umění je třeba se naučit také jisté osobité řeči. Nicméně to, že ovládneme určitý „umělecký jazyk“, neznamená, že se nám každé dílo líbí, ale že jej umíme číst. Je to stejné jako mezi lidmi – když dva lidé nenachází sympatie a ani chuť s tím druhým komunikovat, nemá ani potřebu si ho všimnout nebo mu porozumět a naslouchat. Proto v umění využíváme různých prostředků k seznámení, přiblížení a zaujmutí diváka uměleckým dílem.

Ve výchově a vzdělávání se proto uplatňují didaktické prostředky a pomůcky, které zahrnují „všechny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vzdělávacího procesu. Jde o takové předměty, které v úzké souvislosti s vyučovací metodou a organizační formou výuky napomáhají dosažení výchovně vzdělávacích cílů.“⁸⁴ Prostředky, které lze využít nejen ve výtvarné výchově, bychom mohli rozdělit na materiální a nemateriální. Mezi materiální prostředky řadíme učební pomůcky, metodické pomůcky, zařízení, školní potřeby, výukové prostory nebo použití didaktické techniky. Nemateriálními didaktickými prostředky jsou vyučovací metody, organizační formy a vyučovací zásady. To vše nám pomáhá k dosažení vytyčených cílů.

K realizaci praktické části bylo nezbytné prostudovat vhodnou a inspirativní literaturu. Především zjistit více o životě a díle Jiřího Koláře a Adrieny Šimotové. První a druhá realizace hodin bude věnována právě českému umělci, který pracoval neobvyklými technikami s papírem, fotografiemi a reprodukcemi obrazů. Žáci se seznámí s tvorbou Jiřího Koláře, pomocí ledolamky budou vizuálně hledat principy technik, které si následovně sami vyzkouší. Pro tyto dvě realizace jsem vytvořila pracovní listy, které mají usnadnit orientaci v pojmech a žáci si mají osvojit techniky chiasmáže, roláže, proláže a muchláže (Příloha 2). Zároveň pracovní listy využijeme jako prostředek k reflexi i pro učitele, kde žáci zhodnotí vyučovací hodiny. Prostředkem ke zpřístupnění života a díla tohoto umělce v hodinách výtvarné výchovy poslouží pracovní listy a samotné experimentování s technikami. Dalším prvkem, který oživí hodinu výtvarné výchovy, budou zajímavosti o autorovi např. příběh, jak

---

⁸² HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 72, 23 il. příl. ISBN 8072040847.

⁸³ Tamtéž, s. 17.

⁸⁴ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 50. ISBN 8021031239.

náhodou přišel na techniku muchláže. Zásadním výstupem bude zhodnocení a vysvětlení pojmů, postupů či úskalí při práci s novou technikou, které si navzájem předají na konci hodin.

K dalším prostředkům, kterými lze žáky zaujmout a zároveň učit umění, patří hra. Hra přibližuje dětem různé dovednosti, které budou v dospělosti potřebovat. Rodič by měl dbát na zdraví a bezpečnost během her, avšak jinak jim nezasahovat do her, které realizují o samotě nebo ve skupině. Tvořivá činnost i hra často zrcadlí pocity a představy jedince, které jsou pohnutkou k nalezení určité cesty k vyjádření vlastního já.⁸⁵ Spojitost a rozdíly hry a tvořivé činnosti se prolínají. „*Hra je definována pocity, které inspiruje. Tvořivá činnost se co nejvíce blíží hře:*

- *Mají-li z ní děti radost.*
- *Jsou-li děti motivovány nějakou vnější odměnou.*
- *Jednají-li děti spontánně, i když s určitým záměrem.*
- *Necítí-li se při ní děti vázány nějakými pravidly a mohou-li si během ní vyzkoušet nové postupy.*⁸⁶

Hra provází žáky už od dětství a našla své místo také ve výtvarné výchově. V souvislosti s výtvarnou výchovou se můžeme setkat s charakterizací do tří kategorií:

„a/ jako nevědomou experimentaci,

b/ jako vědomou experimentaci a studium,

*c/ jako strukturaci.*⁸⁷

Na třetí realizaci hodin výtvarné výchovy jsem vytvořila žákům umělecké pexeso a hru „Najdi obraz“ z vybraných 24 slavných obrazů (Příloha 5; Příloha 6). Žáci budou zábavným způsobem vyhledávat v uměleckém pexesu dvojice, tedy dva vizuálně shodné obrazy. Druhá skupina si mezitím vyzkouší didaktickou hru „Najdi obraz“. Žáci pomocí nápověd na kartičkách hry analyzují možnosti a vyhodnocují výsledek, kterému dílu patří čtené indicie. Při těchto hrách bude zapotřebí zbystrit zrak i sluch. Žáci budou mít možnost si vyzkoušet malbu vlastního puzzle, přičemž budou interpretovat jeden ze známých uměleckých obrazů. Díky detailnímu pozorování obrazů si žáci povšimnou barev, tvarů, linií,

⁸⁵ BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, s. 62. ISBN 8071780359.

⁸⁶ Tamtéž, s. 64.

⁸⁷ UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. 2. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 210–212. ISBN (Váz.).

kompozice, postav či výjevů, které uplatní při malbě. Prostředkem pro zprostředkování umění může být tedy hra a vlastní nebo učitelova didaktická pomůcka.

Jelikož hodiny výtvarné výchovy by měly být pro žáky také poutavé, někdy je třeba vyhledat inspiraci, námět či motivaci v literatuře. Zmínila bych knihu Petry Jašurkové, konkrétně její nápadník do hodiny výtvarné výchovy, kde bylo velice zajímavě zpracováno podání a představení prostorových vztahů v zátiší.⁸⁸ Možná bychom čekali, že učitelka zpřístupní dílo Paula Cézanna tím, že vyskládá obdobné citrusové zátiší do mísy a nechá žáky tvořit, ale v tomto nápadníku je zátiší pojato netradičně. Autorka nabídla žákům atraktivním způsobem možnost vytvořit papírový reliéf podle skutečné předlohy. Cílem bylo seznámit žáky s pozdním dílem Paula Cézanna, jakožto umělce, který už jen svým jedinečným tektonickým zobrazováním naznačuje reliéf či plasticitu díla. Je tomu tak, protože umělec nepracoval pouze s plochou, ale i prostorem, objemem a tvary (obdobně jako sochař). Rovněž bylo přínosné, že tato literatura nabízí nápady do hodin, které byly podobně laděné jako ty mé. Jejich cílem je otevřít žákům oči, aby viděli více než plochu (linie, tvary a barvy), ale i objem.

Právě využití netradičních materiálů a práce s prostorem, reliéfem a plochou rozvíjí dětskou představivost. Igor Zhoř uvádí jako předpoklad pro pochopení materiálové záměny v soudobém umění je smyslové vnímání, reagování na strukturu, texturu, povrch či přírodní vlivy, které působí na povrchy (rez, popraskané dřevo, patina). Důležitou roli také představuje schopnost asociace, představivosti a cit k porozumění materiálu. Podle Zhoře toto smyslové a emocionální vybavení je třeba trénovat cvičit.⁸⁹ Jedním z témat v jeho knize jsou nabídky k materiálovým událostem. Důležitým bodem jsem shledala kapitolu *Možnosti papíru*. Odhaluje zde téma papíru, kde popisuje historii papíru, objev papíru ve starém Egyptě, jeho význam a místo v našem životě a četnost druhů, kterými jsme obklopeni. Pobízí k myšlenkové analýze možností papíru, o kterých běžně víme a máme s ní zkušenost. Využití papíru je různorodé: potištění, řezání, trhání, drásání, voskování, pokreslení, skládáním stříhání, barvení, mačkání atd. V procesu poznávání papíru je důležité zapojit zrak a hmat. Hledat různé pohledy přes papír, proti světlu, zjišťování drsnosti či měkkosti papíru, tvárnost a poddajnost hmoty, jeho destrukce a opětovné pokusy spojení v celek pomocí malých

---

⁸⁸ JAŠURKOVÁ, Petra. *Nápadník do hodin výtvarné výchovy: nápadník pro ty, kdo skrze vlastní tvorbu chtějí pochopit, co nám sděluje tak zvané "abstraktní umění"*. Brno: Edika, 2015, s. 17–19. Učitelův autopilot. ISBN 978-80-266-0175-3.

⁸⁹ HORÁČEK, Radek, Igor ZHOŘ a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1991, s. 45. ISBN 8070670746.

ústřížků. V souvislost uvádí autor výstavu s názvem *Umění papíru*, které se zúčastnila i Adriena Šimotová. Dokumentují zde možnosti, které výtvarnému umělci nabídl papír.⁹⁰ Umělkyně Šimotová, která využívala papír jakožto prostředek k umění, je jednou z osobností, které je věnována praktická část. Povznesla papír na vyšší úroveň, právě díky jeho různorodosti a poddajnosti. Koneckonců to byl jeden z materiálů, který jí naslouchal, kterému své umění mohla svěřit. V kapitole „Co nám papír vyprávěl?“ si žáci vyzkouší práci s papíry, jakožto prostředkem a materiálem k tvorbě. Uvědomí si, kolik druhů papírů existuje a co asi papír zažil – od jeho původu, výroby, zpracování po využití v běžném i uměleckém životě. S papírem se žáci setkali už v domácím prostředí a v mateřské škole, kde na něj malovali, kreslili, psali nebo jej lepili, skládali či stříhali. Žáci budou přemýšlet, co nového jim nabízí papír ve výtvarné výchově. Možnosti lepení, stříhání, drásání, skládání, vrstvení, muchlání, propalování, trhání či perforování. Pomocí dotykového luštění, kde budou mít žáci za úkol hapticky vnímat perforované písmeno a pořadové číslo, si následně seskládají v autorčino jméno a příjmení (Příloha 7). Právě tento odborný termín perforace, který je neodmyslitelně spjat s Adrienou Šimotovou, si žáci osvojí pomocí praktické zkušenosti a haptického vnímání. Žáci si vyzkouší perforovat papír, ten využijí k haptickému zkoumání a vnímání reliéfů. Poté pomocí hmatu zaznamenají strukturu přes průpisový papír. Prostřednictvím osobního prožitku, zkušenosti a experimentování budou žáci zas o kousek blíže k umění, obzvláště k umění paní Adrieny Šimotové.

O pomyslný most mezi starým uměním a moderním pojetím se s žáky pokusíme v páté hodině výtvarné výchovy. Jako inspiraci k tvorbě jsem vybrala dílo slavného umělce Giuseppeho Arcimbolda z 16. století. Předpokládám, že žáci měli šanci o něm slyšet minimálně v souvislosti s vládcem císařem Rudolfem II. nebo alespoň jim bude povědomý jeho obraz *Vertumnus*. Proto je tento obraz zařazen i v didaktických hrách uměleckého pexesa a „Najdi obraz“, aby vizuální kontakt obrazu s žákem proběhl vícekrát. Budou moci vidět prezentaci groteskní až kouzelné tvorby, kdy k sobě seskládal autor netypické prvky tvořící plnohodnotný a celistvý vjem. U obrácených obrazů zjistí, že místo typicky známých částí obličeje jsou využity suroviny (zelenina, ovoce, knihy, zvířata, jídlo atd.). Použil právě ty, co se nejvíce podobají tvarem, velikostí, barvou nebo asociují nejvěrnější podobnost známého výjevu. Až žáci vstřebají princip podobnosti předmětů, budou hledat mezi kovovým materiálem potřebné věci k vlastní tvorbě. Jejich úkolem bude ve dvojici vytvořit portrét na

---

⁹⁰ ZHOŘ, Igor, 1991. Materiálové události. In: HORÁČEK, Radek, Igor ZHOŘ a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1991, s. 44–46. ISBN 8070670746.

základě využití netradičního odpadového materiálu s principem podobnosti a asociace předmětů. Budou jim k dispozici kovové špony, piliny, víčka, matice, šrouby, hřebíky, dráty, pružiny, drátěnky atd. V souvislosti s manýristickým uměním budou tvořit paralelu vlastního pojetí v moderní době. Práce s kovovým materiálem je typická i pro pana Karla Nepraše, která by žáky mohla taktéž zaujmout svým osobitým přístupem.

„Vlastní výtvarná práce i vnímání uměleckých děl jsou skutečnou školou smyslů...Smysly tvoří bránu poznání skutečnosti, jejich význam nespočívá však jen v tom; vnímání je samo o sobě zdrojem hlubokého uspokojení.“⁹¹ Neustále se snažíme „uchopit“ umění, tak se nabízí jakožto prostředek k zpřístupnění umění právě hmat a ostatní smysly. Přestože je hmat na výstavách a v galeriích většinou zakázán, důvod byl většinou ten, že by exponát mohl být poničen, narušen a znehodnocen. Co se týkalo maleb starého umění, můžeme říci, že zřejmě nebyly primárně určeny k vnímání hmatem, ale ke kontaktu vizuálnímu. Avšak nedotknout se sochy, objektu nebo reliéfního zpracování umění může být frustrující, obzvláště pro děti nebo nevidomé. Naštěstí v současném umění se koncipují speciální haptické výstavy, které jsou určeny především lidem s postižením zraku a pro nevidomé. Tuto možnost mohou využít i lidé vidící. Zdeňka Kalnická ve své knize *Interpretace* vysvětluje, jak porozumět doteku ve výtvarném umění: *„Zatímco čtyři lidské smysly: zrak, sluch, čich a chuť jsou lokalizovány ve specifických orgánech (oči, uši, nos a ústa), hmat není tak jednoduché umístit na konkrétní místo těla.“⁹²* Působení doteku nám sděluje teplotu, strukturu, váhu, křehkost či bytelnost materiálu, ale vyvolává v nás určité pocity. Hmat ve výtvarném umění byl odjakživa postaven až za ostatní smysly, především zrak a sluch. *„V oblasti estetického vnímání, hlavně v procesu percepce umění, je třeba hmatu rozumět jako prostředku naší tělesné zkušenosti s uměleckým dílem, která může obohatit estetický zážitek i v oblasti výtvarného umění.“⁹³* Každé umělecké dílo je přece tvořeno za pomoci hmatu či těla, který je v součinnosti většinou se zrakem. Cílem umění a výtvarné výchovy je rozvíjet výtvarné vidění podložené získanými znalostmi a schopnostmi. Učitel i žák by měli používat a orientovat se v základní terminologii z oblasti teorie a praxe výtvarného umění. Důležité je prolomit ledy v komunikaci s uměním a o umění.

---

⁹¹ UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 7.

⁹² KALNICKÁ, Zdeňka. *Interpretace*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019, s. 149. Estetika, svazek 6. ISBN 978-80-7465-397-1.

⁹³ KALNICKÁ, Zdeňka. *Interpretace*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019, s. 168. Estetika, svazek 6. ISBN 978-80-7465-397-1.

Proto jsem zvolila pro poslední realizaci výtvarné výchovy název „Bud' v obraze“ a doplnila je o stejnojmenné pracovní listy (Příloha 11). Prostředky, které uplatníme při této realizaci, budou zejména smysly vnímání: zrak, sluch ale i hmat. Žáci se seznámí s vybranými evropskými autory, o kterých si budou vést své zápisky na pracovní listy. Zaznamenají si především to, co je zaujme nebo jim přijde důležité. Zápisky si povedou na základě toho, co uvidí na projekci nebo uslyší při výkladu učitelky. Shlédnou portréty umělců a mé zpracování portrétů do haptické podoby, kterých se budou moci dotknout (Příloha 12). Pomocí zajímavostí nebo nápověd budou schopni rozpoznat umělce podle rukopisu či barevnosti. Úkolem bude také roztrdit a přiřadit obrazy do prázdných rámců v pracovním listu.

Byla by škoda opomenout, že existuje řada knih, které mohou být také prostředníkem umění. Avšak je nutné, aby učitel či rodič pomáhal dítěti správným směrem, ať už jde o návštěvu knihovny nebo muzea. Jde o pomoc, která poodhalí dětem a žákům vnímat všechny krásy světa. Kniha *Proč obrazy nepotřebují názvy* je díky ilustracím lépe přístupná žákům.⁹⁴ Text není náročný, ale předá žákům vědomosti a nutkání hledat a dívat se na obraz i z jiných úhlů. Text je prolut také komiksovými ději, které představují různé situace a zaměstnance v galerii. I když je zde zápleтка, kdy se někdo pokusí o krádež přímo v galerii, přínosnější shledávám zvědavost dvou dětí. Právě otázky Mikuláše a Emy směřují k obrazům a ty jim zodpovídají babička a dědeček. Lze vyčíst, jak jsou děti učenlivé, stačí mít jen znalosti a ve správný čas poukázat a předat vědomosti o umění.

Příběhy obrazů & soch je bohatě ilustrovaná kniha, která provází čtenáře napříč výtvarným uměním a seznamuje s vybranými díly a autory.⁹⁵ Prostřednictvím kočky Míny se čtenář dozvídá o umění, zmiňuje krátký popis autora (představitele určitého směru či slohu), upozorňuje na nové a specifické techniky, popisuje daný směr či sloh. Kočka Mína doplňuje knihu o „perličky“, které se váží na určitý příběh obrazu či autora. Tyto zajímavosti jsem využila zejména při poslední hodině s žáky, jelikož právě tyto věci žákům utkví v paměti. Pro žáky bych volila tuto knihu společně se skutečnými díly alespoň na fotografiích. Kniha obsahuje graficky upravené zpracování známých obrazů a portrétů umělců, které mohou být vzhledově zavádějící. Tuto knihu bych volila spíše jako doplňující, jakmile by žáci byli seznámeni s reálnou podobou děl. Proto je zapotřebí využít různorodé literatury a čerpat z více knih popřípadě navštívit dílo přímo v galerii, muzeu nebo na místě, kde se nachází (tím

---

⁹⁴ HORÁK, Ondřej. *Proč obrazy nepotřebují názvy*. Ilustroval Jiří FRANTA. V Praze: Labyrint, 2014, 103 nečíslovaných. ISBN 978-80-86803-28-9.

⁹⁵ SEKANINOVÁ, Štěpánka. *Příběhy obrazů & soch*. Ilustroval Jakub CENKL. V Praze: Albatros, 2018, 64 s. ISBN 978-80-00-05027-0.

jsou myšleny fresky, architektura, sochy atd.). Mnohem více obohatí žáka přímá konfrontace s uměním „naživo“ než přes fotografii.

Kniha *The Usborne Introduction to Art* má kvalitní grafické zpracování obrazů, ale i textů, které jednoduše a srozumitelně vypráví příběhy umění od starověku po moderní umění. To vše je obohaceno nejen o ikonografické rozборы konkrétních obrazů. V knize je vybráno pouze 160 obrazů, ale je možné shlédnout na webových stránkách mnohem více děl.⁹⁶ Pod Usborne nakladatelstvím jsou k dostání karty „*Famous Paintings*“, které mají mnohostranné využití. Učitel je může využít jak při hodinách výtvarné výchovy, tak v hodině anglického jazyka. Na jedné straně je určitý známý obraz a na druhé straně popis obrazu (autor, název, rok, zajímavost), avšak v anglickém jazyce. Tyto karty najdou své využití zejména při výukové metodě CLIL.

Žáci s nadšením přijmou knihu, která je nasáta tajemstvím, tajnou řečí, mapkami, vzkazy a neuvěřitelnými nákresy vojenských strojů či podivných létacích křídel. Kniha *Leonardo da Vinci* od Susanne Rebscher zprostředkovává život a dílo tohoto renesančního umělce hravou formou.⁹⁷ Tato kniha a spousta dalších (např. knihy od Michaela Třeštíka⁹⁸) pomohou nasměrovat žáka, rodiče i pedagoga k chápání umění, důležité je především udržovat v žácích touhu a chtění vědět víc.

---

⁹⁶ DICKINS, Rosie & GRIFFITH, Mari. *The Usborne Introduction to Art with internet links*. United Kingdom: Usborne Publishing Ltd, 2014, 144 pages. ISBN 978-1-4095-8299-1.

⁹⁷ REBSCHER, Susanne. *Leonardo da Vinci*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7451-022-9.

⁹⁸ TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat umění pro děti a rodiče*. Praha: Motto, 2019, 213 s. ISBN 978-80-267-1659-4.

TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat umění: guerilla writing about art*. Praha: Gasset, 2011, 226 s. Modrý Mauricius. ISBN 978-80-87079-15-7.

5 Jiří Kolář

Narodil se 24. září roku 1914 v Protivíně (okres Písek). Byl to český básník, výtvarník, autodidakt, autor koláží a asambláží. Původně se vyučil truhlářem, avšak za svůj život okusil i povolání číšníka, nádeníka nebo nakladatelský redaktor, kdy se od roku 1943 věnoval umělecké tvorbě.⁹⁹ V knize *Na hranicích umění* zaznamenal jeho kolega a přítel Jindřich Chaloupecký, odpověď na to, kolik povolání vyzkoušel Jiří Kolář za svůj život: „*Kolik jsem měl zaměstnání? V sedmi letech jsem začal jako pekařský pomocník, potom jsem na výdělek česal ovoce, šlapal zeli, sbíral tenisové míčky, učil se truhlářem, psal indiánky a detektivky, byl nezaměstnaným, přidavačem na stavbách, redaktorem, sluhou, fukačem, kanalizačním dělníkem, poskokem, pomáhal jsem na polích v lese, tahal káru, truhlařil, závozníčil, nádeničil u bagru, bednařil, tesařil, byl jsem hlídačem, číšníkem, spisovatelem, ošetřovatelem, mládežníkem, přicmrndával jsem v řeznictví, v holírně, v redakcích, byl jsem kolportérem, řečníkem, vedl jsem týdeník redakci nakladatelství a piši básně.*“¹⁰⁰

S Jindřichem Chaloupeckým založili Skupinu 42, Uměleckou besedu a skupinu Křižovatka. Od roku 1980 pobýval v Paříži až do roku 1982, kdy jeho žádost o prodloužení zamítli. V červnu 1990 se vrátil po deseti letech do Prahy. Kolář je považován za průkopníka nového pojetí umění, kdy v 50. letech opustil tradiční skladbu básnického textu a směřoval k intermediím v přesahu do výtvarné oblasti. Jeho charakteristickou technikou výtvarného projevu je koláž.¹⁰¹ Ta, na rozdíl od asambláže, zůstává stále záležitostí plošnou.¹⁰² Rozvíjel další principy koláží – chiasmáž, muchláž, proláž nebo roláž, kterou objevil on sám. Zkoušel možnosti pravidelné a systémové roláže nebo dvojrstvé proláže, kdy výřezem v obraze prostupuje obraz jiný. „*Desítky metod, které Kolář objevil, představují jakýsi jazyk koláže.*“¹⁰³

⁹⁹ MALÝ, Zbyšek, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2000*. V., Ka-Kom. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2000, s. 303–304. ISBN 8086171051.

¹⁰⁰ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění: několik příběhů*. Praha: Prostor, 1990, s. 43. ISBN 80-85190-06-0.

¹⁰¹ **KOLÁŽ** (z francouzského *coller* = lepit) malířská technika užívaná od začátku 20. století výtvarnou avantgardou. Poprvé ji začali užívat kubisté pro ožívování svých obrazů. Vznikla nalepováním papíru, jízdenek, vstupenek, částí plakátů, novin, fotografií, proužků dřeva a jiných látek na plochu obrazu.

In: BAUER, Alois. *Lexikon výtvarného umění*. Olomouc: FIN, 1996, s. 104. ISBN 80-7182-023-7.

¹⁰² **ASAMBLÁŽ** je technika současného umění sjednocující v závěrečném efektu možnosti malířské a sochařské. Na plochu obrazu jsou nalepovány kusy látky, strojů, náradí, částí nábytku, odpadky apod., a tak se spojuje prostor obrazu s prostorem reálným.

Tamtéž, s. 24.

¹⁰³ DANĚK, Ladislav a Pavel ZATLOUKAL. *Mezi tradicí a experimentem: práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939-1989*. Olomouc: Muzeum umění, 1997, s. 15. ISBN 80-85227-26-6.

5.1 Dílo Jiřího Koláře

Již před válkou se Jiří Kolář začal věnovat i umění výtvarnému. Prošel si technikami malby i kresby, ale neustále se do děl promítali jeho literární pokusy. Konkrétněji: „...hledá obrazový materiál, do kterého by mohl převést verš po verši jednu svou báseň, takže by ji čtenář již nečetl, nýbrž vnímal by ji ze sledu těchto obrazových citací.“¹⁰⁴ Umělec přemýšlel nad svým uměleckým dílem, jeho výtvarná tvorba se neustále mísí s tou literární. Skládal materiály básnické (rýmy, verše, písmena, číslice, interpunkční znaménka atd.) vedle obrazového (fotografie, reprodukce), který má něco společného. Každé jeho dílo vypráví příběh či děj. Jednotlivé varianty koláže nesly také vlastní názvy. Umělec rozřezával či trhal obrazy (fotografie, reprodukce slavných děl), které oživoval ve svých dílech a vdechl jim nový život. „Lepení koláže se stává vlastním obsahem díla: je to vlastně obdoba techniky gestické malby, kde proces malování sám se stal obsahem obrazu. V této technické koláži se však přitom nutně dostává do popředí mechanická stránka procesu. Hra se mění v hříčku, dílo v příjemný bibelot, a je to možná tento druh Kolářových prací, který nejnadhěji získává oblibu.“¹⁰⁵

Technika roláže se spočívala v tom, že se pruhy obrazů skládaly vedle sebe, jakoby připomínaly shrnutou pomalovanou krámskou roletu. Nic není ponecháno náhodě, vše má své odůvodnění. Zejména u roláží využíval reprodukce evropského umění renesančních umělců. Jeden Kolářův přítel tenkrát dovezl z Anglie malý sborníček, který obsahoval právě fotografie rozstříhané a seskládané do sugestivní podoby. S touto myšlenkou experimentace s fotografiemi a jejich rozstříhání, rozřezání v mysli polemizoval už nějakou dobu. Avšak když byla nabídka nové metody jeho přáteli výtvarníky odmítnuta, rozhodl se pokračovat v realizaci sám. Jiří Kolář popisuje odmítnutí ve svých spisech: „...sklidil jsem trapný nezájem“¹⁰⁶

K pokrývání předmětů papírem či textilem využíval Kolář koláže, která se nazývá chiasmáž. Chiasmáž nabídla možnost obléci nové roucho všedním i nevšedním předmětům, které známe. Seskupením potřebného množství natrhaných či nastříhaných fragmentů, které jsou nalepeny na objekt, kříží se jejich cesty na papíře i v díle (vytváří se chiasmata tj. křížení). Kombinoval různé materiály, symboly, texty české i cizí, které roztříštil, rozebral na

¹⁰⁴ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění: několik příběhů*. Praha: Prostor, 1990, s. 57. ISBN 84-007-90.

¹⁰⁵ *Bonjour, Monsieur Kolář*. Praha: České muzeum výtvarných umění, 1994, s. 19–20. ISBN 8070560282.

¹⁰⁶ KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, s. 12.

sobě vlastní symbolickou hodnotu. Zajímavé je, že nelze přesně říci, zda předmět chiasmáže získal jen novou hodnotu, protože stará hodnota zůstala skryta pod vrstvou papíru či zanikla úplně? Umělec nám představil tehdejší pohled svět pomocí výtvarného vyjádření či metafory, kterou nám zprostředkoval svým uměním.

Prolínat obrazy začal Kolář s technikou proláže. Prvenství této techniky a myšlenky však připisuje spíše Renému Magrittovi, proto se někdy můžeme setkat i s názvem magritáž.¹⁰⁷ Kolář však nepracoval s malířskou technikou a se štětcem, ale se skalpelem a řezáním. Prokládal do sebe dvě i více fotografií, reprodukcí známých obrazů a k tomu si mnohdy pohrával i jazykovou hříčkou (např. *Snídaně v krávi*). V technice ventiláže zavěšoval předměty, detaily v koláži. A za pomoci muchlání vznikaly muchláže, které z velké části původní obraz deformovaly. Tyto techniky zprostředkovaly jiný náhled na dílo.

Speciální metody koláže se pojmenoval konfrontáží a reportáží. Konfrontáž klade do jednoho obrazu vedle sebe dva a více obrazů (fotografií), které byly pořízeny každá s jiným původním záměrem. Setkává se tak v jednom díle více umění než jen to Kolářovo. Mohlo by se zdát, že všechny ty druhy koláží jsou tvořeny bezobsažně a nahodile, avšak tento umělec měl vždy koncept, nápad a sdělení, které chtěl vyjádřit nebo nadhodit jako téma ke komunikaci. Musíme brát v potaz, že Jiří Kolář nebyl přijat tehdejší společností a dobou jako spisovatel ani výtvarník. Válečné konflikty jen umocnily způsoby, jakými chtěl vyjádřit krutost, nepochopení a hrůzy světa. „*UŽ DŘÍVE JSEM ŘEKL, že trhání, muchlání, řezání reprodukcí a textů jsem necítil jako destrukci. Měl jsem spíše pocit jakéhosi výsechu. Neustále jako bych se na něco dotazoval, nebo se něco dotazovalo mě. Byl jsem na něco zvědav: co je tam, jakoby za schránkou, za písmenem, za obrazem, uvnitř všeho.*“¹⁰⁸

Jindřich Chalupický mluví o umění: „*Umění je prostředkem rozumění: jeho smysl je nalézání nebo vynalézání struktur, pomocí nichž by člověk mohl chaos zkušenosti objasnit, vysvětlit, pochopit.*“¹⁰⁹ Je jednoznačné, že jde o přenos nových poznatků. Sám Jiří Kolář v samizdatovém spise vyjadřuje názor na to, co umění dělá uměním: „*ZDÁ SE MI, ŽE V UMĚNÍ přes všechny nesouhlas a křik bude stále platit, že není důležitý výsledek, ale práce a obětované úsilí. Výsledky ohromují a inspirují, ale vynaložené úsilí, zvládnutí těžkosti, námaha, strádání, oběti, to všechno dává příklad.*“¹¹⁰ Byl si vědom toho, že samotný materiál

---

¹⁰⁷ KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, s. 13.

¹⁰⁸ KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, s. 11.

¹⁰⁹ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění: několik příběhů*. Praha: Prostor, 1990, s. 62. ISBN 84-007-90.

¹¹⁰ KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, s. 5.

rozšiřuje pole myšlení. Vnímá tento proces zjišťování vlastností materiálu např. u Jacksona Pollocka, který ve své gestické malbě lila a stříkal lakovou barvu přímo z plechovky. Tento představitel akčního umění přišel na to, že je možné vytvořit litý obraz.

Do Kolářových promyšlených odpovědí, týkající se umění, začátků jeho tvorby či jeho vnitřních rozmluv, bylo možné nahlédnout a čerpat z opisu samizdatové literatury *Odpovědi 1973*.¹¹¹ Tyto *Odpovědi* jsem později vyhledala i v tištěné podobě, a to ve sbírce *Mistr Sun o básnickém umění*.¹¹²

---

¹¹¹ KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, 18 s.

¹¹² KOLÁŘ, Jiří, KARFÍK, Vladimír, ed. *Mistr Sun o básnickém umění: Nový Epiktet; Návod k upotřebení; Odpovědi*. Praha: Mladá fronta, 1995, 298 s. ISBN 8020402616.

6 Adriena Šimotová

Adriena Šimotová se narodila 6. srpna 1926 v Praze. V oboru umění je známá především jako malířka, grafička, kreslířka, ilustrátorka a sklářská výtvarnice. Věnovala se užitě i volné grafice, ale také figurálním kolážím a objektům, při kterých využívala textilií, muchlaného papíru, vrstveného karbonového papíru a jiným možnostem papíru, které toto médium nabízí.¹¹³

Adriena byla mnohostranně nadaná, věnovala se nejen výtvarnému umění, ale i múzickému. Avšak dala přednost výtvarnému umění, kterému se dále věnovala na státní grafické škole (1943–1945) a dále také na Vysoké uměleckoprůmyslové škole (1945–1950). Velký vliv na její tvorbu měl i manžel malíř Jiří John, který ale zobrazoval spíše krajiny a zátiší, zatímco Adrienin zájmem byla figura. Adrienin život byl protkán samotou, smutkem ze ztráty manžela i syna, což se odráží v jejich dílech. Její manžel Jiří John byl také umělec a zemřel po dlouhé nemoci roku 1972. Druhou životní ránou byla pro Adrienu smrt jejich syna Martina, který zemřel tragicky roku 1994. Začala se na život a umění dívat jinak, jelikož ji zasáhla nejzávažnější lidská situace osamění. Doposud se věnovala převážně grafice a kombinovaným technikám. Po smrti syna a manžela se změnil pohled v její tvorbě. Nyní nešlo o zobrazení jako takové, ale o naléhavost obsahu. Proto ve svých dílech kladla důraz na charakter materiálu, křehkost a pomíjivost, což jí nabízel papír ve všech svých variantách, textilie, drátěné pletivo nebo tapety. Tento materiál je víceméně podmanivý, poddajný, tvárný ale zároveň i křehký. Přestože bychom očekávali od malířky, že plastičnost přenechá svým kolegům sochařům, tak se jí malířka nevyhýbala a právě tímto formovala některá svá díla. Ocitla se sama a začala se ztotožňovat sama se sebou díky umění. Plochu pokrývala rozstříhanými, potrhanými, rozdrásanými kousky, které opět spojovala v celek. Jak kdyby vyjadřovala svoji roztrhanou duši, kterou se snažila opět slepit v něco jednotného. Autorka se nebála vystoupit z obrazu pomocí reliéfního vrstvení, muchlání a lepení nebo – a to doslova vystoupit či vstoupit do prostoru k divákovi. Její obrazy nevisí jen tak na stěnách galerií, jak bylo zvykem, její obrazy jakoby opustily stěnu, jsou zavěšeny v prostoru nebo volně leží na podlaze.¹¹⁴ Zařadila se tak k novému pojetí sochařské tvorby objektů, kam můžeme zařadit

---

¹¹³ MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2006*. XVI., Šan-Šta. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2006, s. 159–160, [4] s. obr. příl. ISBN 8086171256.

¹¹⁴ ŠETLÍK, Jiří, 1996. Lidské situace v díle Adrieny Šimotové, In: ŠETLÍK, Jiří, Lubomír KOTEK, Václav KUBÍN a Adriena ŠIMOTOVÁ. *Cesty po atelierech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996, s. 196–205. ISBN 80-85639-89-0.

i její kolegyně Evu Kmentovou a Věru Janouškovou, se kterými sdílela nejen pohled na umění, ale i na svět.¹¹⁵

Adriena Šimotová zemřela 19. května roku 2014 ve věku 87 let.

6.1 Dílo Adrieny Šimotové

Druhá polovina 20. století byla pro Adrienu dobou uměleckého zrání. Adriena nejprve zkoušela malovat krajiny, které byly často expresivně laděné. Postupně se přidala k lyrickému vyjádření směru Nové figurace, ale její díla měly podobu konstruktivistické abstrakce.¹¹⁶ Věnovala se grafice, ale také textilním a tapetovým kolážím, kde pracovala se skutečným prostorem. Milena Slavická vysvětluje, jak Adriena Šimotová poprvé dostala impuls k novému pojetí své tvorby: „*První prostorový reliéf vznikl téměř náhodou, v roce 1973, kdy horní část hlavy vyryté do tenké kovové desky přehnula do prostoru – náhlý nápad, pohnutí myslí, které změnilo směr její tvorby na mnoho let.*“¹¹⁷

Od roku 1986 se v dílech Adrieny objevují otisky a práce s lidským tělem. Pomocí frotáže nebo muchláže zachycovala tvar otiskem do plátna nebo do papíru. Díky poddajnosti papíru mohla tvořit i frotáže různých staveb, architektonických fragmentů a předmětů. Ráda „mapovala“ zdi a prostor bývalého františkánského kláštera v Hostinném v Podkrkonoší. K přenášení tvarů a stop objektů si vybírala většinou předměty denní a všední potřeby, se kterými se každý z nás setkává (židle, stůl, lžice, šálek). Taktéž jsou to předměty, které si pamatuje z návštěv svého muže v nemocnici. Uprostřed devadesátých let se opět uchýlila k pigmentu a barvě na bílém pozadí. Snažila se vtisknout do plochy pomíjivost tělesného bytí, kdy se nesnažila zanechat jen stopu těla, ale i stopu energie těla.¹¹⁸

Využívala různé druhy papírů od ručních japonských, hedvábné, pauzovací vrstvený, karbonový, klasicky křídový, technické, filtrační a kopírovací papíry. Její způsob zpracování spočíval v trhání, stříhání, skládání, prorážení, vrstvení, lepení, muchlání, modelování pomocí otlaku těla či jeho částí. Kresbu zjednodušila na základní tvary bez zbytečných detailů. Pomocí protínání, spojování, vyznačování, prorážení papíru vytvářela na papíru čáry, tečky

---

¹¹⁵ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. Olomouc: Rubico, 2009, s. 194–195. ISBN 978-80-7346-097-6.

¹¹⁶ ŠTEFANČÍKOVÁ, Alica a Jiří MACHALICKÝ. *Pět osobností: Václav Boštík, Čestmír Kafka, Stanislav Kolíbal, Karel Malich, Adriena Šimotová a jejich díla se sbírek Galerie Benedikta Rejta*. Louny: Galerie Benedikta Rejta, 1993, [38] s. ISBN 8085051028.

¹¹⁷ SLAVICKÁ, Milena, ed. In: ŠIMOTOVÁ, Adriena, SLAVICKÁ, Milena, ed. *Hlava k listování*. Praha: GemaArt/OSVU, 1997, s. 19. ISBN 80-86087-00-X.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 26.

a linie. Jak uvádí Jiří Šetlík: „*Objevila svou výtvarnou řeč – a pravdu člověka a světa dneška.*“¹¹⁹ Šimotová tvořila nejdříve s textilem, kdy pomocí průřezů, řezání. Později se její tvorba ubírala k jinému médiu – papíru, který ji dovoľoval vrstvení.¹²⁰

K výběru umělkyně, kterou bych ráda představila žákům, mě vedl fakt, že paní Šimotová se uchylovala i k širšímu pojetí vnímání výtvarného díla, ne jen k optickému. Daniela Hodrová popisuje způsob vnímání díla Adrieny Šimotové takto: „*Ačkoliv se zdá jasné, že tělesné může s netělesným komunikovat pouze zrakem, ničím jiným, Adriana netělesnou substancí živých, ale i mrtvých vyhmataává, vyvolává v život dotykem, hmatem, tedy smyslem k tomu vůbec neuzpůsobeným. Právě dotyk, jenž je konkrétnější než pohled a jímž se ujišťujeme – z našeho hlediska nejbezpečněji - o povaze reality jako souboru těl a věcí, pro ni paradoxně představuje způsob, jak takovou realitu přesáhnout, jak zpřítomnit svět nejen jako soubor dotknutelných věcí, nýbrž jako způsob možného vnímání toho, co je smysly, tělem zdánlivě nevnímátné.*“¹²¹

Umělkyně využívala haptického vnímání, kdy podle Daniely Hodrové: „*...bychom mohli mluvit o obratu kultury k hmatu, k němuž v současnosti dochází a jež Adriena Šimotová ve svém vlastním obratu k obrazu vznikajícímu dotykem a proměňujícímu se v reliéf (basreliéf) o řadu desetiletí předjala. Přes drsné zásahy – perforaci, drásání, trhání, vyřezávání – jsou její obrazy - reliéfy veskrze “ženským” dílem.*“¹²²

Vrstvení a posuny papíru navozují plastičnost, reliéf a hloubku. O rozbor a vysvětlení tohoto postupu se pokusila autorka knihy v díle *Hlava k listování*: „*Tímto postupem se snad vyjadřují vrstvy vědomí a nevědomí, paměti a spolu s nimi vrstvy času, který vrství jednu tvář na druhou, přes druhou. Emoce, životní zkušenost, čas muchlají, rýhují, shrnují papírové tváře a celé hlavy, které jsou i jako „hotová“ díla vzhledem ke křehkosti a zranitelnosti materiálu vystaveny dalším emocím, zkušenostem, s jejich zásahy a postupným propadáním zkáže je vlastně počítáno.*“¹²³

---

¹¹⁹ ŠETLÍK, Jiří, 1996. Lidské situace v díle Adrieny Šimotové, In: ŠETLÍK, Jiří, Lubomír KOTEK, Václav KUBÍN a Adriena ŠIMOTOVÁ. *Cesty po atelierech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996, s. 205. ISBN 80-85639-89-0.

¹²⁰ DANĚK, Ladislav a Pavel ZATLOUKAL. *Mezi tradicí a experimentem: práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939-1989*. Olomouc: Muzeum umění, 1997, s. 21. ISBN 80-85227-26-6.

¹²¹ HODROVÁ, Daniela. *Co se vyjevuje: eseje o Adrieně Šimotové*. Praha: Malvern, 2015, s. 35. ISBN 978-80-7530-016-4.

¹²² Tamtéž, s. 36.

¹²³ Tamtéž, s. 82–83.

Adriena pracovala více na zemi než na kolmé ploše, jak tomu většinou bývá. Byla to umělkyně, která se nebála radikálních zásahů do díla. Narušovala strukturu, řezala, perforovala, což je oproti klasickým technikám malířství odlišné a nezvyklé. Přece jenom tahy štětce lze opakovat, opravovat a přetírat barvou aniž by divák hned postřehl, že k procesu došlo. Na rozdíl od perforace nožem je zásah nevratný a neopravitelný.¹²⁴

Námět a návod k technice s papírem, kterým bude žákům představen v praktické části, je sepsán přímo v myšlenkách a zkušenostech Adrieny Šimotové. Takto je zaznamenal Karel Hvižd'ala: „*Třeba jsem materiál z jedné strany vybodala, až vznikla struktura, jakou má Braillovo písmo. Objekt jsem otočila a přes kopírák či papír s grafitem, pomocí dotyku, jsem vyhledávala cestu, kterou jsem vytlačila, a to zanechalo stopu.*“¹²⁵ Právě tento příběh mě inspiroval k výtvarné činnosti a přiblížení tvorby umělkyně žákům. Prostředkem ke zpřístupnění umění bude tedy vyslyšet příběh z Adrienina života a tvorby, seznámení s technikou perforace formou prožitku a tvorba s různorodými papíry. Nejlépe prožitkem získají pojem a zkušenost o technice perforování a o možnostech různých papírů. Žáci budou rozvíjet smyslové vnímání prostoru a obrazu. Vyzkouší si možnosti, které nám nabízí „obyčejný“ poddajný papír. Zkusíme spřátelit s papírem a vyslyšet jeho nabídky a hry bez použití pigmentů.

---

¹²⁴ HVÍŽD'ALA, Karel. *Stopy Adrieny Šimotové: tři dialogy s prologem a epilogem*. Ilustrovala Adriena ŠIMOTOVÁ. Praha: Máj, 2005, s. 19. ISBN 80-7363-013-3.

¹²⁵ Tamtéž, s. 31.

7 Giuseppe Arcimboldo

Giuseppe Arcimboldo se narodil 5. dubna 1527 v Miláně. Byl to renesanční, manýristický umělec, který byl vyhledávaný pro svá groteskní, nápaditá a někdy až bizarní díla.¹²⁶ Arcimboldo měl svůj vlastní malířský fantaskní styl, díky kterému se stal jedinečným a dodnes známým umělcem. Umělec se snažil naznačit či sdělit pravdu a příběh v přestrojení. Mnozí surrealisté v tomto autorovi viděli motivaci a smysl.¹²⁷ Opravdu se jednalo o ryze renesančního muže, jelikož byl znám jako návrhář kostýmů, inženýr a hudebník.¹²⁸

Zejména římský císař, uherský, český a uherský král Rudolf II. Habsburský se zasloužil o to, aby jeho díla nebyla zatracena. Italský umělec našel v Praze místo, kde mohl tvořit a rozvíjet své pozoruhodné nadání. Rudolf II. byl panovník, který miloval a podporoval umělce i umění. Právě v době rudolfínské kolem roku 1573 vznikala díla čtyř ročních období (*Jaro, Léto, Podzim, Zima*). Pro tato díla využil zobrazení portrétů z profilu. Jsou namalovány olejem na plátně a pyšní se rozměry 76 × 63,5 cm (64 cm). Díla jsou uložena v muzeu Louvre v Paříži. Každá hlava obsahuje plody daného období. *Jaro* vyobrazuje mladou ženu ozdobenou jemnými květy s pestrobarevnou květinovou korunou, zahalenou pláštěm z listové zeleně. Liliový pupen tvoří nos a ucho tulipánový květ a hlava se dívá doleva.¹²⁹ Jediný obraz *Léto* je signován, není však pochyb, že *Podzim, Zima* a *Jaro* jsou také práce Arcimbolda. Portréty jsou namalovány do páru. Jakoby *Zima* (portrét se dívá doprava) předává pomyslné žezlo *Jaru* (portrét doleva hledící). *Léto* zas hledí tváří v tvář *Podzimu*. *Podzim* nejen ten Arcimboldův je velmi nápaditý a pestrý, jelikož nám nabízí přezrálé plody, tak sladké, baňaté až praskají a onen nektar vytéká ven. Baňatý nos tvoří šťavnatá hruška, zralé jablko vyplňuje tvář a velká houba představuje ucho. Můžeme zde pozorovat všechny známé plody podzimu: dýně, houby, hrozno, tykve atd. Je zde podobnost znázornění zkaženého, opilého a překvašeného hrozna, které umělec Caravaggio znázornil v obraze *Nemocný Bakchus*.

---

¹²⁶ **MANÝRISMUS** (z italského maniera = způsob) označení pro výtvarné umění pozdní renesance. Významné umělecké centrum vzniklo kolem roku 1600 v Praze na dvoře Rudolfa II. V jeho službách pracoval umělec jménem G. Arcimboldo, který vynikal svou fantazií a způsobem hravého manýrismu.

In: BAUER, Alois. *Lexikon výtvarného umění*. Olomouc: FIN, 1996, s. 126. ISBN 80-7182-023-7.

¹²⁷ KRIEGESKORTE, Werner. *Giuseppe Arcimboldo: 1527-1593: ein manieristischer Zauberer*. Köln: Benedikt Taschen Verlag, [1988], s. 36. ISBN 3-8228-0247-6.

¹²⁸ BERNHARD, Marianne. *Universální lexikon umění: architektura, fotografie, grafika, malířství, osobnosti, sochařství, umělecká řemesla*. Přeložil Otakar MOHYLA. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, s. 17. ISBN 80-85785-46-3.

¹²⁹ Tamtéž, s. 7–13.

Caravaggio v tomto obraze popsal jeho niterný stav těla i duše, kterému připodobnil vlastnost hnilivého a tlejícího ovoce. Jak už sám název napovídá – nemocný. Jde o stav, který nemusí být na první pohled viditelný. Umělec přiměl diváka nad jeho dílem dumat. „*Jeho díla byla sice humorná (žánr se označoval tzv. grilli, tj. rozmary, vrtochy), ale byl to úsměv s vážným podtextem, který lze pochopit jen nahlédnutím do tehdejší filozofie a okultního bádání.*“¹³⁰

7.1 Dílo Giuseppeho Arcimbolda

Zatímco Arcimboldo využil právě asociaci tvarů a podobnosti plodů vzhledem k fragmentům lidského, známého obličeje, může být pro pozorovatele lehčí pochopit smysl. Vlastně divákovi předává vjem mnohem konkrétnější a jasnější než tomu může být u jiných obrazů, kde jsou skrytá tajemství pod povrchem. Avšak detaily nebo ikonografické symboly (atributy) mohou těm pozornějším a zvědavějším přiblížit příběhy některých děl. K obrazu *Zima* přiřadil umělec suchý pařez s popraskanými větvemi, strupovitou kůrou a se strništěm místo vousů. Vše nám evokuje studenou zimu, seschlé a holé stromy, kdy odpočívá zem.

Zajímavými obrazy pro žáky shledávám díla *Kuchař* nebo *Zahradník* a jejich verze otočené o 180°. První obraz *Kuchař*, který žákům představím v hodinách, byl namalován kolem roku 1570. V obraze *Kuchař* vidíme statného tovaryše, s kloboukem zdobeným žaludy a plátkem citronu. Je oděn jakoby v železném brnění, kdy vidíme kovový límec kolem krku. Po obrácení obrazu o 180 stupňů doprava dostáváme jiný pohled na obraz. Najednou je obraz plný obžerství pečených selátek, které se snaží neznámé ruky zakrýt nebo odkrýt? Možná nechtějí, aby pokrm vychladl, anebo nám nabízí pohled těsně před hostinou? Asi o dvacet let později vznikl další dvojsmyslný obraz. *Zeleninový Zahradník* je založen na stejném principu hry s obrazem. V prvním díle vidíme zelenou mísu napěchovanou kořenovou zeleninou, která je už systematicky seřazená. Ovšem po otočení obrazu opět zůstaneme v úžasu, jelikož zde vidíme muže, jehož plné tváře tvoří cibule a řepa. *Zahradník* je stvořen z plodů zahrady, hledí na nás jedním okem lískového ořechu a druhým vlašským oříškem.

Dalším známým dílem je *Vertumnus*, ve kterém je vyobrazen portrét samotného Rudolfa II. Arcimboldo tento úkol pojal opět velmi promyšleně a nápaditě. Vertumnus je

---

¹³⁰ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. Olomouc: Rubico, 2009, s. 69. ISBN 978-80-7346-097-6.

znám jako starověký bůh vegetace a transformace.¹³¹ Na oslavu tohoto císaře využil paletu všech plodů, které jsou dostupné během čtyř ročních období. Kdybychom měli srovnat typickou podobiznu, která byla zvykem u králů či vrchnosti, můžeme s jistotou podotknout, že byl Arcimboldo osobitý a originální. Jakoby do portrétu císaře vmísil i kus ze sebe, a zanechal v něm otisk své práce. Poznáte-li jeden obraz od Arcimbolda z této doby, tak už rozeznáte jeho další práce či osobitý rukopis a nemusíte být znalec. Arcimboldo zemřel ve věku 66 let dne 11. července 1593.

Tento umělec je natolik charakteristický svým způsobem uměleckého vyjadřování a projevem, že považují více než za důležité, abychom se v praktické části s žáky inspirovali právě jeho tvorbou. Jeho práce rozvíjí představivost a je v souhře zejména s tvarovou podobností. Využití podobnosti tvarů různých odpadových kovových předmětů v asambláži bude rozvíjet kreativitu, fantazii a tvůrčí citění. Dílo Arcimbolda jsme se pokusili oživit a připomenout tak staré umění pozdní renesance. Spíše jak dílu, jsme se věnovali myšlence a nápadu Arcimbolda. Seskládat, seskupit, akumulovat předměty či potraviny do obrazců, které si percepčně přeložíme do požadovaného vjemu, který autor zamýšlel. Zajímavým by mohl být pro žáky jakýsi komunikační most propojující staré umění s moderním uměním. Konkrétně souvislost například s autorem Karlem Neprašem, který využíval taktéž kovový materiál při své tvorbě. Možností a prostředků, jak předat a inspirovat uměním žáky, je nespočet, avšak časová dotace šesti vyučovacích jednotek by k tomu nestačila.

Poznámka žáků k zapamatování umělcovy tvorby: „*To byl ten, co maloval to jídlo (ovoce, květy a věci) místo obličeje, hrušku místo nosu a tak...*“.

---

¹³¹ KRIEGESKORTE, Werner. *Giuseppe Arcimboldo: 1527-1593: ein manieristischer Zauberer*. Köln: Benedikt Taschen Verlag, [1988], s. 44–47. ISBN 3-8228-0247-6.

Praktická část

8 Realizace praktické části

Výběr tématu mé praktické části značně ovlivnil modul muzejní pedagogiky, který jsem měla možnost absolvovat při mých studiích na filozofické fakultě. Fascinovalo mě propojení umění a pedagogiky, které se nemusí odehrávat jen muzeu či galerii. Také mě v modulu zaujal nápad zpřístupnění umění i nevidomým lidem. Proto jsem před pár lety začala vytvářet obrazy, kterých by se bylo možné dotknout. Některé z nich si žáci vyzkoušeli v posledním vyučovacím bloku.

Jako učitelka mateřské školy jsem zažila mnoho výstav, kde se žáci mohli pouze dívat, ale nedotýkat se. Věřím, že spojením haptického, optického a sluchového vnímání získáme vyšší kvalitu prožitku a lépe si pak zapamatujeme získané informace. Ať už jde o vyprávění příběhu či ikonografický rozbor díla, osobní zážitek, předání energie nebo osvojení způsobu práce umělce. Jelikož jsem studovala dějiny výtvarných umění, věnuji se ve své diplomové práci právě zprostředkování výtvarného umění na 1. stupni ZŠ. Umění přejímá historické události dané doby, umění se otisklo do každodenních předmětů a objektů, zobrazuje problematiku a tematiku žádoucí i nežádoucí. V každém z nás a kolem nás je alespoň kousek citu pro umění. To byl ten impuls, který mě motivoval k tomuto tématu. Zvolila jsem různé způsoby zprostředkování umění, které lze využít při hodinách výtvarné výchovy. Někdy jsme my dospělí, ale i žáci, uzavření do sebe a nejsme schopní se podvolit novým metodám, způsobům, nápadům ani myšlenkám. Neuvěřitelně obohacující a důležitou shledávám možnost komunikace mezi lidmi, ale i komunikace s uměním a o umění.

V následujících týdnech bych ráda našla příjemnou společnou cestu, kterou se budeme ubírat v hodinách výtvarné výchovy. Před samotnou realizací bylo nutné nashromáždit různorodé materiály k tvorbě, promyslet nápady vzhledem k věkové skupině, reálnosti, individualitě žáků, technickým schopnostem nebo vzhledem k časové náročnosti. Také jsem prostudovala v literatuře životopisy umělců a vybrala ty, které mi jsou nejbližší. Většinu technik jsem osobně vyzkoušela a jsem zvědavá na tvořivost a kreativitu žáků, kam až se může vyšplhat. V práci je využito rozmanitosti vnímání lidského těla (haptické, optické, audiovizuální), využití didaktických her, které jsem si vytvořila a přizpůsobila k těmto hodinám.

Hodiny výtvarné výchovy jsem realizovala v 5. třídě na ZŠ v Bílé Lhotě, kde jsem uskutečnila celkem šest devadesáti minutových vyučovacích bloků. Pro každý blok jsem vytvořila speciální nápad, myšlenku, příběh a techniku, pomocí které získají novou zkušenost.

Všechny tyto metody byly prostředkem k seznámení s umělcem a jeho díly. Žáci zažili nezvyklé hodiny výtvarné výchovy, kdy pracovali s pracovním listem a vyzkoušeli si naučné umělecké hry. Prožili osobní zkušenost při perforaci papíru, ale také se motivovali asociací a netradičním kovovým materiálem. Odhalovali osobité rukopisy čtyř umělců, poznávali hmatem mé interpretace děl známých autorů a vytvářeli vlastní didaktické puzzle. Žáci se seznámili s některými českými i evropskými výtvarníky: Adriena Šimotová, Caravaggio, Guiseppe Arcimboldo, Jiří Kolář, Leonardo da Vinci, Pablo Picasso či Vincent van Gogh.

Mým záměrem bylo přiblížit výtvarné umění žákům, seznámit je s životy a díly umělců a motivovat je k zájmu o umění. Žáci si během šesti týdenního bloku vyzkoušeli výtvarnou techniku muchláže, proláže, roláže, chiasmáže, tvorbu vlastní didaktické hry (puzzle), perforace papíru, využití možností papírů, asambláže a akumulace kovových předmětů, pozorování osobitých rukopisů v obrazech umělců.

Jednotlivé hodiny jsem rozdělila takto:

- Chiasmáž, muchláž, roláž, proláž – co s papírem uděláš? I. část
- Chiasmáž, muchláž, roláž, proláž – co s papírem uděláš? II. část
- Pexeso, najdi obraz a vlastní puzzle
- Co nám papír vyprávěl
- Kovový portrét
- Bud' v obraze

8.1 CHIASMÁŽ, MUCHLÁŽ, ROLÁŽ, PROLÁŽ – CO S PAPIREM UDĚLÁŠ? I. část

Námět: Jiří Kolář a jeho výtvarná umělecká tvorba s fotografií

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Seznámení s výtvarnou tvorbou Jiřího Koláře. Využití možností dalšího zpracování fotografií či reprodukcí slavných obrazů v prolázi, muchlázi či rolázi. Osvojení nových výtvarných technik s papírem a fotografií. Komunikovat o umění a umět tak vyjádřit originální ústní i výtvarný projev.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné i prostorové tvorbě.

Žák porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.

Sociální a personální: Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená

pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: Muchláž

Organizační formy: Samostatná práce, skupinová práce

Metody:

Slovní – monologické (vysvětlování úkolů k pracovnímu listu), dialogické (diskuze o uměleckých dílech a diskuze nad výtvary žáků)

Práce s textem – porozumění psaného textu v pracovním listu, přiřazování a doplňování textu

Názorně demonstrační – pozorování a vnímání odlišností technik v dílech Jiřího Koláře

Praktické – výtvarné práce žáků, technika muchláže, vypracování listu

Pomůcky: Výkresy A4, lepidla na papír (tyčinkové i tekuté), kelímky na lepidlo, ubrusy, ploché štětce, barevné fotografie žáků na A4, vytisknuté fotografie ke hře ledolamka (Příloha 1), psací potřeby, černé fixy, izolepa, pracovní listy - Jiří Kolář (Příloha 2), fotografie Jiřího Koláře a jeho uměleckých děl, dataprojektor, PC.

Průběh vyučovací jednotky

Motivace:

Hodina je zahájena hrou „ledolamkou“ dvou skupin v zástupu, kdy jsou na tabuli umístěny tři obrazy od Jiřího Koláře, které vznikly spojením dvou reprodukcí slavných obrazů. Obrazy, které byly využity panem Kolářem v technice roláže, proláže, či chiasmáže jsou rozmístěny na lavici. Obrazů je však více, aby žáci využili spíše optického vnímání a zanechali dedukci vyřazování. Žáci mají za úkol najít co nerychleji dva obrazy, které vytváří dílo Jiřího Koláře. Žáci se střídají a vybíhají pro obrazy, které shromážďují na lavici. Všichni žáci vidí na tabuli tři Kolářovy obrazy označené čísly – *Venuše (Botticelli)*; *Malířské slunce* a *Pocta paní Rivière-Brueghel* (Příloha 1). První žák vybíhá s cílem vybrat jeden obrázek, který se ukrývá pod číslem 1. Jakmile přinese obraz zpět ke své skupině, vybíhá další žák s úkolem najít ten druhý obraz. Dále se pokračuje obdobným způsobem. Vítězí ta skupina žáků, která rychleji splní úkol. Následuje debata o principu tvoření děl Jiřího Koláře a seznámení s úkoly pracovního listu.

Práce s pracovním listem:

1. úkol – samostatná práce s textem, při které se žáci dozvídají informace o umělci, který nebyl známý jen z výtvarné sféry, ale i literární. Doplňují chybějící slova do textu z legendy.

2. úkol – žáci si přečtou slovní hříčky, které opisem naznačují jak technika proláže, roláže, chiasmáže či muchláže vypadá. Následovně vyberou ke slovním nápovědám obrazové provedení. Spojí čarou správný název a obraz.

3. úkol – „Muchlej, narovnej a koukej!“. Po zjištění, jak může vypadat muchláž (fotografie Jiřího Koláře) si děti zkusí vytvořit muchláž z vlastní fotografie, kterou jsem nafotila týden předem. Žáci mají postup a pomůcky napsán v pracovním listu. Výsledkem bude soubor 12 muchláží, které si děti vzájemně představí.

Výtvarná činnost žáků:

Každý žák si vezme svoji vytisknutou barevnou fotografii na papíře A4. Nachystají si pomůcky, které mají rozepsané v pracovním listu. Jak udává samotný popis k úkolu

„Muchlej, narovnej a koukej!“, fotografii opatrně pomačkají do tvaru koule, pak opatrně rozbalují a už si všímají, jak se jejich obličej na fotografii vtipně zdeformoval. Některé záhyby mohou být ponechány či pokrouceny. Jakmile bude žák spokojen se svým novým zjevem, připraví si papír a tyčinkové lepidlo, kterým papír potře. Následně lepí své nové „já“ na nový papír. Po vytvoření muchláží bude následovat diskuze.

Závěr:

Každý žák před třídou představí svoji muchláž, kterou pojmenuje či popíše. Žáci si také ujasní a vlastními slovy vysvětlí, jak se vytváří a jak vypadají jednotlivé techniky.

Realizace vyučovací jednotky

Na samotný úvod vyučovací hodiny jsem zvolila jako motivaci hru ledolamku, která měla nastínit téma dnešní hodiny a aktivovat jejich zájem. Dalším cílem ledolamky byla snaha prolomit ledy mezi námi. Díky hře jsme se mohli lépe poznat a pomohla nám poodhalit tvorbu Jiřího Koláře. Tematicky je hra vymyšlená tak, že představuje nové obrazy a žádá po hráčích, aby zapojili více zrak a pozornost. Předem jsem si připravila na tabuli očíslované fotografie proláží a roláží pod sebe. Žáci už zpozorněli při této přípravě a komentovali obrazy o přestávce. Z jejich úst bylo slyšet: „*Jo, to je mozaika, že?*“.

Po zazvonění se žáci vrátili do lavic a netrpělivě očekávali vysvětlení, proč tam jsou nalepené ty obrázky a co dnes budeme dělat. Nejprve jsem jim položila otázku, co si myslí, že je to ledolamka. Společnými silami jsme si objasnili, že budeme mezi sebou lámat ledy a více se poznáme hrou. Umělec, který pracoval s technikami proláže, muchláže, chiasmáže či roláže nám zanechal ve svých dílech skryté dva obrazy. Většinou se jednalo o slavné a známé obrazy, které prokládal, skládal do jiných obrazců nebo vtipně ozvlášťoval. Vysvětlila jsem pravidla hry a požádala je, aby si nastoupili do zástupu po šesti. Jelikož jsem žáky viděla jen jednou (tj. 5. 10. 2021), kdy jsem si šla nafotit portréty žáků na muchláž, neznala jsem vztahy a dovednosti jednotlivců. Pro příště bych dala raději přednost náhodnému rozpočítání do skupin. Předem jsem si nechala podepsat souhlas s použitím získaných fotografií a výtvorů k diplomové práci od zákonných zástupců žáků. Bylo poznat, že první skupina byla pospolitější, sebranější a silnější než skupinka druhá. Zatímco první skupina doběhla s posledním obrázkem, druhá skupina teprve hledala druhý obrázek.

Následovalo povídání o Jiřím Koláři s doprovodnou fotografií umělce a jeho děl. Seznámila jsem je s obrazy, které byly použity i ve hře. Vyprávěla jsem jim příběh, jak pan Kolář přišel na techniku muchláže. Jelikož byl i spisovatel, bylo u něj obvyklé, že neustále sepisoval nějaké básně a texty. Jednou v samém rozčarování z toho, že nebyl spokojený se svou básní a ty verše se mu nelíbily, zmuchlal ten papír a vyhodil jej do koše. Když uviděl pomuchlaný papír v koši tak zjistil, že právě ten pomuchlaný papír se mu do básně hodí víc. Potřeboval mít zmuchlanou celou báseň.¹³²

---

¹³² *U zavěšené knihy: Osobnost a dílo Jiřího Koláře.* [Literární týdeník nejen o knižních novinkách]. TV, ČTart, 1. 10. 2021. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/8998-osobnost-a-dilo-jiriho-kolare>

Rozdala jsem žákům pracovní listy a požádala je, aby si je podepsali. Jelikož jsem byla upozorněna paní učitelkou, že žáci jsou méně samostatní a dělá jim problém porozumět psanému textu, poprosila jsem je, aby první úkol přečetli nahlas vybraní žáci. Někteří žáci zaměňovali písmena a čtení vázlo. Po konzultaci s jejich třídní učitelkou jsem zjistila, že polovina žáků dochází na reedukaci ještě ten den po obědě. Tudíž se mi poodhalilo, proč některým dělá potíže číst, psát a pracovat ve stejném tempu s ostatními. Následně měli doplnit slova do chybějících kolonek z legendy. Druhý úkol spočíval v tom, že si přečetli říkanky, které jim pomohly roztrždit obrázky k technikám. Opět jsme si nahlas předříkali říkanky, poté samostatně spojili čarou říkanky s obrazy. Průběžně jsem chodila mezi žáky a kontrolovala správnost spojení a vyplnění slov. Třetí úkol byl v podobě návodu. Samostatně si jej přečetli a já jim mezitím rozdala jejich portrétní fotografie. Následovala otázka, co si myslí, že je muchláš. Na tabuli jsem jim promítala muchláže, které vytvořil Jiří Kolář. Snažila jsem se jim vysvětlit, že každá muchláš je originál a spočívá v tom, že je pokaždé jiná a hlavně neopakovatelná. Už tady proběhly komentáře, kdy jeden z žáků chtěl být středem pozornosti. Vykríkával, že takhle vypadá jeho děda a bavil tak své spolužáky. Směřovala jsem je k tomu, ať si nejdříve pohrají s pomuchlaným papírem a zkouší jej tvarovat nasucho. Až byla pro ně konečná verze líbivá a oni s ní byli spokojení, teprve pak mohli lepit. Muchlat papír jim nečinil problém. Váhání nastalo až ve fázi hledání druhého já. Někteří se dokonce ptali, zda to je „takhle“ správně. Bylo poznat, že žáci jsou zvyklí na přesnější instrukce a vizuální vzor, jak má vypadat hotový výtvar. Nakonec právě ten žák, který neustále na sebe upozorňoval, přišel na dobrý nápad, kdy přeložil papír tak, že mu chyběl na fotografii nos. Bylo vidět, že nečekal moji nadšenou reakci: „*Ano! To je přesně ono, takhle hledejte to své nové já. Výborně.*“. Pozitivní hodnocení, které se dostalo Prokopovi, bylo žádáno i u ostatních. Avšak jsem je musela zkrotit, jelikož právě tohle přejímání jednoho cizího nápadu nebylo cílem výuky. Ostatní se tedy snažili být také originální, ale je zřejmé, že je to pro ně nová výzva, které se budou dále čelit v mých hodinách. Jde o jiný způsob přemýšlení a učení než jsou zvyklí. Tato fáze hledání se v muchláži proběhla v rámci možností dle mých představ.

Nečekaně dopadla část, kdy měli představit své dílo spolužákům. Jednotlivě předstoupili před ostatní a pojmenovávali své muchláže. Bohužel první, co jim asociovala muchláš, byla slova: postižený („postiženec“), retard nebo jména politiků. Není se čemu divit, deformita obličeje může signalizovat nějaký druh postižení, tudíž není na místě jim tuto myšlenku vymlouvat. Jelikož tuto otázku deformity „nakousli“ sami žáci, žádala jsem po nich odůvodnění, proč by zrovna takto se měla jmenovat jejich muchláš. Když jeden žák

pojmenoval své druhé já jako „*Vystřelený z Ameriky, teda ne ... z Černobyly*“, nešlo jinak, než otevřít tuto problematiku. Protože jen ta samotná slova vzbuzovala rozruch a smích mezi žáky. Nejen, že se žáci smáli a nevěděli proč, ale brali to jako soutěž o nejtípnější název. Kupodivu samotný autor názvu měl přehled o tom, co se stalo v Černobyly roku 1986 a jaké měl výbuch jaderné elektrárny následky. Jelikož on sám mluvil o jaderné havárii před třídou, spolužáci mu naslouchali a přemýšleli nad tím. Přestali se smát, došlo jim, že šlo o vážnou a smutnou tragédii, kdy měl únik radiace následky na lidských životech. Tato vsuvka, se kterou jsem v přípravách nepočítala, zabrala více času. Avšak čas, který byl věnován této společenské tematicke, byl poučný a důležitý. Výtvarná výchova se nevěnuje pouze obrazům, ale i společenskému dění. Následovala přestávka.

Po přestávce obdržel každý žák obálku, ve které byla instrukce k jedné z technik. Obálka obsahovala i nápovědu v podobě stínu předmětu nebo koláže dvou obrazů, které měli žáci ve třídě hledat. Obálka vzbudila rozruch a napětí. Každý žák si otevřel svoji obálku. Z pohledů některých žáků jsem vycítila, že opět bojují se čtením. Proto jsem nahlas zjišťovala, kteří žáci patří do skupiny tvořící chiasmáž, roláž a proláž. Přečetli jsme si nahlas návod k práci. Postupně každá skupina dostala instrukce a materiály k tvorbě. U chiasmáže byla vidět tendence „opisování“. Přestože každý měl jiný stín předmětu, vyčkávali, až co začne kreslit soused. Vysvětlili jsme si, že se Jiří Kolář inspiroval textem, názvem, tvarem nebo motivem, příběhem. Přesto každý začal popisovat papír opakujícím se slovem (klobouk; bota; pánev; hrnek). Když už někoho napadlo psát text jinak, změnit směr horizontálně či vertikálně, zeptali se, zda můžou, zda to tak má být. Pokaždé se jim ode mě dostalo odpovědi, že je to jejich výtvar, ať nad ním přemýšlejí, zkouší možnosti a tvoří, jelikož o tom to je!

S další skupinkou jsme přečetli návod k roláži. Opět si přišli pro materiály, které k tomu potřebovali a začali odměřovat 1,5 cm na zadní straně obrazů, které měli najít. Práce s pravítky jim šla a pracovali samostatně.

Poslední skupinka měla tak trochu oříšek – techniku proláže. Z textu se dověděli, že mají vyhledat něco v obraze, co by se dalo proložit obrazem druhým. S touto skupinkou jsme pozorovali, co je namalováno na obrazech, jaké tvary siluety či vzory. Jakmile je napadla nějaká myšlenka, zeptali se, zda něco můžou. Opět místo slova ano, padla odpověď – „*přemýšlej nad tím, pracuj s tím, co máš, jak nejlíp umíš*“. Většinou jsem nemusela okrajovat či brzdit jejich nápady, jelikož zatím nepřekypují nějakými nereálnými nápady.

Každá skupinka pracovala a já mezi nimi procházela a konzultovala s nimi, zda někdo nepotřebuje pomoci. Stalo se, že i ti méně aktivní sami chtěli ještě vylepšit práci a cítili, že to není kompozičně vyvážené.

Jelikož hodiny výtvarné výchovy jsou bohužel brány spíše jako doplňkové, ty méně důležité, je zvykem končit dříve, někdy i o 15 minut. Jedním důvodem byl úklid třídy, který jim trval déle. Druhým důvodem bylo místo ve frontě na oběd, aby je nepředběhly jiné ročníky. Někteří žáci se ještě po obědě vraceli do třídy na hodinu reedukace. Původním plánem byla vyučovací jednotka s časovou dotací 90 minut. Tento čas nebylo možné naplnit tak, jak bylo v mém původním cíli. Zdrželi jsme se diskuzí u techniky muchláže, ale také kvůli dřívějšímu úklidu a odchodu žáků na oběd. Vzhledem k naplánované přípravě jsem se rozhodla pokračovat v práci v další hodině. Žáci dokončí rozpracované roláže, proláže a chiasmáže. Poté se navzájem obohatí o zkušenosti s technikami pomocí kooperativního učení ve skupinách. Nakonec vyplní druhou stranu pracovního listu Jiřího Koláře a písemně zhodnotí hodinu.

Reflexe vyučovací jednotky

- Motivační hra na začátku hodiny byla dobrým tahem, byla pro žáky nečekaná a nová. Splnila cíl a očekávání.
- Časově a technicky náročná hodina výtvarné výchovy, ale berme v potaz, že jsem s žáky pracovala poprvé.
- Žáci špatně rozumí psanému textu, důvodem může být výskyt dysfunkcí ve třídě. (Jelikož 5 žáků dochází na hodiny reedukace SPU).
- Dotkli jsme se problematiky zdravotního postižení a retardace, jelikož jim muchláž a deformace jejich portrétní fotografie evokovala tyto názvy. Taktéž jsme si povídali o následcích radiace po havárii jaderné elektrárny v Černobyli. Diskuze o těchto událostech nastavila hranici, kdy jde o vtip a kdy už není vhodné se něčemu smát. Je zřejmé, že jejich zájem o toto společenské nebo i politické odvětví je značně ovlivněno novinami, internetem nebo televizí, avšak jsem byla ráda, že jim to není lhostejné a nebojí se o tom mluvit.
- To, co vidíme kolem sebe, jak k nám umění promlouvá a jak na něj reagujeme, patří také do hodin výtvarné výchovy.
- Žáci se seznámili s umělcem Jiřím Kolářem a vyzkoušeli si práci s technikami, které on sám vymyslel.
- Jako velké plus musím zmínit to, že se mi podařilo vzbudit u žáků pozornost a zájem, jak o téma, tak i o techniky. Na konci hodiny byli žáci schopní vlastními slovy popsat, rozeznat a vysvětlit techniky, se kterými jsme pracovali.
- Mimo muchláže pojmenované spíše vulgárně zde byly názvy typu: *Úsměv Mony Lisý 2*; *Kde mám nos* nebo *Když se podívám ráno do zrcadla*.

8.2 CHIASMÁŽ, MUCHLÁŽ, ROLÁŽ, PROLÁŽ – CO S PAPIREM UDĚLÁŠ? II. část

Námět: Jiří Kolář a jeho výtvarná umělecká tvorba s fotografií

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Využití možností dalšího zpracování fotografií či reprodukcí slavných obrazů v proláži, muchláži či roláži. Inspirování se předmětem k tvorbě podkladu pro chiasmáž (tvar, písmena, stín, myšlenka).

Vzájemné kooperativní učení skupin pomocí znalostí a dovedností získaných při tvorbě s novou technikou. Žák dokáže vysvětlit postup či úskalí při tvorbě (chiasmáž, muchláž, proláž, roláž) na základě vlastní i spolužákovy zkušenosti.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné i prostorové tvorbě.

Žák porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.

Sociální a personální: Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: Chiasmáž, proláž, roláž

Organizační formy: Samostatná práce, skupinová práce

Metody:

Slovní – monologické (vysvětlování úkolů k pracovnímu listu), dialogické (diskuze o uměleckých dílech a diskuze nad výtvary žáků)

Práce s textem – porozumění psaného textu v pracovním listu, doplňování údajů a myšlenek do pracovního listu

Názorně demonstrační – pozorování díla Jiřího Koláře

Instruktaž – tvorba roláže, proláže či chiasmáže podle písemného návodu

Praktické – výtvarné práce žáků, technika chiasmáže, muchláže, roláže, proláže

Pomůcky: Výkresy A4 a A2, role papíru, lepidla na papír (tyčinkové i tekuté), kelímky na lepidlo, ubrusy, ploché štětce, nůžky, pravítka, dřevěné lišty, psací potřeby, černé fixy, izolepa, obrazy impresionistů ze starého kalendáře, novinový papír, pracovní listy - Jiří Kolář (Příloha 2), předměty - střevíc, láhev, klobouk, pánev, hrnek s podšálkem, obálky se stíny a nápovědy k činnostem (Příloha 3), Jak na chiasmáž; Jak na proláž; Jak na roláž (Příloha 4), PC a dataprojektor.

Realizace vyučovací jednotky

Na začátku hodiny jsme si připomněli, co jsme se naučili minulou hodinu. Žáci i po týdnu uměli vysvětlit, jak se tvoří chiasmáž, roláž, proláž nebo muchláž. Byla jsem překvapená, že si zapamatovali i příběh o Jiřím Koláři, kdy pomuchlal úryvek své napsané básně a hodil jej do koše. V koši se mu zdál úryvek mnohem lepší a rozhodl se, že by celá ta báseň měla být pomuchlaná. Vzpomněli si, že byl nejen výtvarníkem, ale i spisovatelem. Jeho výtvarná díla jsou taktéž jedinečnými básněmi, které můžeme číst.

Žáci si připravili pomůcky k práci a přišli si pro rozpracovaná díla. Všichni žáci už věděli, co je jejich úkolem a samostatně pracovali. Skupinky jsem upozornila na to, že mají „*být originál, mají mít vlastní nápad a myšlenku, vždyť je to přeci výzva!*“. Během hodiny jsem se individuálně věnovala žákům a u všech byla vidět snaha o jedinečnost. Jakmile si žáci dokreslili podklady pro chiasmáž, začali trhat či stříhat papír na menší kousky. Poté pokrývali své předměty papírem, aby vytvořili nový kabát pro pánev, klobouk, hrnek s šálkem či střevíc. U proláže žáci spíše pozorovali a přemýšleli, jak by mohli tyto dva obrazy propojit a třeba i vtipně ozvláštnit. Vždyť i Jiří Kolář využíval třeba slovní hříčky, kterou propojil s obrazem (*Snídaně v krávi*). Poté lepili prostříhaný obraz na druhý. Skupinka rolážistů odměřovala a stříhala obrazy na proužky, které měla očíslované. Podle čísel si je skládali na papír, kdy střídali jeden proužek z obrazu s proužkem obrazu druhého. Jakmile měli žáci připravené kousky papíru nebo nastříhané proužky, mohli pokračovat k fázi lepení. Některým žákům trvalo lepení déle, proto bylo nutné je trochu korigovat. Když už měla většina žáků dokončené práce, začali po sobě uklízet třídu.

Jakmile měli uklizená pracovní místa, přesunuli se zpět do lavic. Samostatně dopisovali druhou stranu pracovního listu. Popsali zde techniku, kterou si vylosovali a zhodnotili, jak se jim líbila dnešní hodina. Někteří byli nápadití a jiní si vzpomněli, že na přední straně pracovního listu měli náповědu, tak ji jednoduše opsali. Samozřejmě vyplňování pracovního listu zabralo každému žákovi odlišný čas, proto jsem měla pro ty rychlejší připravenou hru uměleckého pexesa. Navíc tato hra je vodítkem k další hodině, kdy budeme pracovat s didaktickými pomůckami, tudíž neuškodí, když se jim díla dostanou do podvědomí dříve.

Nakonec následovalo kooperativní učení mezi skupinkami. Každá skupinka představila techniku, se kterou pracovala a sdělila spolužákům zkušenosti či úskalí při tvoření. Na závěr žáci mezi s sebou komunikovali, chválili a hodnotili výsledná díla.

Obrázek 1 – Jiří Kolář: vystavené práce (pracovní listy, chiasmáž, roláž, proláž, muchláž)

Reflexe vyučovací jednotky

- Při opakování z minulé hodiny výtvarné výchovy – kladná odezva působení (pamatovali si, co jsme dělali minule, jak se jmenují a vypadají techniky, jak přišel umělec na techniku muchláže – pomačkal a pomuchlal báseň a hodil ji do koše a ten nápad se mu zalíbil). Není tajemstvím, že si lépe zapamatujeme příběhy a zanechá to v nás stopu.
- Konečně začali přijímat jiný přístup k tomu, co mají dělat ve výtvarné výchově. Důležité pro mě bylo, že si vzali k srdci to, že chci originalitu, osobitost, iniciativní a tvůrčí žáky.
- Doposud nezažili hodinu výtvarné výchovy, kde mají hodnotit své nebo spolužákovy dílo. Kooperativní učení mezi žáky proběhlo bez problémů a naopak vyjádřili své myšlenky, názory a zkušenosti.
- Při práci měli k výběru velikost papíru A1, který mohli využít. Standardizované a používané papíry na ZŠ jsou většinou formáty A4 a nejvýše A3.
- Technika chiasmáže byla pro žáky asi nejtěžší, jelikož nepolepovali plochu papíru, ale polepovali prostorový objekt. Jednalo se o časově náročný postup, který vyžadoval i určitou zručnost.
- Z pracovních listů lze vyčíst, že většinu žáků bavilo hlavně stříhání, ale lepení jim bylo nepříjemné a nekomfortní kvůli čistotě při práci.
- Někteří žáci byli rádi, že vytvářeli své vlastní dílo a měli radost z toho, co vzniklo.

8.3 PEXESO, NAJDI OBRAZ A VLASTNÍ PUZZLE

Námět: Zprostředkování výtvarného umění pomocí her zaměřených na optické vnímání

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Zprostředkování výtvarných děl pomocí optického vnímání a porozumění čtenému textu – pexeso, Najdi obraz. Žák se podílí na výrobě didaktické pomůcky – vlastní puzzle. Žák dokáže vyhledat daný obraz podle opticky shodného obrazu (pexeso uměleckých děl). Zvládne přiřadit obraz k psanému textu, který napovídá názvem či poznámkou směřující k obrazu.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření a porovnává je na základě vztahů. Žák porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.

Komunikativní: Žák rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní

činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: malba temperovými barvami na bílé papírové puzzle s 20 dílky (interpretace jednoho z obrazů)

Organizační formy: Samostatná práce, hromadná, skupinová

Metody:

Slovní – monologické (vysvětlování pravidel her), dialogické (diskuze o tématu)

Názorně demonstrační – pexeso známých uměleckých děl; hra: Najdi obraz

Praktické – interpretace známých obrazů a tvorba vlastního puzzle (didaktická pomůcka)

Pomůcky: Didaktické hry - umělecké pexeso (Příloha 5), kartičky ke hře „Najdi obraz“ (Příloha 6), 12 × bílé čtvercové puzzle (20 dílné) na dotvoření, temperové či akrylové barvy, ploché štětce různých velikostí, pracovní oděv, ubrusy na lavice, kelímky na vodu, obrazová předloha obrazů, které interpretují, knihy.

Průběh vyučovací jednotky

Motivace:

Tuto vyučovací jednotku pojmem hrou formou a to hrou pexesa uměleckých děl a hrou „Najdi obraz“. Žáci jsou rozděleni na tři skupinky po 4. První skupina bude hrát pexeso uměleckých děl, druhá skupina hru „Najdi obraz“ a třetí bude hrát také pexeso uměleckých děl. Prvně je vysvětlena hra uměleckého pexesa. Je zde pexeso 24 dvojic uměleckých děl. Úkolem žáků je najít co nejvíce dvojic obrazů. Kdo má nejvíce dvojic, vyhrává. Tato hra je založena na optickém vnímání a na vizuálním hledání shodných obrazů.

Po objasnění pravidel pexesa, seznámím žáky s novou hrou „Najdi obraz“. Žáci jsou motivováni tím, že jsem poztrácela listy ze svého sešitu, kde jsem si vedla záznamy o známých obrazech, které jsem viděla v galeriích anebo co se mi líbí. Poprosím žáky, zda by mi pomohli najít správné obrazy k textům, které se omylem pomíchaly. Žáci mají k dispozici 24 obrazů, které mají rozprostřené na lavici, aby na ně každý viděl. V druhé hromádce jsou ony rozházené listy ze sešitu, které leží rubem vzhůru. Postupně si každý žák sejme jednu kartičku z hromádky, přečte nahlas jméno autora, název díla a rok, popřípadě další nápovědu. Poté hledá nejvhodnější obraz patřící k textu. Pakliže žák neví, může obraz přenechat jinému žákovi, který nalezl obraz. Učitelka průběžně kontroluje správnost dvojic během hodiny. Jakmile skupinky dohrají jednu z her, pokračují na hru, kterou ještě nevyzkoušeli. Jelikož je uvedena i datace obrazů, je možné v časové prodlevě, seřadit obrazy dle časové posloupnosti.

Každá skupinka se prostřídá tak, aby si všichni žáci vyzkoušeli obě hry. Poté následuje diskuze a příprava k tvorbě vlastní didaktické pomůcky v podobě uměleckého puzzle.

Práce s didaktickou pomůckou:

- 1. Pexeso uměleckých obrazů** – 24 ks, žák vyhledá opticky shodné obrazy zprostředkované známou hrou.
- 2. Najdi obraz** – 24 ks, žák najde pomocí textového popisku (nápovědy) obraz s tím, že navíc získá nové poznatky o díle.
- 3. Puzzle** – výroba vlastních puzzle, jakožto didaktické pomůcky, která bude obsahovat interpretaci jednoho z obrazů a základní informace (autor, název).

Výtvarná činnost žáků:

V průběhu dalších 45 minut si žáci vyrobí své vlastní puzzle. Vyberou si obraz, který se jim líbí a zkusí jej napodobit. Budou mít na výběr z obrazů, které jsou využity v hrách (pexeso, Najdi obraz) nebo si můžou najít obraz, který je zaujme v knihách. Knihy s obrazovou přílohou jim učitelka včas nabídne k nahlédnutí.

Žáci si vytvoří vlastní didaktickou pomůcku - interpretují jeden ze slavných obrazů. Malují technikou malby temperou na papírový podklad puzzle. Žáci mají možnost v případě potřeby využít kombinované techniky (fix, tempera, akryl).

Závěr:

Následuje prezentace prací, při které žáci popíší, proč si obraz vybrali a jak se jim pracovalo. Žáci zhodnotí své i spolužákovy práce. Po zaschnutí barvy si mohou žáci navzájem vyzkoušet puzzle svých spolužáků a objevovat tak další zajímavosti o obrazech.

Realizace vyučovací jednotky

Dnešní hodina výtvarné výchovy započala poněkud netradičně. Žáky jsem seznámila s cílem dnešní hodiny, kdy si zahrají známou hru pexeso, moji hru „Najdi obraz“ a vyrobí si vlastní puzzle. Rozebrali jsme samotný název hry pexeso, který jim naznačil, co bude jejich dnešním úkolem, a to pekelně se soustředit. Také jsme si uvědomili jaké smysly a části těla budeme využívat při hrách. Museli jsme aplikovat schopnost soustředění, pozornosti a paměti. U hry „Najdi obraz“ žáci propojili pozorování detailu vzhledem k celku. Jelikož dva žáci chyběli, bylo jich jen 10. Rozděbila jsem je na tři skupiny. Početnější skupina čtyř žáků hrála „Najdi obraz“. Této skupině jsem se věnovala více, jelikož hráli neznámou hru a bylo potřeba ověření správnosti nalezeného obrazu. Zbylé dvě skupiny hrály umělecké pexeso. Při druhé hře měli občasné problémy se čtením, třeba při čtení jmen umělců, což je pochopitelné, ale od toho jsem tam pro ně byla já. Rychle pochopili princip hry, že se musí pozorně dívat a hledat detaily nebo vycházet z názvu obrazu. Přece jenom některé obrazy nepotřebují nápovědu, jelikož přímo z názvu lze vyčíst činnost, která je popisná (*Večeře v Emauzích, Polibek, Hvězdná noc, Tanečnice v modrém, Výkřik, Dívka s perlovou náušnicí*). K méně popisným obrazům jsem připsala nápovědu v podobě druhu uměleckého média (Roy Lichtenstein - komiks), využití techniky (Jiří Kolář - roláž), (Jakson Pollock - lití barvy a stříkance), optické iluze (Bridget Riley - pohyb vlnění) nebo poukázání na objekty (Wassily Kandinsky – kruh, čáry a klikyháky) či přirovnání podobnosti (Salvador Dalí – hodiny jak rozteklý sýr). Většinou se jednalo o narážky k obrazu, které nejsou nazvány odborně (OpArt, Moaré efekt, PopArt, Dripping, abstrakce atd.). Tyto pojmy jsou psány cizím jazykem i dospělému. Snažila jsem se zpřístupnit to důležité pomocí slov popisných. I když nebylo cílem probírat optické klamy, žáci o ně projevíli zájem. U hledání obrazu *Svatba Arnolfinů* žáci váhali, přestože mohli vycházet ze slova svatba (obřad většinou muže a ženy), navíc měli k obrazu ještě nápovědu: zrcadlo a dřeváky. Takže zajímavým momentem pro mě bylo, když někteří žáci přiznali, že netuší, co to jsou dřeváky. Výsledky skupin se vyhodnotily a žáci se ve hrách prostřídali.

Po ukončení her měli žáci na lavici před sebou obrázky, se kterými hráli hry. Jejich úkolem bylo si vybrat jeden obraz, který budou interpretovat. Vysvětlili jsme si, co znamená interpretovat obraz tj. pojmout ho svým stylem. Pochopili, že nejde o přesné kopírování či repliku díla. Měla jsem vytipované obrazy, které si nejspíš žáci vyberou k interpretaci. Dva

žáci si vybrali obraz *Výkřik* a dva *Hvězdnou noc*, další žáci si vybrali: *Žlutá-červená-modrá*, *Syn člověka*, *Mona Lisa*, *The Fall*, *Forget it, forget me* a *Polibek*. S sebou jsem měla zlatou akrylovou barvu, kterou jsem motivovala jednoho z žáků. Dala jsem jim nabídku, kdyby byl někdo tak odvážný a chtěl mít speciální dílo, které bude namalováno zlatou barvou, mám takovou barvu s sebou. Jeden žák našel dílo od Gustava Klimta a přišel s tím, že do toho jde a zkusí toto dílo interpretovat.

Každý žák měl vybraný obraz a chystal si potřebné pomůcky (štetce, barvy, ubrus, palety a vodu). Bílé puzzle si nejprve každý zezadu podepsal a nadepsal původní název díla, který interpretovali. Všem jsem sdělila, že by si měli nejdříve načrtnout a rozvrhnout části v obraze. Jelikož jsem předem neznala schopnosti žáků v malbě, zvolila jsem jemné předkreslení tužkou. Nejsem příznivcem předkreslování, ale v této třídě se mi to jevilo jako dobrý krok. Bylo to jednodušší a efektivnější vzhledem k času, navíc jsem si pohlídala využití celého formátu a rozložení částí. Někteří si byli jistější, když nejdříve jemně kreslili a poté použili barvy. Nakonec jsem za to byla ráda, protože jsem zjistila, že nemají odhad potřebného množství barev. Bohužel žáci vymačkají více barvy na paletu, než jsou schopni využít. Dalším nešvarem sledávám kelímkové barvy. Ano, mají namíchané odstíny barev, je to praktické na uskladnění, ale žáci ztrácí potřebu namíchat si vlastní odstín. Mínusem je, že jsou žáci líní odebrat menší množství barvy z kelímku na paletu (rychlost, pohodlnost), tudíž si namíchané odstíny zašpiní štětcem od jiné barvy přímo v kelímku. S tím souvisí metodika při práci, kdy jsem jim raději zadala postup práce s barvou, při nichž malujeme světlými odstíny a pokračujeme k těm tmavým. Některým žákům jsem poradila, jak namíchat odstín pleťové barvy, jelikož jsem se obávala, že by obličej namalovali kelímkovou „jedovatou“ oranžovou. K mému potěšení, měli radost z přesnějšího a věrohodnějšího odstínu, který namíchali.

Na závěr si navzájem prohlédli puzzle a hodnotili všechny práce velmi kladně. Adélka si vybrala Bridget Riley, tudíž místo malování kreslila fixem optický klam. Žákyně si ke konci hodiny stihla otestovat své puzzle. I když se jednalo „jen“ o čáry (jak říkala: „*vlnovky*“), tak si lámala hlavu při skládání asi 15 minut. Ostatní se také těší na vyzkoušení, ale musí vyčkat, až jejich puzzle řádně zaschnou.

Reflexe vyučovací jednotky

- Pexeso je vytištěno na kvalitní papír (300 gsm; oboustranný barevný tisk), ale kvůli hygienickým a praktickým důvodům je navíc laminované. Jednak se žákům v rukách kartičky nelámaly a neshrnovaly se strany pexesa.
- Opakovali jsme si míchání barev, jelikož někteří žáci nevěděli jak namíchat odstíny sekundárních barev (oranžová, zelená, fialová).
- Žáci byli překvapeni, že hrdinové MARVELu (Superman, Spiderman, Hulk, Capitan Amerika atd.), které mohou sledovat v televizi, jsou původně kreslené komiksové postavy.
- Žákům jsem umožnila opticky vnímat obrazy při hře pexeso, kdy hledali shodné dvojice slavných obrazů. Při této aktivitě bylo důležité se soustředit, pozorně sledovat a pamatovat si i spoluhráčovy tahy.
- Při hře „Najdi obraz“ propojili obrazový vjem a porozumění psaného textu. Kartičky napovídaly a popisovaly obraz, který mají hledat. Žáci se při hledání obrazů více zaměřovali na detaily, vnímali samotný název obrazu a pátrali po souvislostech.
- Časová dotace na obě hry byla původně 30 minut (3 skupiny hráčů), ale u jedné skupiny se protáhla celkově na 45 minut. Nebylo by od věci věnovat malbě vlastních puzzle více času. Většina žáků stihla dokončit puzzle, ale jiní mají v plánu si to individuálně dokončit a domalovat detaily.
- Žáci se podíleli na výrobě vlastní didaktické pomůcky (puzzle), kdy interpretovali díla slavných umělců.
- Žáci se plně soustředili na práci, snažili se docílit co nejlepšího osobního výsledku. Bylo znát, že se chtějí co nejvíce přiblížit malbě na obrázcích, ale věděli, že se jedná o interpretaci (ne o repliku díla). Víceméně i toto je uspokojilo při sebehodnocení díla, když si řekli: „*Vždyť to má být moje pojetí obrazu*“. Žáci si při výtvarné činnosti více všímali odstínů, barev a tvarů v obraze.
- Žáci nemají odhad, kolik bude potřeba barvy z tuby. Zbytečně se umývají a vyhazují zbytky barev.
- Nebylo možné zjistit, jak by oni pojmenovali obrazy nebo jaké nápovědy by k obrazům vymysleli. Nicméně se téma nabízí k budoucím činnostem, kdy by bylo možné s tématem dále pracovat. Kdyby zbyl čas, měla jsem v plánu zahrát si s nimi hru, kdy oni vlastními

slovy popíší obraz, který mám já najít. Mezi sebou by mohli chodit s nalepenými obrázky s názvy na zádech a museli by se ptát spolužáků na indicie.

Obrázek 2 – Didaktické hry

8.4 CO NÁM PAPÍR VYPRÁVĚL

Námět: Umělkyně Adriena Šimotová a její tvorba s papírem

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Seznámení s tvorbou Adrieny Šimotové. Využití možností papíru, které se nabízí (trhání, drásání, muchlání, mačkání, skládání, překrývání, vrstvení, propichování). Tvorba obrazu pomocí papíru, plošným i reliéfním vyjádřením. Uplatnění subjektivity pomocí optického, haptického či sluchového vnímání výtvarného materiálu, se kterým pracují.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák uplatňuje osobitost svého vnímání v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření. Žák pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.

Komunikativní: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.

Sociální a personální: Žák podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých vztahů.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: práce s papírem (trhání, drásání, muchlání, mačkání, skládání, překrývání, vrstvení, propichování); perforace, frotáž pomocí propisovacího papíru

a propíchané struktury v kartonu; tvorba obrazu pomocí papírů - plošným i reliéfním vyjádřením

Organizační formy: Samostatná práce, hromadná, skupinová

Metody:

Slovní – monologické (výklad), dialogické (diskuze o uměleckých dílech a diskuze nad výtvary žáků; brainstorming – co nám papír vypráví)

Práce s textem – porozumění textu pomocí haptického vnímání (perforovaná písmena do papíru ke skládání jména autorky)

Názorně demonstrační – pozorování díla Adrieny Šimotové; zanechávání stop pomocí průpísového papíru na obyčejný papír přes perforovaný kartón (v centru bez zraku a na zádech spolužáka)

Praktické – výtvarné práce žáků (práce s papírem bez barev), frotáž přes perforovaný papír, hledání jména pomocí dotyku

Pomůcky: kartóny (12 ks), průpísové papíry (černý/modrý), pauzovací papír, toaletní papír, pečicí papír, balicí papír, svačínový papír, filtrační papír, pergamen, hedvábný papír, obyčejné papíry měkké i tvrdé, psací potřeby, lepidla, kartičky s písmeny - perforovaná písmena ke skládání jména autorky (Příloha 7), ubrusy, pracovní oděv, kelímky na lepidlo, štětce, vypsané propisky místo bodla, nůžky, špendlíky, ukázky děl umělkyně (Příloha 8), dataprojektor, PC.

Průběh vyučovací jednotky

Motivace:

Motivace na začátku hodiny má podobu úkolu, kdy mají odhalit jméno umělkyně. Učitelka seznámí žáky s postupem vyluštění záhady. Žáci se dovědí, že na každé kartičce je písmeno, číslo a co to znamená. Každý žák si dostane kartičku, na které je vypíchané písmeno a pořadové číslo, v jakém se písmeno nachází ve slově. Písmeno zde není napsané a není primárně určeno k optickému vnímání, ale k dotykovému odhalení. Objevit jméno mohou především pomocí haptického vnímání a za pomoci všech ve třídě. Na tabuli mají předkresleno 15 kolonek k vyplnění jména a příjmení. Žáci si samostatně řídí pořadí a střídání v zapisování jednotlivých písmen na tabuli. V případě chaosu a nesouladu v organizaci žáky, převezme organizaci učitelka a volá si různá čísla k tabuli, Jakmile je na tabuli napsané jméno umělkyně „Adriena Šimotová“, učitelka vysvětlí, proč poznávali jméno tímto způsobem. Jelikož právě paní Šimotová tíhla k netradiční práci s papírem. Žáci se zároveň při diskuzi pokusí o definování pojmu, co je to perforace (perforovaný papír).

Práce:

1. Dotykové luštění – vyhledávání a skládání jména umělkyně pomocí vypíchaných písmen (viz motivace). Najít odpověď k otázce: Co je perforace/perforovaný papír? Zaznamenat všechny myšlenky, slova a nápady na tabuli.

2. Diskuze – žáci vymýšlí, o čem může papír vyprávět (tj. jak lze s papírem pracovat, jakožto s výtvarným materiálem). Učitelka jim vysvětlí, jak právě paní Šimotová pracovala s papíry ve svých dílech, a upřesní, co je to perforace atd.

3. Pohmatem po papíru – žáci si připraví strukturu do kartonu. (pomocí špendlíků, bodla, hrotem propisky), kterou budou následně pomocí techniky frotáže přes průpísový papír objevovat na zádech svého spolužáka v kruhu. Žáci si jednak vyzkouší prožitek svůj i spolužákův, jelikož si v kruhu budou předávat „hledání cest ve struktuře po zádech“. Tímto způsobem budou žáci spolupracovat v týmu a umožní kamarádům nové zprostředkování a vnímání obrazu.

4. Trhám papír, nůžky, lep! – možnosti papíru – žáci dostanou k dispozici různé druhy papíru, se kterým mohou tvořit. Zjišťují možnosti papíru, vymýšlejí způsoby, jakým lze

vytvořit obraz bez použití barev. Snaží se vyjádřit tvary, linie, stíny, zajímavou kompozici a myšlenku jen papírem.

Výtvarná činnost žáků:

Frotáž přes perforovaný papír:

Každý žák si na kartonový papír vypíchá a vyryje (přes obyčejný tvrdý/měkký papír) pomocí špendlíku či hrotem propisky vzkaz, obrazec nebo jen využít odreagování a přenést trápení či radost do papíru. Karton má především posloužit jako podložka, která zamezí poničení podlahy či stolků a udá dětem hloubku reliéfu. Samozřejmě i se strukturou v kartónu se může dále pracovat, nás však bude zajímat spíše reliéf vyšší. Takže papír obyčejný, do kterého budeme vypíchávat strukturu na kartónu, v konečné fázi otočíme na rub.

Potom si žáci sesednou do kruhu a položí si perforovaný na záda spolužáka, který sedí před ním. Každý má k dispozici průpisový papír s pigmentem, který může položit přes strukturu perforovaného papíru. Nejprve jsou žáci vybízeni k tomu, aby jen pomocí prstů (dlaní) vyhledávaly na papíře různé cesty, prozatím bez průpisového papíru. Poté mohou položit papír s pigmentem na strukturu a znovu vyhledávat cestičky, vrcholky, propadlinky a hrudky na kartónu. Nyní však papír zanechává stopy pigmentu dotykem či tahem průpisového papíru po bílém. Pomocí frotáže vzniknout stopy na papíře. Učitelka zjišťuje nápaditost pomocí otázek typu „Co vidíš na papíře teď? Jak by se dalo pracovat s obrazem dál? Jak bys své dílo nazval?“

Půjde spíše o vyzkoušení techniky perforace a frotáže s využitím možností papíru. Po celou dobu vedeme činnost tak, aby nedošlo k poranění při práci se špendlíky, nůžkami a hroty propisek.

Trhej papír, nůžky, lep! – Možnosti papíru:

Žáci budou mít k dispozici papíry (karbonové, pauzovací, tvrdé, měkké, balicí, pečicí, filtrační, kartónový, hedvábný, pergamen...). Každý si bude moci vybrat určité množství materiálu, které bude učitelka popřípadě usměrňovat. Pomocí papírů se pokusí vytvořit kompozici, zachytit myšlenku či stopu něčeho zajímavého. Myšlenka, stopa či kompozice by měla být tematicky směřována ke školnímu prostředí, atmosféře nebo vztahu ke škole. Doposud se využíval papír jako podklad k malbě, nyní jde o nástroj k modelaci. Přestože se

zdá, že papír může mít jen plošnou podobu, tak by měli žáci přijít na to, že už pouhým vrstvením, hloubením, skládáním, muchláním získává obraz další rozměr (reliéf, objekt).

Závěr:

Následuje prezentace prací, které zvládli vytvořit pomocí frotáže průpísovým papírem a prací s využitím možností papírů (trhání, drásání, muchlání, mačkání, skládání, překrývání, vrstvení, propichování, lepení). Žáci se mohou vyjádřit k tomuto umění, jak se jim pracovalo, jestli je práce s papírem bavila.

› **Obrázek 3** – Dotykové luštění v kruhu

›› **Obrázek 4** – Hledání stop pomocí průpísového papíru

Realizace vyučovací jednotky

Hned na začátku hodiny jsem žáky vyzvala k odhalení tajenky, která byla nadepsaná na tabuli. Sdělila jsem jim úkol, při kterém mají doplnit chybějící symboly do prázdných kolonek na tabuli. Záměrně jsem neřekla, že jde o vypíchaná písmena s pořadovým číslem. Poprosila jsem žáky, aby zavřeli oči a vyčkali na papírek, který každému položím na lavici. Má nápověda pro ně zněla: „*Využijte hmat ke vnímání toho co je na papíře, abychom mohli společně zjistit jméno umělkyně.*“ Žáci se opravdu pídili po tom, co mají ukrytého na papíře. Rázem zjistili, že něco cítí konečky prstů, ale jde spíše o tvar vystupující z papíru. Jakmile poznali, co tam mají vypíchané, začali sami chodit k tabuli a psát písmena do kolonek ve správném pořadí. Když měli na tabuli celé jméno a příjmení umělkyně, přešli jsme k seznámení s životem a dílem Adrieny Šimotové.

Ukázala jsem jim paní Šimotovou na fotce a představila její život, který byl protkán smutnými událostmi, pracovními úspěchy, ale i neuvěřitelnou tvořivostí a vytrvalostí. Její díla mají kousek její duše. Vybrala jsem díla, která znázorňovala, jak pracovala s papírem i pigmentem. Některé názvy děl (Orant či Torzo) byly potřeba vysvětlit kvůli lepšímu pochopení obrazu či objektu. Taktéž to byla díla, která jsou spjatá s termínem perforace. Samotné slovo bylo pro ně těžké i vyslovit, avšak pochopili, že jde o narušení, děrování, porušení struktury a vrstvy papíru (při perforovaném papíru). A právě tuto techniku jsem navrhla žákům k osobnímu poznání.

Každému jsem rozdala jako podložku kus kartonu, vypsanou propisku s hrotem a špendlík. Vysvětlila jsem a demonstrovala, jak mohou postupovat při perforaci papíru. Ukázala jsem jim děrování, rýhování, drásání a různé hloubení do papíru. Proběhlo poučení žáků o bezpečnosti práce s ostrým náčiním a o správném zacházení s pomůckami. Následně jsem je požádala o pár minut, které vloží do tohoto procesu. Seznámila jsem je s cílem, proč tohle mají dělat. Žáci si zkusili techniku a uvolnili své emoce. Divili se, že jsem jim povolila se takto „vyřádit“ na papíře. Nicméně se snažili využít tuto možnost do poslední chvíle. Dalším krokem byl prožitek v kruhu se spolužáky. Sesedli si do kruhu tak, aby před sebou měli záda svého spolužáka. Záda byly využity jako podložka, na které hledali dotekem strukturu děrovaného papíru. Přečíst si hmatem, co vytvořili na papíře, bylo pro ně lákavé. Aby byl tento zážitek dokončen, museli vzít pigmentový papír a přes něj znovu pátrat po stopách, které měl povrch perforovaného papíru. Pigment z průpisového papíru se zachytil na

vrcholcích papíru a z obrazu opticky vystoupila perforace. Na zmiňovanou frotáž perforovaného papíru jsme použili černý či modrý průpisový papír. Žáci si zanesli své výtvary na lavici a šli se umýt od pigmentu. Poté se opět usadili v lavicích. Všechny práce jsme si hned pojmenovali a ukázali mezi spolužáky. Musím říci, že názvy si žáci promysleli a výstižně pojmenovali.

V další části hodiny jsem jim odhalila věci v krabici, které byly důležité k další tvorbě. Krabice obsahovala různé druhy papírů (pergamenový, hedvábný, toaletní, pečící, balicí, pauzovací, průpisový nebo filtrační sáčky na překapávanou kávu atd.). Žáci dostali tvrdý papír A4 na podklad a zadání k práci. Téma jsem směřovala ke školnímu prostředí (co vidí, co dělají, koho potkávají ve škole atd.). Mohli využít jakoukoliv myšlenku i materiál, co byl v krabici. Někteří se zdrželi nad tím, že neví, co mají dělat a jak to mají dělat. Jednotlivé myšlenky žáků jsme probrali individuálně. Je zřejmé, že pandemie covidu vstoupila fyzicky i psychicky do školních lavic. Většinou se práce týkaly roušek a respirátorů, které zakrývají obličej a jsou tu s námi ve škole. Jiní zobrazili detailní popis hodiny přírodopisu za pomoci vypichování, další využili fragmentů lidského těla (ruky), kterou používají k práci či psaní ve škole. Vymyslet nápad a koncept bylo lehčí než to zpracovat na papír. Jakákoliv odchylka od typické plošné tvorby byla těžká a nemyslitelná. Věřím, že jde jen o momentální fázi v myšlení, která se po nich doposud ve výtvarné výchově očekávala. Typ takových hodin by směřoval k otevření a rozšíření obzorů.

Následovala společná prezentace prací. Hodnocení hodiny ze strany žáků bylo kladné, všem se dnešní hodina líbila. Já jsem žákům poděkovala za spolupráci. Také jsem se jim omluvila za to, že jsem po nich chtěla pracovat jiným stylem, než je ve škole zvykem. Vyřadila jsem je z jisté pozice komfortu známého. Nicméně si s tím všichni skvěle poradili.

Obrázek 5 – Experimentování s papírem

Reflexe vyučovací jednotky

- Žáci se sami pokoušeli přijít na význam slova a techniky perforace. Udělali jsme si rychlý brainstorming na tabuli, kde nadhazovali náměty k tomu „Co nám papír mohl vyprávět, že zažil“. Zazněly zde nápady od procesu vzniku papíru, využití v běžném životě až po umělecké využití (lepení, podklad pro výtvar, stříhání, skládání, muchlání) a konečně i to perforování (pálení, bodání, trhání, drásání, propichování).
- Při zkoušení perforace papíru byli žáci zpočátku nejistí, jestli chci po nich opravdu vypichovat, bodat, protrhávat a rýhovat papír, ale rázem se uvolnili a samostatně pracovali. Někteří zvolili cestu umírněnější, klidnější a koncentrovanější. Jiní byli ve svém projevu odvážnější, expresivnější a dynamičtější.
- Při dotykovém hledání stop na perforovaném papíře se snažili uvolnit a hledat něco nového. U frotáže (rubové strany) perforovaného papíru přes průpísový papír využili možností hmatu tj. různých částí těla (chodidlo, ruka, dlaň, prsty, loket či koleno). Bylo vidět příjemné překvapení, když odňali pigmentový papír z toho perforovaného.
- Při dalším tvoření „Trhám papír, nůžky lep – možnosti papíru“, se většinou vraceli k technice vypichování papíru. Jiní zkoušeli různé druhy papíru a vycházeli z jejich původních tvarů (např. filtrační pytlík jim připomínal roušku či respirátor).
- Bylo nutné nabídnout žákům eventuality papírů. Důležité pro mě byl zájem a chtění si nové věci vyzkoušet a experimentovat s materiálem. Avšak bylo znatelné, že jsou žáci zvyklí pracovat pouze plošně. Jakýkoliv výstup papíru z papíru či vstup do papíru znamenal nejistotu, zda žák činí správný krok.
- Pomocí individuálních rozhovorů o výtvorech žáků jsem skrz otázky slovně rozvíjela a nabádala k přemýšlení o tom, co dělají a jak hodlají pokračovat.
- Zážitek v kruhu, kdy hledali cestičky na perforovaném papíře, byl inspirovaný příběhem o skupině nevidomých, které takto obohatila Adriana Šimotová. Bylo to pro ně překvapující a byli rádi, že si to mohli také zkusit.

8.5 KOVOVÝ PORTRÉT

Námět: Asambláž/Akumulace kovových odpadových předmětů do portrétu

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Seznámení s dílem Giuseppa Arcimbolda, zejména s dílem *Vertumnus*, kdy je portrét Rudolfa II. vytvořen pomocí vhodně seskládaného ovoce a zeleniny. Akumulace kovových předmětů na sololit, kdy za pomoci akrylátového tmelu a lepidla se zapouští kovové špony, drátěnky, kovové piliny, víčka, matice a šrouby tak, aby ve dvojicích vytvořili portrét. Důraz je kladen na představivost a kreativitu žáků.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahů zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly, které uplatňuje v plošné a objemové tvorbě.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák volí vhodné způsoby řešení, užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.

Komunikativní: Žák využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu.

Občanské: Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy. Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: akumulace (drobného kovového odpadu) v asambláži

Organizační formy: Skupinová práce, samostatná práce

Metody:

Slovní – monologické (vysvětlení techniky), dialogické (diskuze o umělci a jeho dílech)

Názorně demonstrační – *Podobizna Rudolfa II.* (Joseph Heintz) a dílo ztvárněné Giuseppem Arcimboldem (obraz *Vertumnus*)

Praktické – výtvarné práce žáků z kovových předmětů pomocí akumulace/asambláže

Pomůcky: sololity (6 ks), kovové předměty (hřebíky, špony, šrouby, drátěnky, kovové piliny, víčka, drátky, matice, podložky, metličky, kovové tuby od barev, víčka od svíček...), akrylátový tmel, špachtle, ubrusy, kladívka, pracovní rukavice, stříbrný sprej, ukázky uměleckých děl Arcimbolda (Příloha 9), obrazovou předlohu *Podobizna Rudolfa II.* i *Vertumnus* (Příloha 10), dataprojektor, PC.

Průběh vyučovací jednotky

Motivace:

Jako motivace je zvolena diskuze nad obrazy Giuseppa Arcimbolda, zejména pak nad obrazy zátiší/portrétů, které mají dvojí podobu při obrácení o 180 ° (*Zahradník, Kuchař*). Žáci reagují na otázky učitelky a diskutují o tom, co v obraze vidí. Žáci pomocí analýzy děl zjistí, z čeho jsou tvořeny části těla či obličeje u tohoto umělce. Také mohou vydedukovat názvy čtyř ročních období, jelikož umělec vdechl symbolickou nápovědu každému portrétu (zelenina, ovoce, rostlin ročního období). Vyjadřují se k otázkám „Podle čeho si asi autor vybíral ovoce či zeleninu, kterou dosadí za část těla/obličeje?“ Učitelka se snaží žáky navnadit k práci, kdy se budou moci i oni postavit výzvě – Vytvořit kovový portrét.

Práce:

1. Umělec Arcimboldo – představení manýristického umělce, kterého zařadíme do historického kontextu ke dvoru císaře Rudolfa II. Seznámení s některými obrazy (*Kuchař, Zahradník, Knihovnik, Jaro, Léto, Podzim, Zima, Vertumnus*) a hledání odlišností uměleckého vyjádření oproti podobizně Rudolfa II. od malíře Josepha Heintze, který spadl také do období pozdní renesance.

2. Diskuze – žáci přemýšlí, co se skrývá v zátiší/portrétu, zkoumají z čeho je obraz tvořen, popisují, co vidí. U obrazů ročních období vyhledávají symbolické plody, které jim prozradí, o jaké období zrovna jde.

3. Šrouby a matice – na jednu z lavic učitelka nachystá: hřebíky, špony, šrouby, drátěnky, kovové piliny, víčka, drátky, matice, podložky, metličky, kovové tuby od barev, víčka od svíček, víčka od konzerv, ochranné pomůcky, sololity, tmely, špachtle atd. Žákům nabídneme odpadový sortiment k jejich výzvě – Vytvořit kovový portrét. Důraz je kladen zejména na kreativitu, fantazii, představivost, asociaci a nápaditost žáků. Jelikož jde o práci ve dvojicích, zásadní bude i schopnost spolupracovat a komunikovat spolu.

4. Kovový portrét – žáci mají za úkol ve dvojicích nashromáždit (akumulovat) předměty tak, aby evokovaly obličej. Tyto předměty budou zapouštět do akrylátového tmelu s lepidlem, který si nanesou na sololit předem. V závěrečné fázi se asambláž nalakuje stříbrným sprejem.

Výtvarná činnost žáků:

Na začátku žáky seznámíme s pravidly bezpečné práce s odpadovým materiálem, kdy budou využívat ochranných pomůcek (rukavice) a dbát na bezpečnost svoji i druhých.

Žáci akumulují, tj. shromažďují, kovové předměty na lavici a vytváří portrét muže. Jakmile mají dostatečné množství odpadu, které budou potřebovat, teprve potom mohou začít nanášet tmel na sololit. Tmel se využije místo lepidla, tím zároveň docílíme další plastičnosti. Vzhledem k vlastnostem tmele je zapotřebí rychlé a zručné práce. Žáci musí nanést tmel a hned začít zapouštět předměty do tmelu. Předměty jsou celkem poddajné (např. víčka od svíček, drátky) a je možné je deformovat a přizpůsobovat danému tvaru. Tímto procesem vznikne asambláž, které žáci docílí pomocí nashromáždění kovových předmětů. V závislosti na čase a tempu žáků podřídíme závěrečné lakování v této či jiné vyučovací jednotce. Lakování provedou žáci nejlépe venku, za asistence učitelky.

Závěr:

Následuje prezentace prací, které vznikly tentokrát ve dvojicích. K využití měli netradiční odpadový materiál, který se pokusili nově zhodnotit pomocí akumulace v asambláži.

Realizace vyučovací jednotky

Začátek hodiny se mohl z počátku jevit dosti teoreticky, jelikož jsem je chtěla seznámit s umělcovým životem a prací. Za nezbytné jsem považovala, abychom společně zařadili Arcimbolda do století a aby věděli, kdo v té době u nás panoval. *Podobizna Rudolfa II.* se jim zdála povědomá. Vzhledem k tomu, že si všimli degenerace v obličeji, bylo potřeba vysvětlit praktiky domluvených příbuzenských vztahů, což mělo zaručit stálou urozenost rodu (v tomto případě dynastie Habsburků). Dověděli se, že právě tento císař a král byl milovníkem a mecenášem umění.

Přešli jsme k ukázkám umělcových prací. Ukázali jsme si portrét Arcimbolda. Potom mohli shlédnout první dílo s názvem *Knihovník*. Reakce žáků byly impulzivní, ihned vnímali, z čeho je obraz vytvořen (tj. z knih) a vymýšleli názvy např. Knihomůž. Další dílo bylo *Podobizna Rudolfa II.* od malíře Heintze, který jsem jim představila jako typickou podobiznu, která byla v té době zvykem a co bylo považováno za standard. Tento obraz jsem dala do kontrastu s obrazem *Vertumnus*, který také znázorňuje tohoto panovníka. Zjišťovali jsme, v čem se autor svým vyjádřením odlišoval a čím byl jedinečný. Žáci odhalili princip umělce, kdy skládal a modeloval portréty za pomoci ovoce, zeleniny, rostlin, zvířat a různých předmětů. Pro tento obraz vymýšleli někteří název a pojmenovali by ho „Vegan“. Pomocí otázek, proč namaloval místo nosu hrušku, místo ucha houbu, jsme vydedukovali, že jde zejména o představivost a podobnost tvarů. Abych jim přiblížila jedinečnost, grotesknost a hravost jeho tvorby, představila jsem jim díla *Kuchař* a *Zahradník* a jejich verze otočené o 180°. Nejprve jsem jim ukázala verze zátiší (*Kuchař* dolů a *Zahradník* dolů). Zpočátku viděli pečení nebo mísu se zeleninou. Ale po otočení obrazů zůstali v úžasu. Bylo vidět, že nejen jejich zrakové vnímání a představivost fungovaly na plné obrátky a dychtili vidět víc. Další obrazy se týkaly čtyř ročních období, u kterých jim byly nápovědou plodiny, které jsou pro dané období typické.

Na jedné lavici byly připravené odpadové kovové materiály, které byly žákům k dispozici. Nejprve jsem žáky poučila o bezpečném zacházení s kovovým materiálem za použití ochranných pomůcek. Pojmenovala jsem jim veškeré typy odpadu (špony, piliny, hřebíky, matice, podložky, pružiny, víčka, háčky, žabky ze záclon, drátěnky, tuby od barev atd.). Nejvíce je zaujaly kovové natáčky do vlasů, u kterých si mysleli, že jde o něco ze zbraně. Tudíž jsem jim na svých vlasech demonstrovala, jak se natáčky používaly. Aby

pochopti, jak mají využít dané předměty v obraze, ukazovala jsem jim jednotlivé předměty. Žádala jsem po nich nápad, jak by se to dalo využít v kovovém portrétu, jakou část obličeje jim předmět připomíná. Tuba od barvy jim připomínala nos, víko od konzervy oko a špony s pilinami vousy nebo vlasy. Nejdříve si měli připravit nanečisto (bez lepidla a tmelu) svoji akumulaci kovových předmětů na sololit. Výborně mezi sebou komunikovali a spolupracovali. Všechny nápady spolu konzultovali. Nejvíce mě zaujala tvorba dvojčat Radima a Martina, kteří byli naprosto sehraní. Bylo zde znát, že jsou zvyklí spolu sdílet prostor, myšlenky a navzájem se respektují. Jakmile měli žáci připravené kovy, které chtějí použít, vysvětlila jsem jim, jak upevní předměty k sololitu. Větší předměty by nedrželi pouze v tmelu, ale museli předmět i potřít lepidlem. Drobnější špony a piliny stačilo zapustit (vmáčknout) do tmelu. Vzápětí vypuklo objevování, prohlížení, třídění a probírání předmětů, které si shromažďoval každý na lavici. Poddajné materiály ještě dále zplošťovali, zkracovali, kroutili či spojovali ke své představě a potřebě. Po přestávce se všichni opět vrátili k práci, někteří si jen na krátko odskočili a tvořili dál. Většina měla hotové práce, tudíž patnáct minut před zvoněním jsme začali uklízet.

Na závěr jsme se shromáždili vzadu ve třídě na zemi, kde jsme si představili navzájem výtvary spolužáků. Ve dvojicích zhodnotili a pojmenovali svá díla. Největší úskalí viděli žáci v nanášení tmelu na sololit. Každé dvojici jsem nabídla verzi, že mohou využít stříbrný sprej k ucelení obrazu nebo se jej už netkneme. Mezi sebou se domluvili na tom, zda ponechají přírodní nebo obraz sjednotí lakem. Polovina žáků ponechala surový vzhled a druhá polovina se rozhodla pro stříbrný sprej.

Obrázek 6 – Využití odpadového materiálu

Reflexe vyučovací jednotky

- Po zkušenosti z minulé hodiny jsem si připravila ukázky uměleckých děl od G. Arcimbolda bez názvu u fotografie. (Ukázky Adrieny Šimotové byly pojmenovány a žáci si toho všimli. U některých obrazů to nevadilo, jelikož museli přemýšlet i nad cizími slovy *Orant*, *Torzo*).
- S žáky jsme zařadili umělce Arcimbolda do historického kontextu ke dvoru Rudolfa II. Ukázky děl je fascinovaly a vzbuzovali v nich hravost a zvědavost.
- Žáci byli velmi kreativní ve využití podobnosti a představivosti tvarů předmětů vzhledem k částem obličeje. Zrakové vnímání uplatňovali v plošné a objemové tvorbě. V porovnání s minulou hodinou byl papír více podmanivý (nabízel více možností, které nebyly vidět na první pohled) oproti kovu. Nicméně si věděli více rady jak naložit s kovem a jejich tvorba se odvíjela rychleji.
- Dokázali si poupravit kovový materiál: pokroutit či zkrátit kovové drátky, spojit je třeba v brýle nebo náhrdelník. Rozložit natáčku a tím změnit původní tvar válce na obdélník. Také se zvládli domluvit ve dvojici a spolupracovat.
- Akumulovali kovové předměty a rozvíjeli svoji kreativitu a představivost. Práce s kovem je velmi bavila.
- Konečná podoba byla na jejich rozhodnutí – zda sprejovat lakem a sjednotit nebo nechat vyniknout surovost materiálů. Byla jsem vděčná za to, že někteří „odolali“ nabídce spreje a byli spokojeni s hotovým výsledkem.
- Časová dotace naprosto odpovídala mým předpokladům v přípravách. Na rozdíl od první hodiny (Jiří Kolář), kdy žáci trochu bojovali s časem, a to pouze stříhali a lepili papír.

8.6 BUĎ V OBRAZE

Námět: Haptické a optické vnímání obrazů

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Škola: ZŠ Bílá Lhota

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 90 minut

Počet žáků: 12

Edukační cíle:

Haptické a optické poznávání známých obrazů dle osobitého rukopisu každého z umělců (Leonardo da Vinci, Caravaggio, Vincent van Gogh, Pablo Picasso). Žák správně přiřadí jméno, autoportrét, dílo a detail z díla ke správnému autorovi.

Rozvíjení smyslové citlivosti – reflexe a vztahy zrakového vnímání ke vnímání ostatními smysly.

Očekávané výstupy vzhledem k RVP: Žák uplatňuje osobitost svého vnímání v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření. Žák porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák samostatně pozoruje a získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.

K řešení problémů: Žák vyhledává informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení.

Komunikativní: Žák rozumí různým typům obrazových materiálů, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Sociální a personální: Žák přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Výtvarná technika: Práce s pracovním listem – vnímání umění pomocí smyslů, zaznamenávání informací z výkladu učitelky o umělcích, třídění obrazů ke správným autorům

Organizační formy: hromadná, samostatná práce

Metody:

Slovní – monologické (vysvětlení technik použitých v haptických obrazech); popis základních rysů umělecké tvorby čtyř vybraných umělců; dialogické (diskuze o poznávání rukopisu umělců); vyprávění (o životě a dílech umělců).

Názorně demonstrační – porovnávání obrazů čtyř umělců a hledání spojitostí. Seznámení s technikami, které byly použity na haptické obrazy.

Praktické – haptické a optické vnímání interpretací obrazů

Pomůcky: Kniha o umělcích, karty ke hře Najdi obraz, psací potřeby, lepidlo tyčinkové, nůžky, pracovní list: Buď v obraze (Příloha 11), obrazy k dotykovému zkoumání (Příloha 12), dataprojektor, prezentace o umělcích, PC.

Průběh vyučovací jednotky

Motivace:

Hodina je zahájena haptickým poznáváním portrétů čtyř známých autorů. Vlastní reprodukce portrétů jsem vytvořila tak, aby bylo možné se jich dotknout a vnímat i za pomoci hmatu. Na prvním obraze je vyobrazena rytina Leonarda da Vinciho, kterou jsem vytvořila pomocí techniky suché jehly. Rytina portrétu má v divákovi vyvolat pocit přesnosti a jemnosti tahů, kterých si můžeme všimnout v dílech da Vinciho. Jako zástupce barokního umění jsem vybrala umělce Caravaggia, který se zpodobnil jako *Nemocný Bacchus*. Na tento obraz bylo použito papírové kaširování, kterým jsem chtěla vyjádřit strukturu, která bude evokovat nemoc, rozpad či zkaženost. Naopak v díle Vincenta van Gogha mohou žáci vyzorovat divoké tahy, výrazný rukopis, dynamičnost a plastičnost nánosu barev. Hliník je poddajný a tvárný materiál, který se přímo nabízel k tvorbě. Vincentovy podobizny, je podložena modrou paspartou, jelikož spolu se žlutou barvou patřila mezi nejoblíbenější barvy, které používal. Zároveň hliník má vlastnost přejímání barev z okolí. Posledním autorem je Pablo Picasso. Jeho portrét je vytvořen tavnou pistolí a tavným tmelem na sololitu.

Práce s pracovním listem:

1. úkol – před samotným plněním pracovního listu dostanou od učitelky zadání k následujícímu úkolu. Jelikož se jedná o závěrečnou hodinu výtvarné výchovy, budeme čerpat z doposud získaných informací. Zároveň si tak ověříme, jak a co žákům ulpělo v paměti.

Už za pomoci dotykových obrazů, na kterých jsou portréty čtyř umělců, se žáci seznámí se jmény a vyslechnou si příběhy ke každému autorovi. Poznámky si mohou psát přímo do pracovního listu. Nemají zde obrazy, ale jejich signatury.

2. úkol – následuje rozstříhání obrazové přílohy pracovního listu. Nejprve si na prázdná místa v listech dosadí obrazy, o kterých si myslí, že patří jednomu z autorů. Individuálně učitelka kontroluje správnost a konzultuje jejich smýšlení. Pokud si žáci nevědí rady, přidává informace, které by mohly být podnětné. Jakmile budou mít žáci obrazy roztříděné, mohou lepit do prázdných polí tyčinkovým lepidlem.

Závěr:

Následuje prezentace pracovních listů s povídáním o tom, podle jakého kritéria třídili a rozpoznávali díla autorů. Přichystané otázky učitelky k diskusi:

„Který z autorů se jim nejvíce líbil a proč?“

„Co je to vlastně umění?“

Obrázek 7 – Nástěnka s pracovními listy

Realizace vyučovací jednotky

Přehodnotila jsem pořadí, které jsem měla původně naplánované, a rozhodla jsem se nejdříve seznámit s autory a díly. Bylo nezbytné, aby žáci viděli autoportréty umělců, vnímali obraz opticky a slyšeli krátký medailonek o autorech. Proto jsem měla na začátek hodiny připravenou prezentaci o jednotlivých umělcích. Umělce jsem představovala žákům chronologicky. Každý žák obdržel pracovní listy, na kterých měli autory a obrazovou přílohu děl ke střihání. Žáci si připravili list, na kterém byla signatura Leonarda. Co znamená slovo „signatura“ si vydedukovali žáci sami, jelikož v prezentaci i v pracovním listu viděli podpisy všech autorů. Tudíž velmi rychle pochopili, že jde o odborný název pro podpis. Nyní měli poslouchat s zájmem o umělcích a zapisovat si do poznámek k autorům, co je zaujme.

Učitelka: *Leonardo da Vinci se narodil v dubnu roku 1452 a zemřel v květnu 1519, zřejmě na krvácení do mozku. V kontextu s historickou událostí můžeme připomenout, že v roce 1492, tudíž ve stejném století byl objeven nový kontinent Kryštofem Kolumbem. Víte jaký? – Amerika – Ano, byla to Amerika, o tom se budete teprve učit. Přízvisko da Vinci neznamenalo přímo jméno, ale původ odkud pocházel (tj. malé město Vinci). Tohoto umělce jsem vybrala jako jednoho z představitelů renesančního umění. Na tabuli můžete vidět jeho podobiznu. Tato podobizna je také autoportrétem – co to znamená? – Ano, jde o portrét, kdy umělec namaluje sám sebe. – Renesance znamenala znovuzrození a byla uměleckým slohem. Leonardo byl doslova renesančním člověkem (tj. osobou, která je mnohostranně nadaná) byl malířem, sochařem, konstruktérem válečných strojů, architektem, hudebníkem a vynálezcem. Jevil velký zájem o vzduch, zejména ho fascinoval let ptáků nebo se pokoušel navrhnout potápěčské masky pod vodu. Jeden z Leonardových návrhů na padák k létání se odhodlal vyzkoušet až v roce 2000 jeden Angličan a opravdu létaly.¹³³ V době, kdy tyto náčrtky létacích křídel či padáku vznikly, se nikdo neodvážil je vyzkoušet. Leonardo byl levák a psal zprava doleva. Jakým směrem píšeme my? – Zleva doprava – V knize, kterou jsem přinesla, jsou plánky, návrhy a tajné vzkazy napsané zprava doleva a je ke knížce vloženo zrcátko, víte proč? – Ano, je tam, abychom mohli přečíst tyto zprávy pomocí odrazu v zrcátku. – Tento malíř rád zaznamenával své nápady a také nové poznatky. Uskutečňoval tajné pitvy, při kterých zkoumal lidské tělo a vznikaly detailní ilustrace nebo popisné kresby orgánů či svalů.*

---

¹³³ REBSCHER, Susanne. *Leonardo da Vinci*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7451-022-9.

Dalo by se říci, že tvořil takovou svoji učenci o lidském těle. Vzpomeňme si alespoň na jeho dílo z her „Najdi obraz“ např. Mona Lisa. (Už během vyprávění žáci dodávali, že to je ten, co namaloval Monu Lisu). Právě u Mony Lisy si můžeme všimnout techniky šerosvitu (sfumata), kdy je Mona Lisa zahalena jakoby v kouřovém, mlžném oparu.“

Žáci si zapisovali vše, co považovali za podstatné a pro ně zajímavé do pracovního listu. Přešli jsme k dalšímu umělci.

Učitelka: *„Jako dalšího autora bych vám ráda představila Caravaggia. Vlastním jménem Michelangelo Merisi, ale známý je především pod Caravaggiem. Opět to byl italský umělec, ale tentokrát zástupce barokního slohu. Caravaggio se narodil roku 1571 a zemřel roku 1610. – Hned žáci zpozorovali, že když zemřel, měl pouhých 39 let. - S tím souvisel jeho bouřlivý život. Caravaggio byl velký rváč a jeho životem proběhly bitky, z nichž se mu jedna stala osudnou. Podívejte se na jeho autoportrét, ve kterém namaloval sám sebe jako Nemocného Bakcha. Bakchus nebo Dionýsos byl bůh vína, sklizně a úrody. Caravaggio se namaloval jako nazelenalý, bledý a nemocný na pohled. V ruce drží hrozno, které je přezrálé, zkažené a vytéká z něj šťáva, jakoby chtěl vyjádřit vlastní nemoc a zkaženost. V období baroka bylo zvykem malovat a ztělesňovat baculaté, nahaté a okřídlené dětské andělíčky, ale právě Caravaggio se vymykal. Maloval vše nepřikráslené a přirozené. Využíval techniky temnosvitu, který můžeme chápat jako osvětlení osoby. Osoba či výjev je osvětlený jedním proudem či paprskem směřovaným na objekt. Pozadí je tmavé a výjev vychází jakoby ze tmy. (Vzala jsem svítilnu a posvítla na Nemocného Bakcha směrem, kudy se ubírá světlo na obraze. Osvětlená až ozářená část těla Bakcha vystupuje z temného obrazu, přičemž světlo a stín modeluje.) Tento umělec byl ale pyšný na to, že se odlišuje od ostatních umělců. Dokonce si dovolil namalovat Smrt Panny Marie, která měla špinavá chodidla. Navíc využil jako modelku obyčejnou ženu z ulice (prostitutku), což se církvi nelíbilo. Nedůstojné a necudné znázornění okamžiku smrti Panny Marie se nesetkalo s přijetím, naopak byla tato zakázka rázně odmítnuta. Jelikož rád provokoval a to nejen v umění, stala se mu jedna šarvátka osudná. Byl přepaden a pobodán. Následkem zranění zemřel v horečkách roku 1610. Jeho dílo jsme mohli vidět v didaktických hrách (Večeře v Emauzích). Moje ztvárnění Caravaggia je ukázkou techniky kašírování papíru. Právě nerovnoměrná struktura připomíná něco rozpolceného, zkaženého a rozpadajícího. Na dotek prožijete možná i nepříjemný pocit, ale právě vy budete vnímat obraz každý jinak. Já vám akorát zprostředkuji tu možnost dotknout se obrazů. Doufám, že se vám třeba otevře nový pohled na umění.“*

Žáci si zaznamenali zajímavosti a pokračovali jsme k dalším autorům. Další dva umělci spadají do moderního umění, konkrétně jde o představitele z období postimpresionismu a kubismu.

Učitelka: „*Dalším mým oblíbencem je Vincent van Gogh. Byl to nizozemský malíř, proto se můžeme setkat s tím, že jeho jméno nebude znít [van Gog] ale [fan Choch]. Narodil se 30. března 1853 a zemřel 1890. Znamením byl beran, což vypovídá o jeho povaze. – Opět zavládlo překvapení z toho, jak mladý zemřel. – Jeho obrazy jsme mohli shlédnout také ve hře „Najdi obraz“. – Ano, to maloval jako puzzle Filip! – Správně jste si všimli, že jeho dílo je Hvězdná noc. A nejen to. Vincent miloval modrou a žlutou barvu, měla pro něj význam štěstí, a proto tyto barvy v jeho obrazech převažují. To si zapamatujte a berte to jako náповědu. Kdybychom si obraz přiblížili na detail, zjistili bychom, že používal velké pastózní nánosy barev. Pastózní znamená, že vymáčkal hodně barvy. Proto když se podíváte na moje ztvárnění portrétu Vincenta van Gogha, vidíte, že jde o rytinu/protlačování do hliníku, překládání hliníkových táček, který má tu vlastnost pojmout barvu, která je v jeho blízkosti. Tudiž se může stát, že každý uvidí portrét odlišně zabarven. Zároveň je portrét usazen do modré pasparty. Jak už jsme zmínili, zemřel velmi mladý. Kamarádil se s Paulem Gauguinem, kterého si můžete pamatovat z her, kde měl ty Tahitanky, pamatujete? Bohužel Vincent trpěl psychickým onemocněním, které jej dohnalo k depresím, při nichž si uřízl kus ucha. Proto můžeme vidět Vincenta s ovázanou hlavou a uchem. Zemřel tragicky, jelikož se sám postřelil do hrudníku.“*

Posledním umělcem, o kterém jsem vyprávěla žákům, byl Pablo Picasso. Řekla jsem žákům, ať si nalistují posledního umělce. Ještě než jsme začali povídat, ozval se dotaz k mému ztvárnění portrétu Picassa – „*To je Hitler? – Není to Hitler, ale Pablo Picasso.*“

Učitelka: „*Pablo Picasso se narodil 1881 a zemřel roku 1973. Neřeknu vám zemi, kde se narodil, ale zkuste hádat, poznáte ji určitě podle barvy červeného praporu a býčích zápasů... Zápas s býky jsou neodmyslitelně spojeny se Španělskem. Tento umělec byl také symbolem Španělska. Ze čtyř jmenovaných autorů měl nejdelší život. Miloval ženy a mnoho z nich můžeme vidět v jeho malbách, protože je rád portrétoval. – A kolik jich bylo? – Měl manželky, milenky i tajné lásky, tudíž nelze přesně říci. Svým výtvarným projevem spadl ke směru kubistů. – To znamená, že byl komunista? – Být kubista neznamená být komunista, ale v tomto případě máš, Prokope, pravdu, že se Picasso přikláněl ke komunistickému smýšlení. Kubismus je od slova cubus, což znamená krychle. Umělec využíval geometrických tvarů ve*

svých dílech. Jistě si vzpomenete na Portrét Dory Maarové, kdy byla postava zaznamenána jakoby z více úhlů. Přesně takto využívali kubisté geometrických tvarů, kdy z nich na obraze skládali nebo rozkládali obraz. V mé interpretaci portrétu Picassa můžeme vidět odstíny červené, které mají evokovat „horkou krev“ a je nakreslena suchým pastelem a zafixována bezbarvým lakem. Portrét je konturován tavným tmelem, aby mohl divák poznávat obrys obrazu díky hmatu.“

Jakmile si žáci dopsali poznámky, následovalo rozeznávání a třídění děl jednotlivých umělců. Všichni si vystříhali ukázky děl a vkládali je do prázdných rámců, které měli na pracovních listech. Někteří se ujišťovali, zda zrovna tento obraz je od onoho autora. Slyšela jsem, že si dávají rady i navzájem. Např. Martin: *„Když nevíš, který obraz patří Leonardovi, tak se podívej na všechny a dej tam ten, který se ti zdá jako hodně starej.“* Žáci pracovali samostatně a bylo vidět, že nepotřebují větší pomoc ze strany učitelky. Já jsem pozorovala, jak si počínají a popřípadě opravila, ujistila nebo navedla ke správnému výběru. Původně jsme měla v plánu, že by si mohli žáci vytvořit reliéfní obraz z alobalu, ale hodina byla u konce.

Většina žáků mi napsala i zpětnou vazbu k mé tvorbě. Přepis z pracovních listů k Leonardovi: *„Cítil jsem dotyk kovu a červené pozadí. Very good. Ty vousy jsou hustý. Líbí se mi, jak máte vyrytý vousy. Mega dobrý.“* K Caravaggiovi: *„Cítil jsem hrudky trochu nepříjemné na dotyk, líbil se mi hodně a nic bych na něm neměnil. Dobrý, líp bych to neudělal! Je to hezké a z papíru. Líbí se mi, že si na to můžu sáhnout. Nečekal bych, že je to z papíru. Líbí se mi obraz Caravaggio.“* K Vincentu van Goghovi: *„Obraz Vincenta se vám moc povedl. Skvělý nápad. Líbí se mi, jak je to hustý. Motá se mi hlava. Cítil jsem rýhy do plechu, do obrazu bych dal malý nádech modré.“* A k Picassovi napsali: *„Cítil jsem čáry, které vyčnívaly z obrazu, líbilo se mi, že je to z tavné pistole. Mega podoba. Já bych to tak hezky neudělal. Líbí se mi to, že je to z tavící pistole. Nejvíc se mi líbil obraz Picassa, je to příjemné na dotek.“*

Na závěr jsem žákům poděkovala za spolupráci. Zhodnotili a zopakovali jsme si získané vědomosti a zkušenosti. Zeptala jsem se jich, co si myslí, že je umění a jak se jim hodiny líbily. Nejpříjemnější chvíle z hodin považovaly každý něco jiného, každopádně byly zmíněny všechny techniky: proláž, chiasmáž, puzzle, kovy, bodání (perforace)... Každý žák preferoval jiného autora, v kterém našli zalíbení či inspiraci. Na otázku, co je to podle nich

umění, jsem se dověděla, že jde třeba o „Pěkné malování“, „Hodně hezké malování, co se mi bude líbit.“, „Nemusí být hezké, ale bude se mi líbit.“

Učitelka: „Dobře, děkuji, já to teď shrnu...Umění je všude kolem nás. Umění není pouze výtvarné, ale i literární, dramatické či hudební. Je to vlastně tvůrčí proces vyjádření myšlenek, pocitů a nápadů. Malujte, tvořte, vymalujte ze sebe smutek a vše dělejte hlavně srdcem.“

Reflexe vyučovací jednotky

- Žáci poznávali hapticky a opticky mé interpretace portrétů daných umělců. Bylo nutné odlišit mé provedení a umělcovo.
- Podle osobitého rukopisu každého z umělců (Leonardo da Vinci, Caravaggio, Vincent van Gogh, Pablo Picasso) a vyprávění ze života umělců byli schopni roztrždit díla k autorům.
- Naučili se vnímat obrazy nejen povrchově, ale mít zájem jít hlouběji pod vrstvu.
- Žák správně přiřadil jméno, autoportrét, dílo a detail z díla ke správnému autorovi. Během vyprávění o umělcích si zapisovali poznámky do svých pracovních listů.
- Prvotní reakce žáků na mé pojetí umělců:

- o první pohled **těšil oko** (optické vnímání).

Žáci: „*Wow, to jste dělala Vy?*“ - „*To budeme dneska dělat taky?*“ - „*Jak je to udělané?*“

- o druhý vzbudil **zájem o dotek** (všimli si plasticity), a povolený dotek byl pro ně vstupenkou k **novému zážitku**.

Žáci: „*Dívejte, Vincent je červený, když kolem něj projdu s červenou mikinou.*“ - „*Ten Caravaggio je jakoby ze sádry, je to tvrdé.*“ - „*Obličej Leonarda jde fakt cítit hmatem, já myslel, že je to jen nakreslené.*“

Zkoumali techniku a reagovali na podněty hmatu.

- Každý žák mi na rozloučenou sepsal dopis a vložil fotografii s výtvozem, na který byl nejvíce pyšný. Byla to díla napříč všemi hodinami. Písemná zpětná vazba od žáků byla milá, pozitivní a utvrzující v tom, že jsem odvedla kus práce. Také bylo znát, že se jim odlišné, netypické hodiny líbily a chtěli by pokračování. Jsem ráda, že je spolupráce se mnou obohatila a rozšířila jejich obzory v okruhu umění.
- Žáci si pamatovali autory (J. Kolář; Adriena Šimotová; G. Arcimboldo), techniky i vědomosti o umělcích, které jsem se jim pokoušela zprostředkovat pomocí her, prožitku nebo příběhu.

Závěr

V diplomové práci jsem se zaměřila na zprostředkování výtvarného umění na 1. stupni základní školy, konkrétně u žáků 5. ročníku na ZŠ Bílá Lhota. Pomocí netradičních způsobů a možností jsem žákům zprostředkovala a zpřístupnila umění v šesti vyučovacích jednotkách výtvarné výchovy. Do naplánovaných hodin jsem zakomponovala tyto prostředky: pracovní listy, didaktické pomůcky a hry, prožitkové učení, práci s netradičním materiálem, osvojování nových technik (muchláž, chiasmáž, roláž, proláž, perforace), tvorbu vlastní didaktické hry nebo podněty povzbuzující představivost a tvořivou činnost.

V teoretické práci jsem polemizovala nad pojmem, co je to vlastně umění a zachytila zajímavé názory teoretiků, filozofů či pedagogů. Zohlednila jsem jaký význam má umění pro člověka, potažmo pro žáka. Utvrdila jsem se v tom, že je nezbytné děti a žáky vést k zájmu o umění a věnovat jim čas, potřebný k tvořivé činnosti. V další kapitole jsem popsala, jaké místo zaujímá výtvarná výchova v současné době a jaké jsou její požadavky na žáka a pedagoga nebo na samotný vyučovací předmět. Zjistila jsem, jakou podstatnou úlohu v životě sehrává právě tvořivost. Nastínila jsem úskalí, kterým je třeba se vyvarovat, abychom tvořivost v dětech neudusili, ale naopak vzpláli. Důležitou kapitolou shledávám *Zprostředkování výtvarného umění* a prostředky, které byly uplatněny v hodinách výtvarné výchovy. Práci jsem vymezila především na tři autory a to, *Jiřího Koláře*, *Adrienu Šimotovou* a *Giuseppeho Arcimbolda*, kterými se zabývám v posledních kapitolách teoretické části. Tato témata jsou stěžejním bodem pro praktickou část této diplomové práce, díky níž žáci získali nové zkušenosti a dovednosti v oblasti umění a kultury. Prostřednictvím nových situací, netradičních prostředků a materiálů, které jim byly nabídnuty v hodinách výtvarné výchovy, si rozšířili své obzory.

Jak už jsem zmínila, bylo třeba nastudovat odbornou literaturu a vybrat zásadní informace, které chci žákům předat. Tyto vědomosti bylo nutné zformulovat do dětské řeči. Velmi se mi osvědčily mé říkanky k chiasmáži, roláži, proláži, muchláži v pracovním listu, díky kterým pochopili techniku a dovedli je rozlišit. Příprava materiálů, pomůcek a vyučovacích bloků byla obtížná zejména časově a finančně, nicméně realizované hodiny naplnily má očekávání. Bylo zapotřebí nashromáždit větší množství kovového materiálu, různých druhů papírů, lepidel, laků, starých kalendářů či natisknout didaktické hry a pomůcky atd. Proto je samozřejmé, že se učitelé běžně nepouští do velkých příprav výtvarných hodin.

Netradiční pojetí výtvarné výchovy je vždy organizačně náročné, ale pak učitel většinou sklídí ovoce. Žáky je nutné připravit a naučit je těmto odlišným hodinám, aby se dostavil zamýšlený efekt. Učitel by měl mít kladný vztah k umění a volit pro žáky lákavé témata, dostatečně motivovat žáky k činnosti, použít účelné metody výuky a rozvrhnout si strukturu hodiny s časovým plánem. Tito žáci potom nemají problém pracovat samostatně a beze strachu, že dělají něco špatně. Je třeba dbát na to, aby žáci zadání pochopili, uměli si říct o radu či názor. Učitel by měl být především lidský, flexibilní, tolerantní, ochotný, tvůrčí a trpělivý. Jsou to vysoké požadavky, ale je třeba si uvědomit, že každý žák je osobnost a upřednostňuje individuální přístup.

Vymezená časová dotace výtvarné výchovy sice není dostatečná, obzvláště v případech, kdy jsme s žáky narazili na palčivou problematiku. Poté, co shlédli muchláž fotografie *Jiřího Koláře*, vyvolalo to v nich reakci posmívání a reagovaly neadekvátně. I když nastala neočekávaná situace, bylo nezbytné zpětně působit a dotazovat se na úkor hodiny výtvarné výchovy. Obohacující pro mě i žáky byla evaluace výsledných prací. Žáci byli vždy rádi, že se mohou vyjádřit a přispět k debatě svým názorem. Žáky, jakožto téměř chlapeckou třídu, nejvíce bavila práce s kovovým materiálem, ale každý se našel v něčem jiném. Tato nová zkušenost byla pro mě velmi přínosná. Jednak jsem si ověřila své písemné přípravy hodin v praxi, ale také jsem zjistila, zda bylo účelné mé působení na žáky. Žáci jsou schopni vstřebat veškeré informace, pakliže jsou předány vhodným a atraktivním způsobem od učitele s nadšením do umění, který miluje a rozumí umění.

Zjistila jsem, že k obdivování umění je potřeba čas a zranění, nejen diváková. Tak jako se mění u žáků styl hudby, který zrovna poslouchají, to samé platí s (výtvarným) uměním. Během života poznáváme různé žánry hudby a druhy umění, a mezitím se měníme a dospíváme i my. Vzpomínám si, že jsem dříve neměla v oblíbě vážnou hudbu, do doby než jsem se setkala s paní učitelkou, která byla nadšená, zapálená a plně oddána hudbě. Dokázala předat energii a lásku, atraktivitu i porozumění jiných stylů hudby. Mnohdy postačí příběh či prostředek, který se váže k symfonii nebo k výjevu na obraze, abychom pronikli hlouběji pod povrch věci. Umění je třeba objevovat, poznávat a vnímat, abychom rozuměli a mohli se na něm podílet. Je třeba najít si cestu k umění. Učme žáky, ať hledají a jsou otevření možnostem, které nám umění nabízí.

Seznam použité literatury

BAUER, Alois. *Lexikon výtvarného umění*. Olomouc: FIN, 1996, 228 s. ISBN 80-7182-023-7.

BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Přeložil Jiří BUMBÁLEK. Praha: Portál, 1995, 86 s. ISBN 8071780359.

BERNHARD, Marianne. *Universální lexikon umění: architektura, fotografie, grafika, malířství, osobnosti, sochařství, umělecká řemesla*. Přeložil Otakar MOHYLA. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, 491 s. ISBN 80-85785-46-3.

BRUNCLÍK, Pavel, ed. *Adriena Šimotová*. Praha: Galerie Pecka, 2001, 303 s. ISBN 8070352604.

CIPORANOV, Denis a KULKA, Tomáš. *Co je umění?: texty angloamerické estetiky 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 437 s. Estetika, sv. 1. ISBN 978-80-87378-46-5.

CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. Olomouc: Rubico, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7346-097-6.

COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2010, 135 s. ISBN 80-7168-958-0.

DANĚK, Ladislav a Pavel ZATLOUKAL. *Mezi tradicí a experimentem: práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939-1989*. Olomouc: Muzeum umění, 1997, 241 s. ISBN 80-85227-26-6.

DICKINS, Rosie & GRIFFITH, Mari. *The Usborne Introduction to Art with internet links*. United Kingdom: Usborne Publishing Ltd, 2014, 144 pages. ISBN 978-1-4095-8299-1.

DOČKAL, Miloslav, Josef HEJNÝ, Dušan JANOUŠEK, et al. *Výtvarná výchova: otázky teorie a praxe*. I. 2. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1984, 192 s.

EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 127 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4620-2.

FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, 335 s. ISBN 978-80-7319-076-7.

GULÁŠ, Štefan. *Iniciativa a tvořivost pracujících jako faktor efektivnosti*. Přeložila Zora ADAMCOVÁ. Praha: Práce, 1984, 232 s. Člověk a práce. ISBN (Brož.)

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. I. Praha: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2005, 129 s. ISBN 8072902377.

HODROVÁ, Daniela. *Co se vyjevuje: eseje o Adrieně Šimotové*. Praha: Malvern, 2015, 93 s. ISBN 978-80-7530-016-4.

HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 1998, 142 s., 23 il. příl. ISBN 8072040847.

HORÁČEK, Radek, Igor ZHOŘ a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1991, 84 s. ISBN 8070670746.

HORÁČEK, Radek, Igor ZHOŘ a Jaroslav VANČÁT. *V dialogu s uměním: metodický materiál určený učitelům výtvarné výchovy a studentům výtvarných oborů středních a vysokých škol*. Brno: Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty MU, 1994, 77 s.

HORÁK, Ondřej. *Proč obrazy nepotřebují názvy*. Ilustroval Jiří FRANTA. V Praze: Labyrint, 2014, 103 nečíslovaných. ISBN 978-80-86803-28-9.

HRON, Josef a Anton MACKO. *Výtvarná výchova ve 4. ročníku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, 97 s.

HVÍŽĎALA, Karel. *Stopy Adrieny Šimotové: tři dialogy s prologem a epilogem*. Ilustrovala Adriena ŠIMOTOVÁ. Praha: Máj, 2005, 126 s. ISBN 80-7363-013-3.

CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění: několik příběhů*. Praha: Prostor, 1990, 200 s. ISBN 80-85190-06-0.

JAŠURKOVÁ, Petra. *Nápadník do hodin výtvarné výchovy: nápadník pro ty, kdo skrze vlastní tvorbu chtějí pochopit, co nám sděluje tak zvané "abstraktní umění"*. Brno: Edika, 2015, 151 s. Učitelův autopilot. ISBN 978-80-266-0175-3.

KALNICKÁ, Zdeňka. *Interpretace*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019, 245 s. Estetika, svazek 6. ISBN 978-80-7465-397-1.

KOLÁŘ, Jiří. *Odpovědi 1973*. Samizdatová literatura, 1973, 18 s.

KOLÁŘ, Jiří, KARFÍK, Vladimír, ed. *Křestný list: Ódy a variace; Limb a jiné básně; Sedm kantát; Dny v roce; Roky v dnech*. Praha: Odeon, 1992, 485 s. ISBN 8020703756.

KOLÁŘ, Jiří, KARFÍK, Vladimír, ed. *Mistr Sun o básnickém umění: Nový Epiktet; Návod k upotřebení; Odpovědi*. Praha: Mladá fronta, 1995, 298 s. ISBN 8020402616.

KOLÁŘ, Jiří a Madla VACULÍKOVÁ. *Drahý pane Kolář--*. Ilustroval Jiří KOLÁŘ. Praha: Arkýř, 1994, 178 s. ISBN 80-204-0487-2.

KRIEGESKORTE, Werner. *Giuseppe Arcimboldo: 1527-1593: ein manieristischer Zauberer*. Köln: Benedikt Taschen Verlag, [1988], 79 s. ISBN 3-8228-0247-6.

MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2006*. XVI., Šan-Šta. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2006, 375, [4] s. obr. příl. ISBN 8086171256.

MALÝ, Zbyšek, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2000*. V., Ka-Kom. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2000, 351 s. ISBN 8086171051.

MAŇÁK, Josef. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 90 s. ISBN 8021015497.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 104 s. ISBN 8021031239.

MOKREJŠ, Antonín. *Umění: a k čemu?*. Praha: Triton, 2002, 167 s. Filosofická setkávání, sv. 3. ISBN 80-7254-199-4.

PAJEROVÁ, Monika, Jiří KOLÁŘ a Ivan VALA. *Ven ze stránky: Paříž 1989-1990*. Plzeň: Union studio, 1994, nestr. ISBN 80-900049-9-7.

POUPA, Vladimír a Jan VOSEČEK. *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. Vyd. 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 196 s. Metodické příručky. ISBN (Váz.).

PŘIKRYL, Zdeněk. *Autentičnost dětského výtvarného projevu a učitelův vliv*. ÚDVU–Olomouc, 1964, 16 s.

- READ, Herbert Edward a Jaromír UŽDIL. *Výchova uměním*. Přeložil Jan CAHA. Praha: Odeon, 1967. Teorie a kritika, 18. svazek.
- REBSCHER, Susanne. *Leonardo da Vinci*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7451-022-9.
- ROCHOVSKÁ, Ivana a Dagmar KRUPOVÁ. *Umělci v mateřské škole: aktivity zaměřené na interpretaci výtvarného umění*. Přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Portál, 2016, 175 s. ISBN 978-80-262-1120-4.
- SEKANINOVÁ, Štěpánka. *Příběhy obrazů & soch*. Ilustroval Jakub CENKL. V Praze: Albatros, 2018, 64 s. ISBN 978-80-00-05027-0.
- STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Helena GRECMANOVÁ a Petr EXLER. *Škola muzejní pedagogiky*. 4. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 120 s. ISBN 978-80-244-1869-8.
- STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 151 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4073-6.
- ŠETLÍK, Jiří, Lubomír KOTEK, Václav KUBÍN a Adriena ŠIMOTOVÁ. *Cesty po atelierech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996, 300 s. ISBN 80-85639-89-0.
- ŠIMOTOVÁ, Adriena, SLAVICKÁ, Milena, ed. *Hlava k listování*. Praha: GemaArt/OSVU, 1997, 249 s. ISBN 80-86087-00-X.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 92 s. ISBN 8024414694.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky*. 1, Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 131 s. ISBN 978-80-244-1866-7.
- ŠTEFANČÍKOVÁ, Alica a Jiří MACHALICKÝ. *Pět osobností: Václav Bošтік, Čestmír Kafka, Stanislav Kolibal, Karel Malich, Adriena Šimotová a jejich díla se sbírek Galerie Benedikta Rejta*. Louny: Galerie Benedikta Rejta, 1993, [38] s. ISBN 8085051028.

ŠTEIGLOVÁ, Taťána, ed. *Výtvarná výchova a mody její komunikace: symposium České sekce INSEA, Olomouc, [7. – 9.] listopad 2002*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. Sborníky. ISBN 80-244-0779-5.

TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat umění: guerilla writing about art*. Praha: Gasset, 2011, 226 s. Modrý Mauricius. ISBN 978-80-87079-15-7.

TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat umění pro děti a rodiče*. Praha: Motto, 2019, 213 s. ISBN 978-80-267-1659-4.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, 121 s. Na pomoc učitelům a vychovatelům.

UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. 2. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 333 s. ISBN (Váz.).

UŽDIL, Jaromír a Jiří DAVID. *Mezi uměním a výchovou*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 462 s. Odborná literatura pro učitele. ISBN (Váz.).

UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, 147 s.

UŽDIL, Jaromír a Igor ZHOŘ. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 194 s., [4] barev. příl.

WELTON, Jude. *Jak vnímat obrazy*. Přeložila Blažena KUKULIŠOVÁ, přeložila Tamara VOSECKÁ. Bratislava: Perfekt, 1995. ISBN 8071761958.

ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963.

ZHOŘ, Igor, ANDRES, Bohumil, ed. *Výtvarná výchova a tvořivost*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, 249 s., [5] l. bar. příl.

ZHOŘ, Igor. *Škola výtvarného myšlení*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1985, 1 sv. (nestr.).

Elektronické zdroje

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 164 s. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>

<https://www.artlist.cz/>

<http://www.artmuseum.cz/>

<https://cs.isabart.org/>

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/8998-osobnost-a-dilo-jiriho-kolare>

<https://www.fine-arts-museum.be/nl>

<https://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=txt370>

<https://www.wikiart.org/>

Zdroje obrazového materiálu

Jiří Kolář – obrázky ke hře

https://abart-full.artarchiv.cz/obrazky/d_58817_1_0001.jpg

https://abart-full.artarchiv.cz/obrazky/d_106172__0001.jpg

<https://www.fine-arts-museum.be/uploads/vubisartworks/images/kolar-10039dig-l.jpg>

https://g.cz/sites/default/files/resize/styles/clanek_-_velke_foto_586x330/public/children-586x419.jpg?itok=5u1IDDbn

http://mini-site.louvre.fr/ingres/images/moyennes-200_html/expo/riviere.jpg

http://www.artmuseum.cz/resources/works/manet_01_a.jpg

Jiří Kolář – pracovní list

<https://i.pinimg.com/236x/7b/bb/da/7bbbdadb054491ec5cb8518d0aa5dd95.jpg>

https://www.papilio.cz/auctions/60/images/198/0_large.JPG

https://investinart.biz/wp-content/uploads/2017/06/jiri-kolar_bota-01_O_.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/50/16._Ji%C5%99%C3%AD_Kol%C3%A1%C5%99%2C_Kr%C3%A1va%2C_kter%C3%A1_sn%C4%9Bdla_T_%281969%29%2C_interkol%C3%A1%C5%BE.jpg/800px-16._Ji%C5%99%C3%AD_Kol%C3%A1%C5%99%2C_Kr%C3%A1va%2C_kter%C3%A1_sn%C4%9Bdla_T_%281969%29%2C_interkol%C3%A1%C5%BE.jpg

Hry: Pexeso uměleckých děl a Najdi obraz

http://www.artmuseum.cz/resources/works/caravaggio_11.jpg

[https://uploads1.wikiart.org/number-6-1949\(1\).jpg](https://uploads1.wikiart.org/number-6-1949(1).jpg)

<https://uploads6.wikiart.org/images/salvador-dali/the-persistence-of-memory-1931.jpg!Large.jpg>

http://www.artmuseum.cz/resources/works/vinci_02_lead_2.jpg

http://www.artmuseum.cz/resources/works/gogh_04_a.jpg

[https://uploads2.wikiart.org/images/edvard-munch/the-scream-1893\(2\).jpg!Large.jpg](https://uploads2.wikiart.org/images/edvard-munch/the-scream-1893(2).jpg!Large.jpg)

<https://uploads4.wikiart.org/images/pablo-picasso/portrait-of-dora-maar-1937-1.jpg!Large.jpg>

<https://uploads0.wikiart.org/images/wassily-kandinsky/yellow-red-blue-1925.jpg!Large.jpg>

<https://uploads7.wikiart.org/images/henri-matisse/the-king-s-sadness-1952.jpg>

<https://uploads4.wikiart.org/00255/images/michelangelo/michelangelo-creation-of-adam-cropped.jpg!Large.jpg>

<https://uploads3.wikiart.org/images/edgar-degas/dancers-in-blue-1895.jpg!Large.jpg>
[https://uploads3.wikiart.org/images/rene-magritte/son-of-man-1964\(1\).jpg!Large.jpg](https://uploads3.wikiart.org/images/rene-magritte/son-of-man-1964(1).jpg!Large.jpg)
<https://uploads6.wikiart.org/images/jan-van-eyck/the-arnolfini-wedding-the-portrait-of-giovanni-arnolfini-and-his-wife-giovanna-cenami-the-1434.jpg!Large.jpg>
<https://uploads3.wikiart.org/00142/images/paul-gauguin/when-are-you-getting-married.jpg!Large.jpg>
<https://uploads6.wikiart.org/00180/images/57726d86edc2cb3880b48f87/5ad5f17dedc2cc5f40014875.jpg!Large.jpg>
<https://uploads4.wikiart.org/images/georges-seurat/sunday-afternoon-on-the-island-of-la-grande-jatte-1886.jpg!Large.jpg>
[https://uploads0.wikiart.org/images/gustav-klimt/the-kiss-1908\(1\).jpg!Large.jpg](https://uploads0.wikiart.org/images/gustav-klimt/the-kiss-1908(1).jpg!Large.jpg)
<https://uploads5.wikiart.org/00129/images/sandro-botticelli/primavera.jpg!Large.jpg>
<https://uploads0.wikiart.org/images/jean-dubuffet/l-hourloupe-1966.jpg>
<https://uploads2.wikiart.org/images/bridget-riley/fall-1963.jpg>
[https://uploads8.wikiart.org/vertumnus-emperor-rudolph-ii\(1\).jpg!Large.jpg](https://uploads8.wikiart.org/vertumnus-emperor-rudolph-ii(1).jpg!Large.jpg)
https://abart-full.artarchiv.cz/obrazky/d_58817_1_0001.jpg
<http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/files/5093.jpg>
[https://uploads5.wikiart.org/images/roy-lichtenstein/forget-it-forget-me-1962\(1\).jpg](https://uploads5.wikiart.org/images/roy-lichtenstein/forget-it-forget-me-1962(1).jpg)

Adriena Šimotová

http://cead.space/media/CEAD/images/1/3/19759_ca_object_representations_media_1344_medium.jpg
https://www.sypka.cz/img/fotky_polozek/19374.detail.jpg
<http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/files/5093.jpg>
<http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/files/5096.jpg>
https://www.webumenia.sk/cs/dielo/nahlad/SVK:SNG.K_17680/800
<https://i0.cz/s/respekt-blogy/b6QFhN/2016/09/Hlava-320x348.jpg>
<https://mudbenesov.cz/media/398-side.jpg>

Kovový portrét

<https://uploads7.wikiart.org/images/giuseppe-arcimboldo/self-portrait.jpg!Portrait.jpg>
http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_08.jpg
http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_04.jpg

http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_06.jpg
http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_03.jpg
http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_02_lead.jpg
http://www.artmuseum.cz/resources/works/arcimboldo_07.jpg
[https://uploads6.wikiart.org/the-cook\(1\).jpg](https://uploads6.wikiart.org/the-cook(1).jpg)
[https://uploads8.wikiart.org/the-dinner\(1\).jpg](https://uploads8.wikiart.org/the-dinner(1).jpg)
[https://uploads8.wikiart.org/the-vegetable-bowl\(1\).jpg!Large.jpg](https://uploads8.wikiart.org/the-vegetable-bowl(1).jpg!Large.jpg)
[https://uploads1.wikiart.org/the-gardner\(1\).jpg!Large.jpg](https://uploads1.wikiart.org/the-gardner(1).jpg!Large.jpg)
<https://uploads7.wikiart.org/images/giuseppe-arcimboldo/self-portrait.jpg!Portrait.jpg>
https://www.strahovskyclaster.cz/file/51c75bd5e08c87880e43514cecf9c37/838/bigperex/STR_201675.JPG

Bud' v obraze

<https://uploads0.wikiart.org/00340/images/caravaggio/young-sick-bacchus.jpg!Large.jpg>
https://sbirky.ngprague.cz/images/diela/NG./84/CZE_NG.O_8021/CZE_NG.O_8021.jpeg
https://www.myartprints.cz/kunst/leonardo_da_vinci//Self-Portrait.jpg
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b2/Vincent_van_Gogh_-_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg/493px-Vincent_van_Gogh_-_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg
<https://uploads7.wikiart.org/images/vincent-van-gogh/still-life-vase-with-fifteen-sunflowers-1888-1.jpg!Large.jpg>
<https://uploads4.wikiart.org/00129/images/caravaggio/medusa.jpg!Large.jpg>
<https://uploads8.wikiart.org/images/pablo-picasso/cat-catching-a-bird-1939.jpg>
<https://uploads3.wikiart.org/00178/images/leonardo-da-vinci/ltima-cena-da-vinci-5.jpg!PinterestSmall.jpg>
https://sbirky.ngprague.cz/images/diela/NG./84/CZE_NG.O_8021/CZE_NG.O_8021.jpeg

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Jiří Kolář: vystavené práce (pracovní listy, chiasmáž, roláž, proláž, muchláž)

Obrázek 2 – Didaktické hry

Obrázek 3 – Dotykové luštění v kruhu

Obrázek 4 – Hledání stop pomocí průpisového papíru

Obrázek 5 – Experimentování s papírem

Obrázek 6 – Využití odpadového materiálu

Obrázek 7 – Nástěnka s pracovními listy

Seznam příloh

Příloha 1 – Obrázky ke hře Ledolamka

Příloha 2 – Pracovní list: Jiří Kolář

Příloha 3 – Stíny a nápovědy k úkolům

Příloha 4 – Jak na chiasmáž; Jak na proláž; Jak na roláž

Příloha 5 – Pexeso uměleckých děl, přední i zadní strana

Příloha 6 – Najdi obraz, přední i zadní strana

Příloha 7 – Dotykové luštění: písmena

Příloha 8 – Ukázky děl Adrieny Šimotové

Příloha 9 – Umělecká díla G. Arcimbolda (*Kuchař, Zahradník*)

Příloha 10 – *Podobizna Rudolfa II.* od Josepha Heintze; *Vertumnus* od G. Arcimbolda

Příloha 11 – Pracovní list: Buď v obraze

Příloha 12 – Portréty k doteku (Leonardo, Caravaggio, Van Gogh, Picasso)

Příloha 13 – Vypracované pracovní listy: Jiří Kolář

Příloha 14 – Práce žáků: Muchláž

Příloha 15 – Práce žáků: Chiasmáž

Příloha 16 – Práce žáků: Roláž

Příloha 17 – Práce žáků: Proláž

Příloha 18 – Práce žáků: Vlastní puzzle

Příloha 19 – Práce žáků: Pohmatem po papíru

Příloha 20 – Práce žáků: Trhám papír, nůžky, lep! – možnosti papíru

Příloha 21 – Práce žáků: Kovový portrét

Příloha 22 – Práce žáků: Buď v obraze

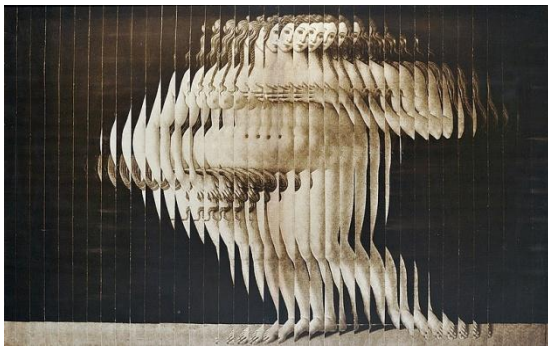
Seznam zkratk

SPU – Specifické poruchy učení

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ZŠ – Základní škola

Příloha 1 – obrázky ke hře Ledolamka

Příloha 2 - Pracovní list: Jiří Kolář, přední strana

JMÉNO:

JIRÍ KOLÁŘ

1. Přečti si text a dopiš chybějící slova:

Jiří Kolář byl český básník a _____, který se proslavil výtvarnými technikami proláze, _____, muchláže nebo _____. Fotografie a reprodukce slavných obrazů muchlal, stříhal, trhal a _____ na nový podklad, čímž vznikala nová umělecká díla.

LEPIL

KOLÁŽE

CHIASMÁŽE

VÝTVARNÍK

2. Chiasmáž, muchláz, roláz, proláz - co s papírem uděláš? Hádej co je co - spoj šipkou text a obrázek.

CHIASMÁŽ
Vezmeš předmět jaký chceš,
lepidlem ho namažeš.
Papírem ho polepíš a chiasmáž
uvidíš.

PROLÁŽ
Z obrazu vystříhni, co se ti líbí.
Podlož ho obrazem pod místo, kde
něco chybí.

ROLÁŽ
Střídám pruhy obrazu s obrazem
druhým.
Nalepím je za sebe,
tohle já umím.

MUHLÁŽ
Muchlat fotku - to se nemá,
Ale k muchláži je třeba.

Příloha 2 - Pracovní list: Jiří Kolář, zadní strana

3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Sem nalep nápovědu!

Technika: _____

Pomůcky: _____

Návod: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Vymysli název pro tvůj obraz:

_____

_____

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy? ANO NE

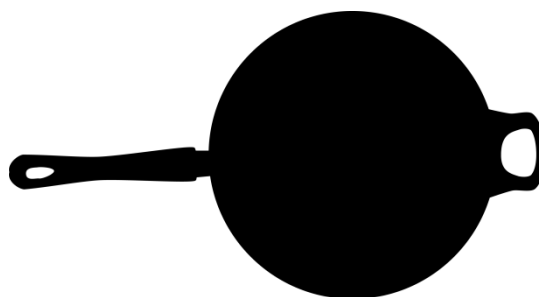
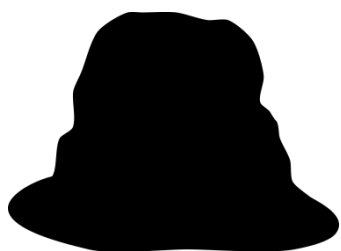
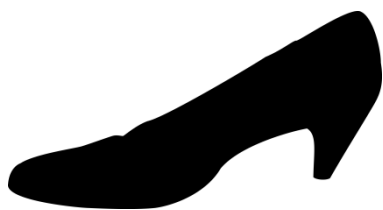
Co se ti líbilo/nelíbilo?

_____

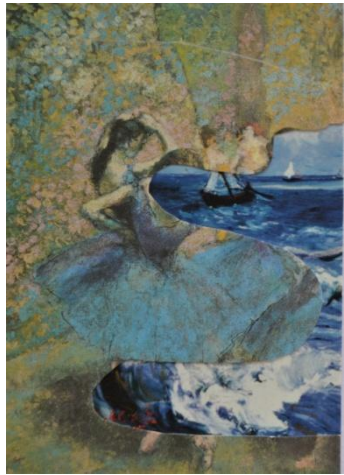
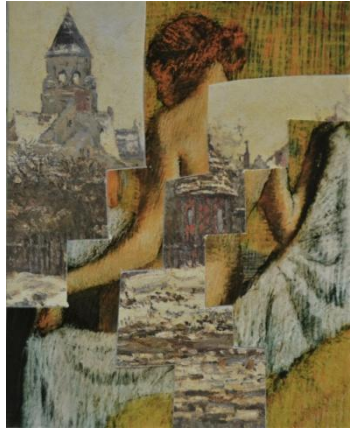
_____

_____

Příloha 3 – Stíny a nápovědy k úkolům

Jak na chiasmáž?

Pokud sis vylosoval tuto obálku, tvým dnešním úkolem bude technika zvaná **chiasmáž**.

Chiasmáž znamená seskupení množství natrhaných kousků papíru a nalepených na určitý předmět.

Jedná se o papír novinový, popsáný, se symboly, zápisů či zdobený notami. Napadá tě ještě něco?

Pomůcky:

ubrus, novinový papír, balicí papír, psací potřeby, štětec, tekuté lepidlo a předmět, který se skrývá pod stínem.

Postup:

1. Najdi ve třídě předmět, který máš polepit kousky papíru (stín ti poradí)
2. Natrhej si kousky papíru - vytrhávej z novin NEBO si vyrob vlastní podklad na balicí papír (popiš jej, ozdob čísly, písmeny či notami nebo se nech inspirovat předmětem...)
3. Jakmile budeš mít nachystané dostatečné množství kousků papíru, vezmi si lepidlo, předmět a štětec
4. Postupně si lepidlem potírej místa předmětu a přilepuj kousky papíru tak, aby byl původní předmět pokrytý celý
5. Na závěr potři lepidlem celý předmět, aby se papír po zaschnutí neodlepil a byl krásně lesklý

Ať se ti při práci daří, těším se na tvoje dílo ☺

Jak na proláž?

Pokud sis vylosoval tuto obálku, tvým dnešním úkolem bude technika zvaná **proláž**.

Proláž je od slova prolínat či prokládat. Jedná se o obrys vystřižený z obrazu, který je prolnut s jiným obrazem.

Obrys postavy, silueta, zvíře (vzpomeň si na krávu z pracovního listu) má měnicí vnitřek.

Pomůcky:

ubrus, bílý tvrdý papír A2, nůžky, tužka, štětec, tekuté lepidlo, nápověda ti poradí, jaké dva obrazy hledat ve třídě.

Postup:

1. Najdi ve třídě dva obrazy, které jsou skryté v nápovědě
2. Prohlédni si obrazy a přemýšlej, jaký obrys, tvar či věc by šla z obrazu vtipně vystříhnout (pokud si nevíš rady, paní učitelka ti poradí)
3. Jakmile budeš vědět, můžeš začít opatrně stříhat či vytrhávat obrysy z jednoho obrazu
4. Z druhého obrazu dotvoříš výplně k vystřihaným obrysům.
5. Jakmile budeš spokojen s výtvořem, můžeš začít lepit na velký tvrdý papír.

Ať se ti při práci daří, těším se na tvoje dílo ☺

Jak na roláž?

Pokud sis vylosoval tuto obálku, tvým dnešním úkolem bude technika zvaná roláž.

Roláž vzniká pravidelným rozřezáním materiálu (obrazu) na pruhy či čtverce. Ty jsou opět sestaveny, přeházeny a slepeny do jednoho obrazu. Obrazy mohou být dva různé i dva stejné. Jako tomu bylo u Mony Lisý v pracovním listě.

Pomůcky:

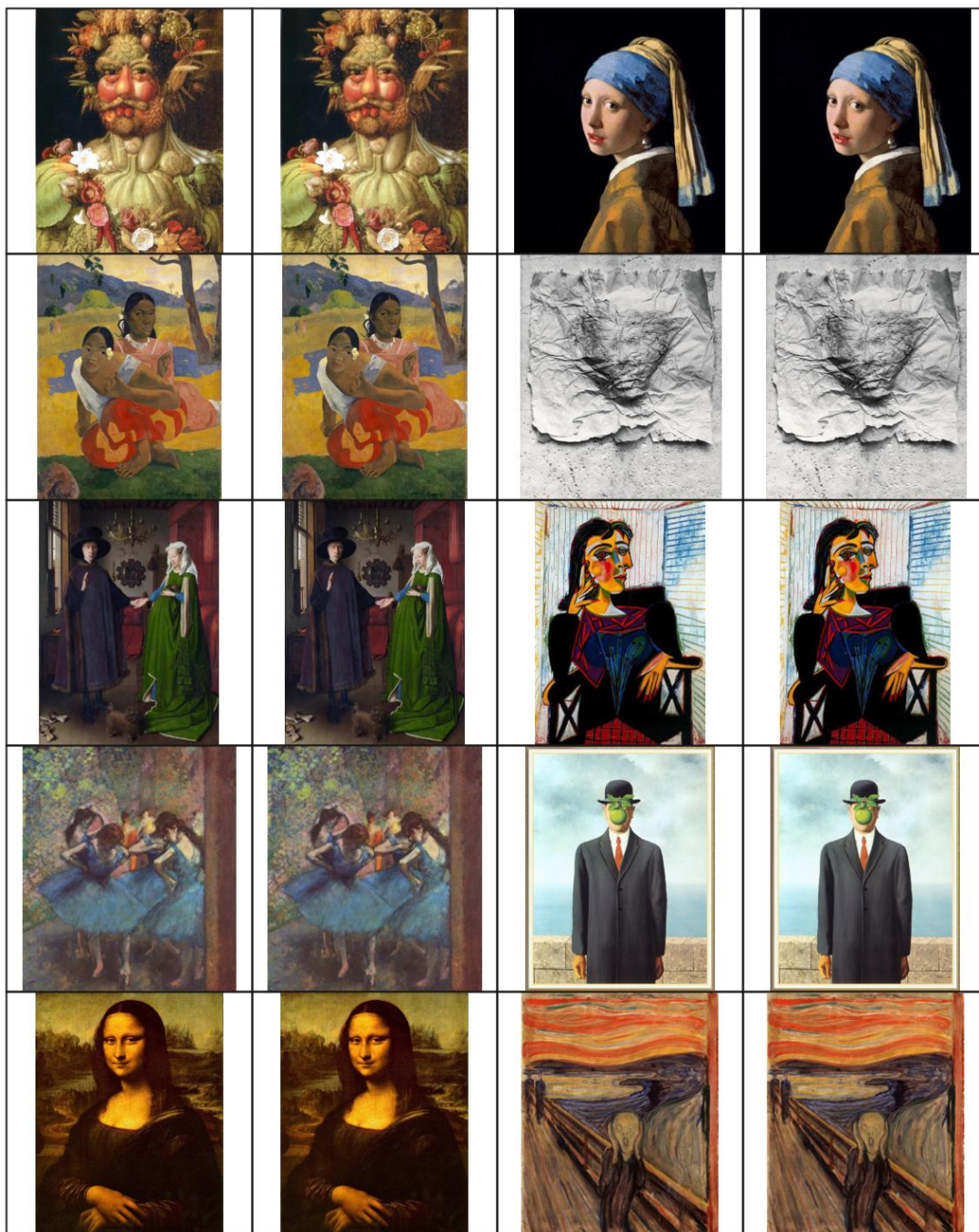
ubrus, bílý tvrdý papír A2, pravítko, nůžky, tužka, štětec, tekuté lepidlo, nápověda ti poradí, jaké dva obrazy hledat ve třídě.

Postup:

1. Najdi ve třídě dva obrazy, které jsou skryté v nápovědě
2. Prohlédni si obrazy a přemýšlej, jak budeš obrazy stříhat (na výšku, na šířku...)
3. Jakmile budeš vědět, můžeš začít odměřovat pravidelné pruhy za pomoci pravítka a tužky (pásky široké cca 1,5 cm). Tužkou si udělej tečku na rubové straně obrazů ve stejné vzdálenosti nahore i dole na obrazu, ty pak spoj, abys měl čáru.
4. Až budeš mít nakreslené čáry po celé délce či šířce obrazu, můžeš začít stříhat. Pruhy obrazů si pokládej na lavici tak, aby se ti nepomíchaly s tím druhým mezi sebou.
5. Nachystej si tvrdý bílý papír, který potři tekutým lepidlem. Poté nalep pruh jednoho obrazu a vedle něj druhý pruh obrazu. Stejným způsobem pokračuj dál.

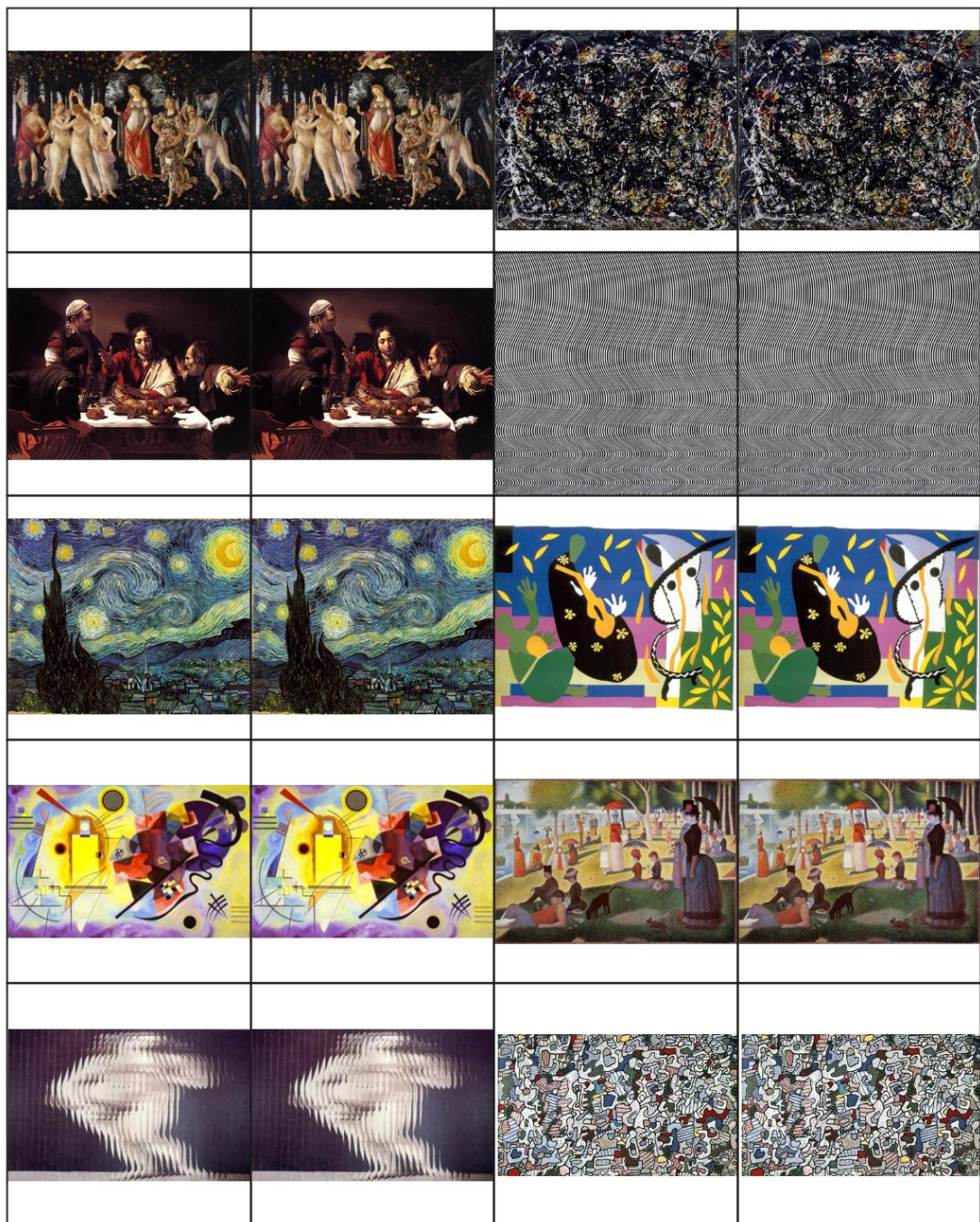
Ať se ti při práci daří, těším se na tvoje dílo ☺

Příloha 5 – Pexeso uměleckých děl, přední strana

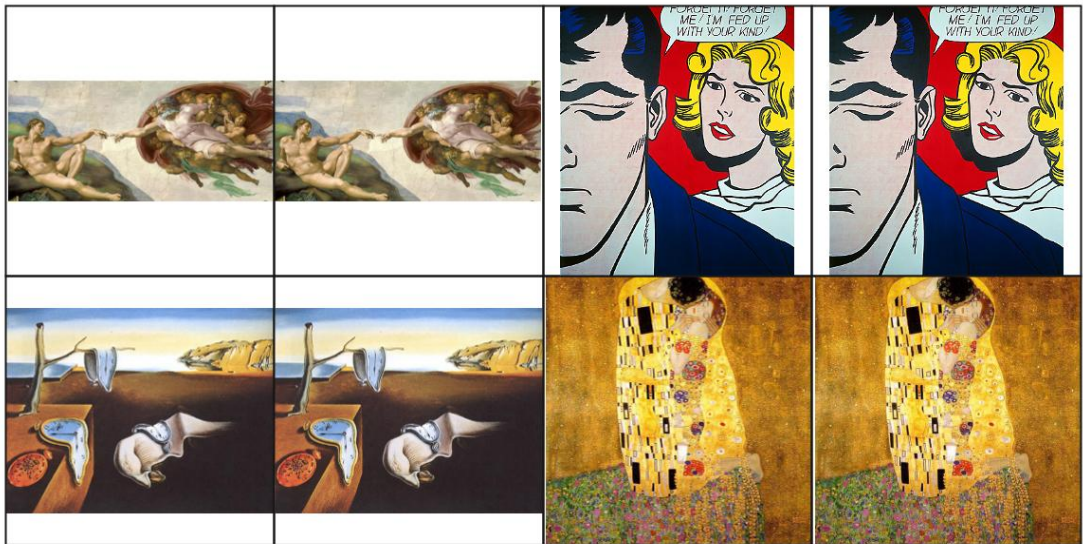

Příloha 5 – Pexeso uměleckých děl, přední strana

Příloha 5 – Pexeso uměleckých děl, přední strana

Příloha 5 – Pexeso uměleckých děl, zadní strana

PEXESO	PEXESO	PEXESO	PEXESO
PEXESO	PEXESO	PEXESO	PEXESO
PEXESO	PEXESO	PEXESO	PEXESO
PEXESO	PEXESO	PEXESO	PEXESO
PEXESO	PEXESO	PEXESO	PEXESO

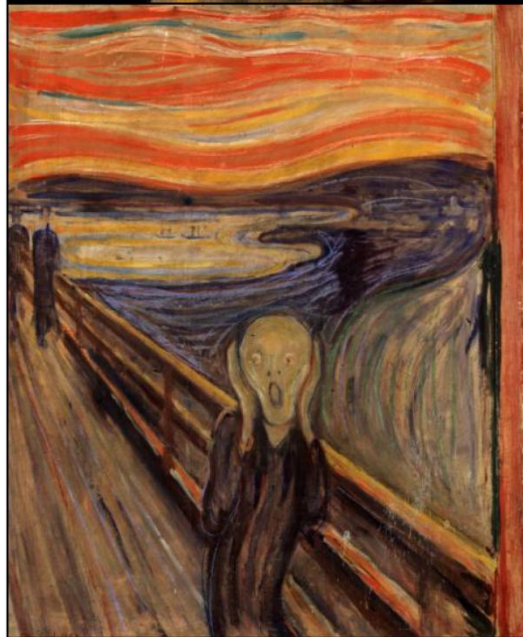
Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 1/12

Jan Vermeer

1665

Dívka s perlovou náušnicí

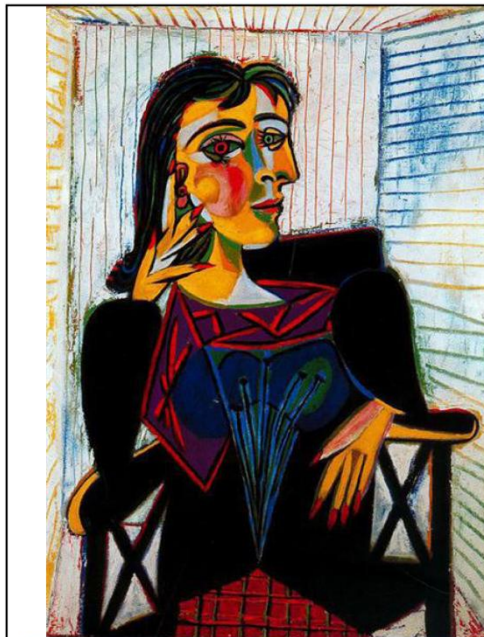

Edward Munch

1893

Výkřik

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 2/12

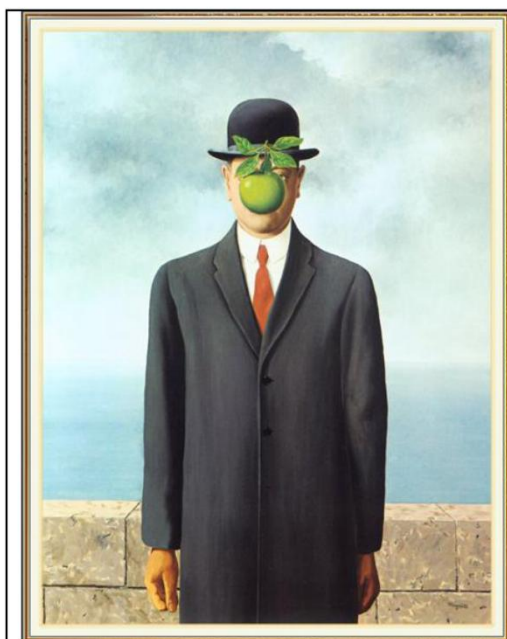

Pablo Picasso
1937
Portrait Dora Maarová
Náponěda: žena má obličej z různých úhlů

Leonardo da Vinci
1504 - 1514
Mona Lisa

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 3/12

René Magritte

1964

Syn člověka

Nápis: někdo - nikdo za jablkem

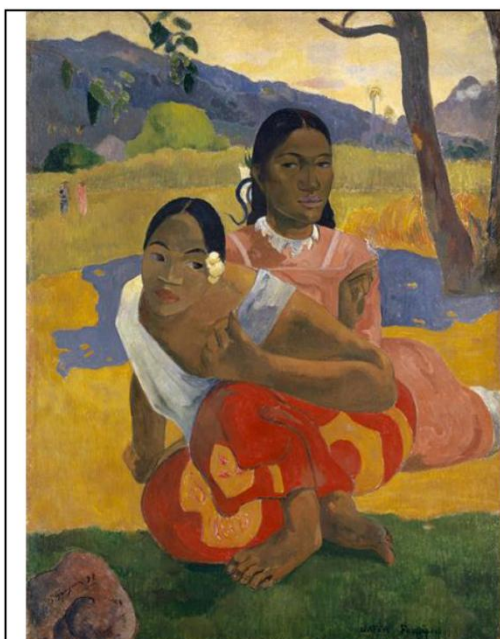

Edgar Degas

1890

Tanečnice v modrém

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 4/12

Paul Gauguin

1892

Nafea Faaipoipo

Nápověda: Tahiti a příliš jasné barvy

Jan van Eyck

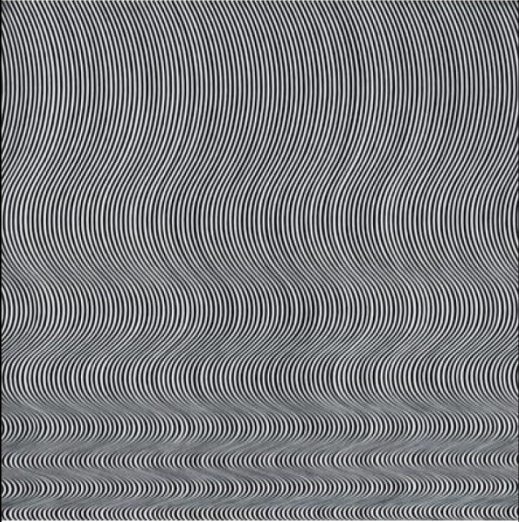

1434

Swalba Arnolfini

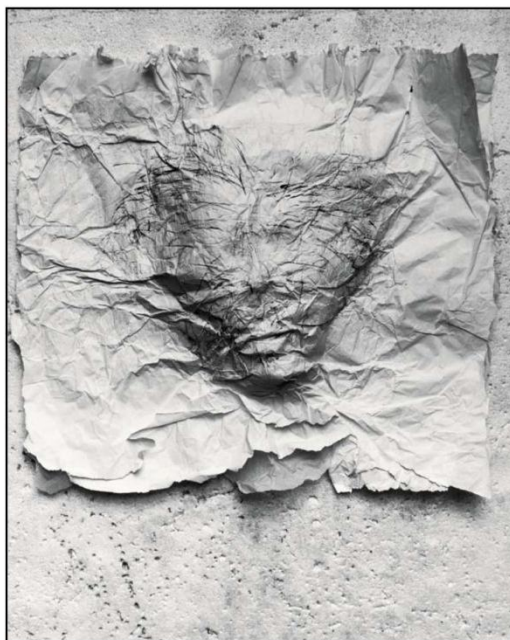
Nápověda: zrcadlo a dřeváky

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 5/12

	
	<i>Bridget Riley</i>
	<i>1963</i>
	<i>Podzim</i>
	<i>Nápis: pohyb slnění</i>
	
	<i>Giuseppe Arcimboldo</i>
	<i>1591</i>
	<i>Verlumnus</i>
	<i>Nápis: nos jako bruška</i>

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 6/12

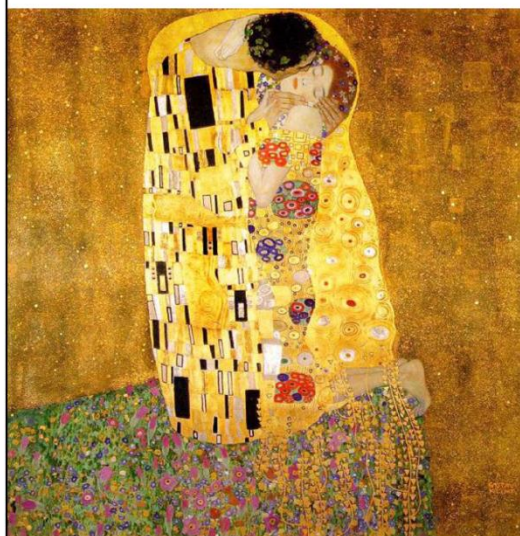

Adriana Šimolová

1986

Tvář

Nápověda: pomuchlaný obličej

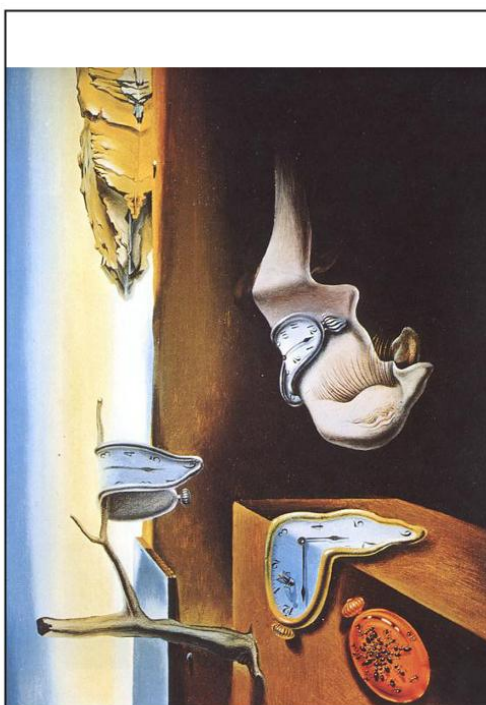
Gustav Klimt

1907 - 1908

Polibek

Nápověda: povíil příliš slala

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 7/12

Salvador Dalí

1931

Persistence paměti

Nápověda: Rodiny jak rozleklý sýr

Jackson Pollock

1949

číslo 6

Nápověda: Strhance a líbí barvy

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 8/12

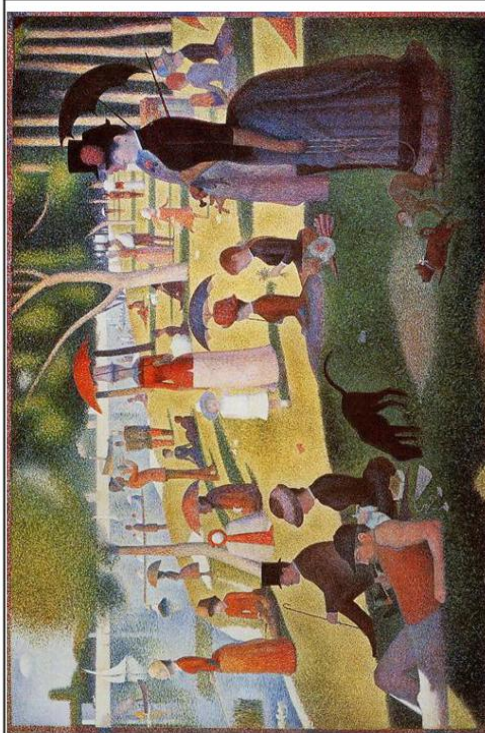
Henri Matisse

1952

Královna smutek

Nápověda: jak vysvětlíme lístky a hudební

nástroj

Georges Seurat

1884 - 1886

Nedělní odpoledne na
ostrově La Grande
Jatte

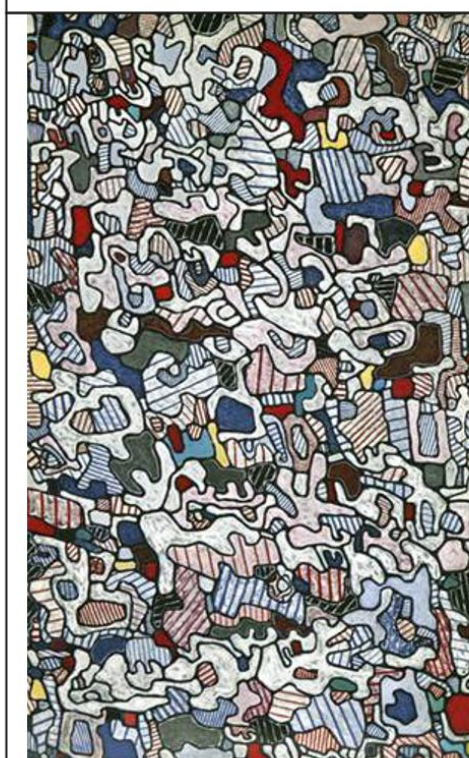
Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 9/12

Caravaggio

1601

Věčeře v Emmauších

Jean Dubuffet

1966

Přesýpací hodiny

Nápověda: čmáranice, které vznikly během

telefonování

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 10/12

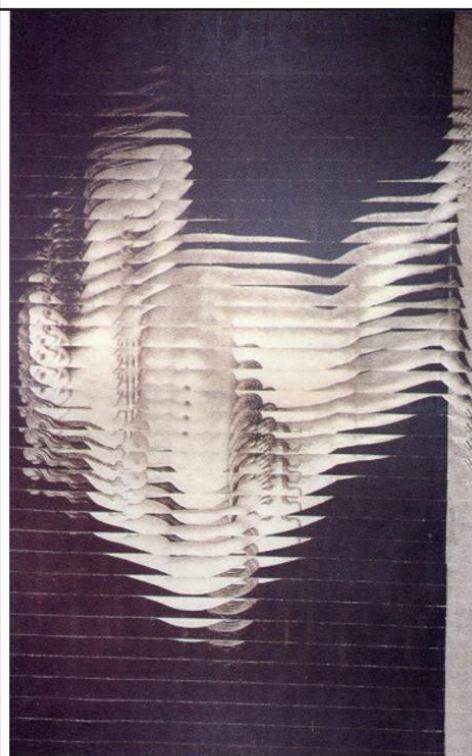
Roy Lichtenstein

1962

zapomeň na to!

zapomeň na mě!

Nápis: komiks, Pop art

Jiří Kolář

1968-1969

Venuše-Bollicelli

Nápis: provázky dvou stejných obrázků

jednom

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 11/12

Vincent van Gogh

1889

Hvězdná noc

Wassily Kandinsky

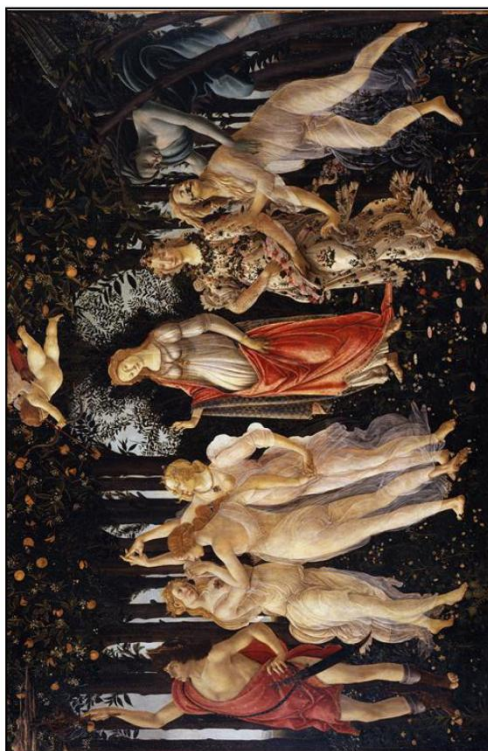
1925

Žlutá-červená-modrá

Nápověda: kruh, čáry a klikyčáky

Příloha 6 – Najdi obraz, přední strana 12/12

Sandro Botticelli

1482

Primavera

Nápořád: Křesťanský svět

Michelangelo Buonarroti

1508 - 1512

Tvoření Adama

Nápořád: Křesťanský svět

Příloha 6 – Najdi obraz, zadní strana

NAJDI
OBRAZ

OBRAZ

NAJDI
OBRAZ

OBRAZ

NAJDI
OBRAZ

OBRAZ

NAJDI
OBRAZ

OBRAZ

Příloha 6 – Najdi obraz, zadní strana

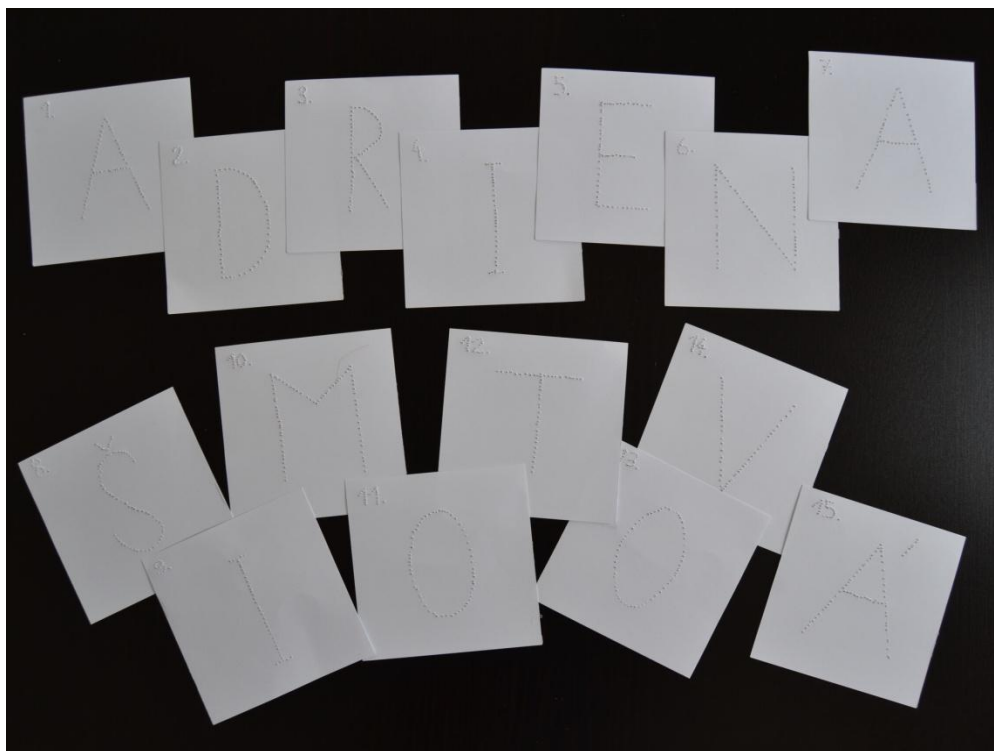
NAJDI
OBRAZ

NAJDI
OBRAZ

NAJDI
OBRAZ

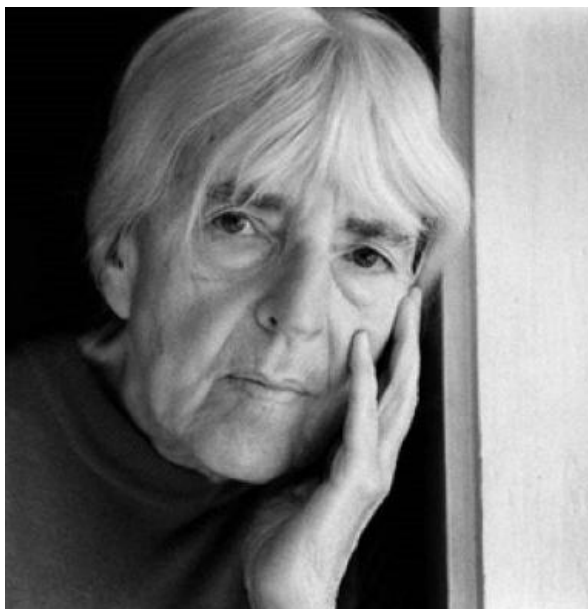
NAJDI
OBRAZ

Příloha 7 – Perforovaná písmena k luštění tajenky

Příloha 8 – Ukázky děl Adrieny Šimotové

Fotografie umělkyně; Strach; Strach - detail; Doteky; Orant; Tvář; Torzo -draperie; Hlava k listování

Příloha 9 – Kuchař, Zahradník, Knihovník, Autoportrét, Jaro, Léto, Podzim, Zima

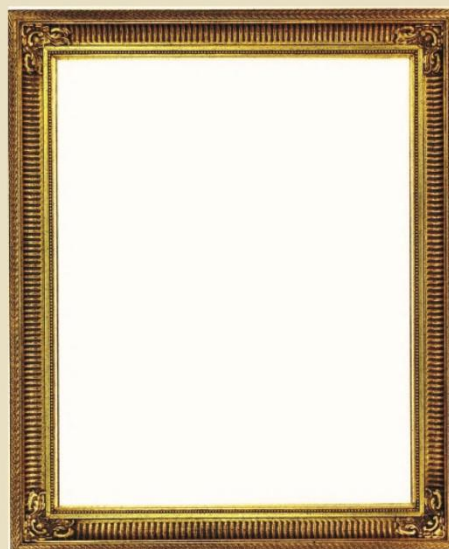
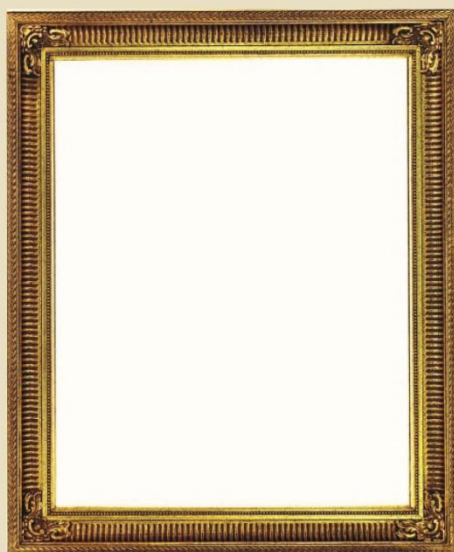
Příloha 10 – *Podobizna Rudolfa II.* od Josepha Heintze (vlevo)

Vertumnus od Giuseppa Arcimbolda (vpravo)

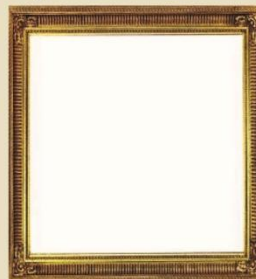

Příloha 11 – Pracovní listy: Buď v obraze

di Leonardo da Vinci

Najdi detail z obrazu

Tvé poznámky:

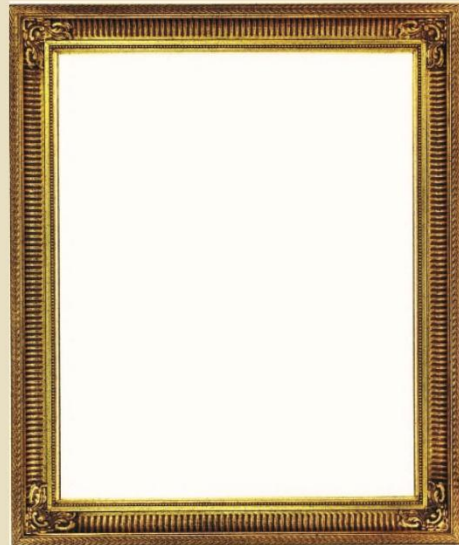
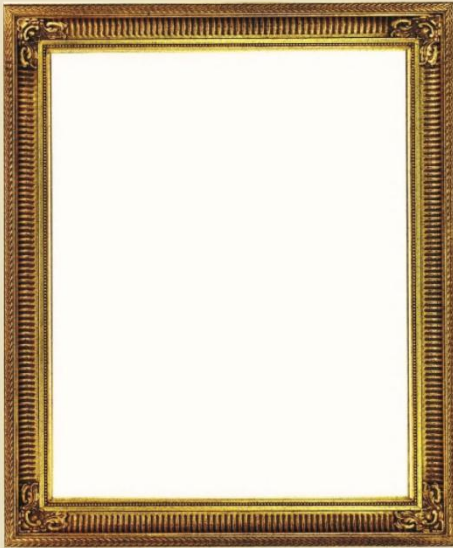

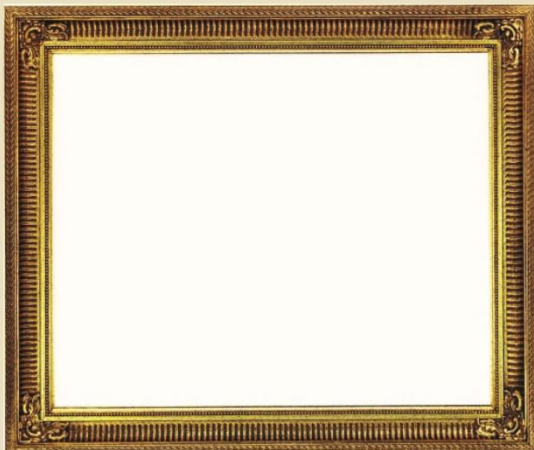
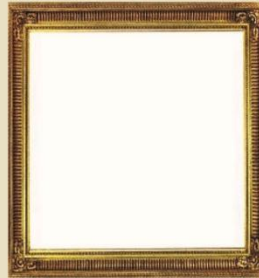

---

di Leonardo

Najdi detail z obrazu

Tvé poznámky:

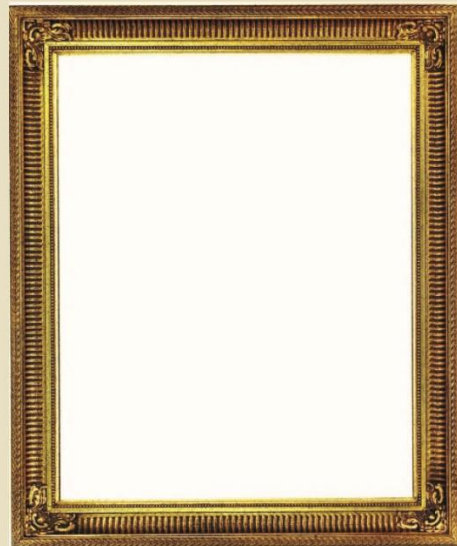
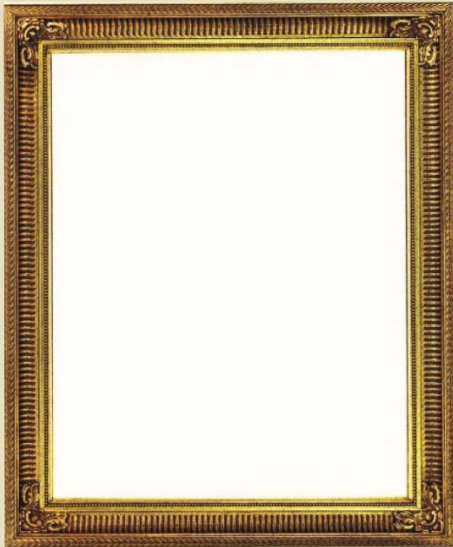

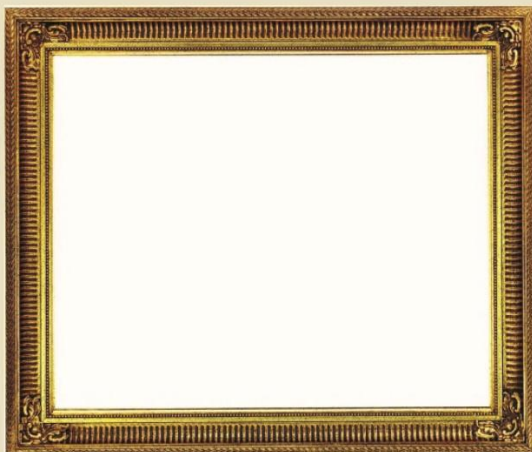
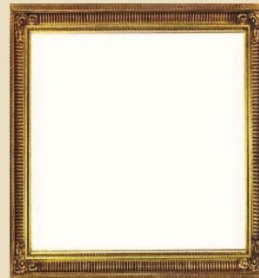

Vincent

Najdi detail z obrazu

Tvé poznámky:

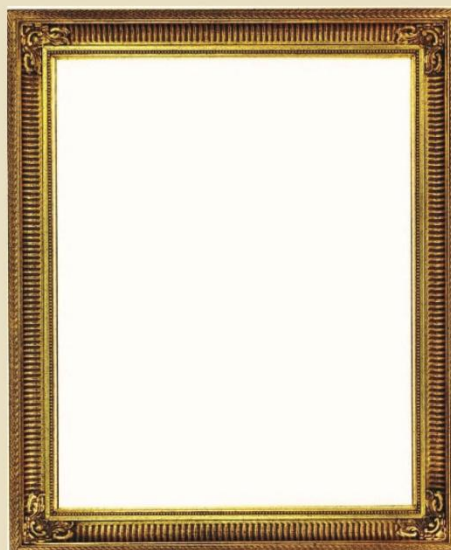
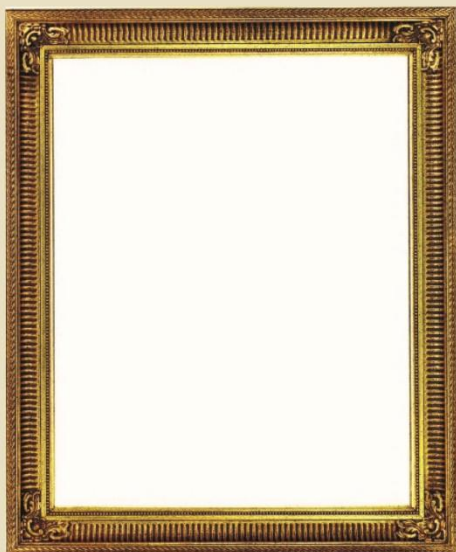

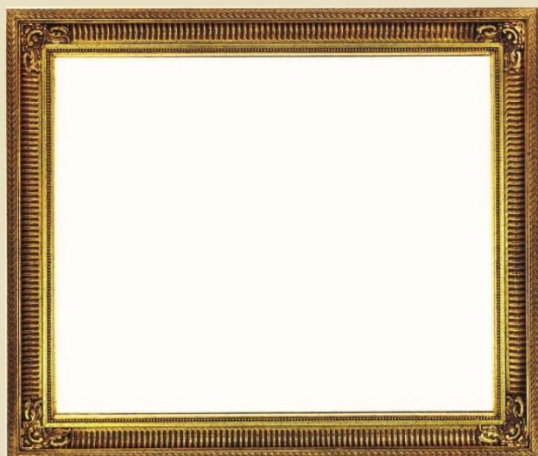
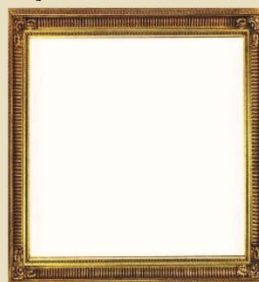

Picasso

Najdi detail z obrazu

Tvé poznámky:

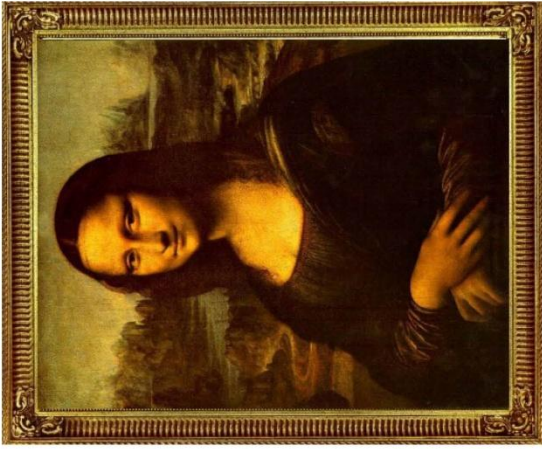

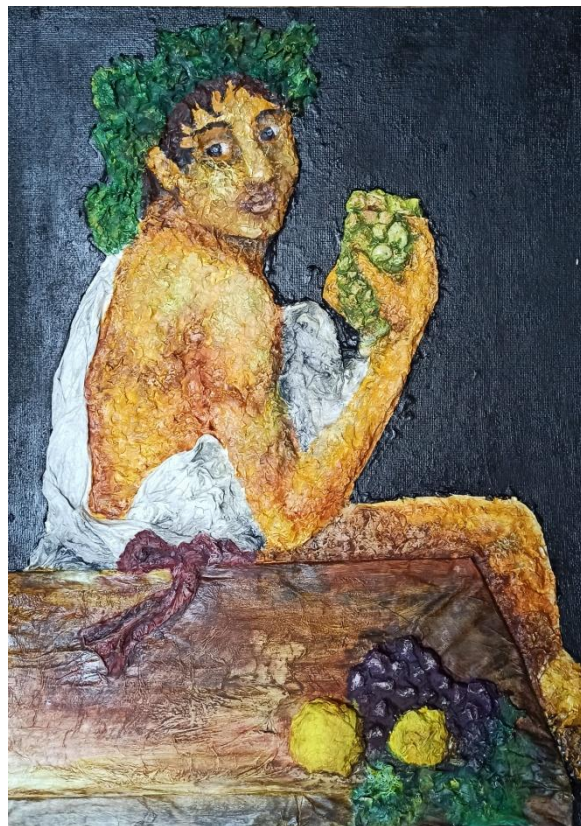
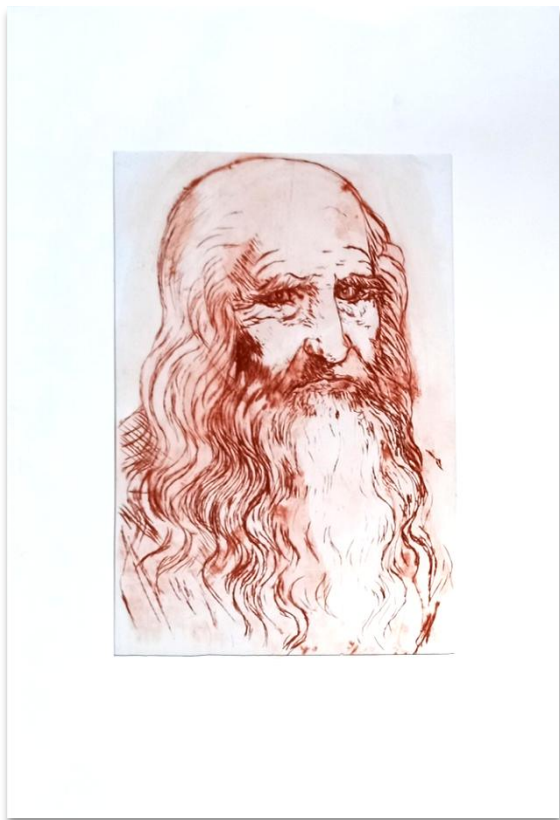

Příloha 12 – Portréty k doteku (Leonardo, Caravaggio, Van Gogh, Picasso)

JIŘÍ KOLÁŘ

1. Přečti si text a dopiš chybějící slova:

Jiří Kolář byl český básník a výtvarník, který se proslavil výtvarnými technikami proláže, koláže, muchláže nebo chiasmáže. Fotografie a reprodukce slavných obrazů muchlal, stříhal, trhal a lepil na nový podklad, čímž vznikala nová umělecká díla.

LEPIL

KOLÁŽE

CHIASMÁŽE

VÝTVARNÍK

2. Chiasmáž, muchláž, rolář, proláž - co s papírem uděláš? Hádej co je co - spoj šipkou text a obrázek.

CHIASMÁŽ
Vezmeš předmět jaký chceš,
lepídem ho namažeš.
Papírem ho polepíš a chiasmáž
uvidíš.

PROLÁŽ
Z obrazu vystříhni, co se ti líbí.
Podlož ho obrazem pod místo, kde
něco chybí.

ROLÁŽ
Střídám pruhy obrazu s obrazem
druhým.
Nalepím je za sebe,
tohle já umím.

MUHLÁŽ
Muchlat fotku - to se nemá,
Ale k muchláži je třeba.

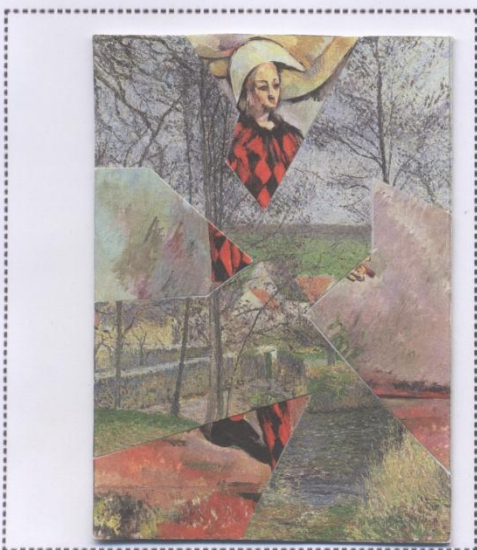
3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

Prolož

Pomůcky:

Lepidlo, Nůžky, Tužka a štětec

Návod:

Vezmeš si papír rozstříhaný

na 2. pak vezmeš druhý

papír na ten papír nalepíš

ty kousky který sis

rozstříhal. Nalepíš si je

tam potom vezmeš

větší papír nalepíš ho

ze spodu toho rozstříhaného

papíru potom si vezmeš proužky

z nakreslené si ramky a pak

je vrtáčkem a máš prolož

Vymysli název pro tvůj obraz:

Rozstříhaný muž v obleku pro
šůka

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

Co se mi líbilo: Líbilo se mi pracovat a stříhat, protože
tatě zabývá. Co se mi nelíbilo: Nelíbilo se mi lepit protože
se mi to furt lepí na ruce.

3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

proláž

Pomůcky:

šelec, tekuté lepidlo

Návod:

Ubrus, bílý tvrdý papír A4, měkký štětec,
Vyber si dva obrázky se kterými
budeš pracovat. Přemýšlel jaký
tvax nebo obrys vystříhneš.
Když budeš vědět můžeš stříhat nebo
vykládat z jednoho obrazu
Na druhý obrax přiložíš ten
první. Pokud se ti do líbí můžeš
lepit na velký papír. a máš
HOTOVO!

Vymysli název pro tvůj obraz:

paní s krocany

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy? ANO -NE-

Co se ti líbilo/nelíbilo?

Líbilo se mi co z toho vzniklo a jak sem oblépovala láhev.

3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

Chiasmá popisēs

Pomůcky:

papír pak se

Návod:

*nabíráš a naklepis
na nějaký předmět*

Vymysli název pro tvůj obraz:

šálek čaje

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy? ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

lepení a schémá

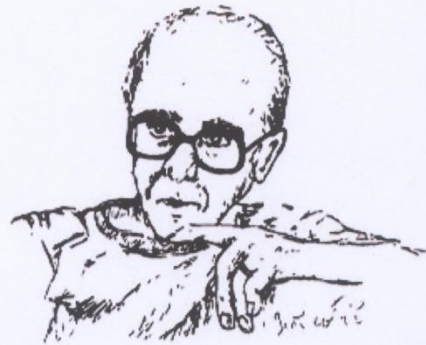
---

3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

chiasmáží

Pomůcky:

papír a pánev

Návod:

seznam předmět jaký chceš, lepidlem ho namažeš, papírem ho polepíš a chiasmáží uvidíš

Vymysli název pro tvůj obraz:

chutné jídlo na pánevce

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

líbily se mi techniky

3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

chaismáz

Pomůcky:

lepidlo, šlesek, papír, fixa

Návod:

Vezmi papír pokrešli ho,
ocami předmět jaký chceš
lepidle ho polepiš.

Vymysli název pro tvůj obraz:

lepanice

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

vypadá to dobře,
mělo to být

3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

napsat leosa

Pomůcky:

lepidlo

Návod:

*vezíš si fix a
napsat na celij papír
leosa jak vypadá
a nalepíš na leosa*

Vymysli název pro tvůj obraz:

Neber si tu leosa!

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

pereso

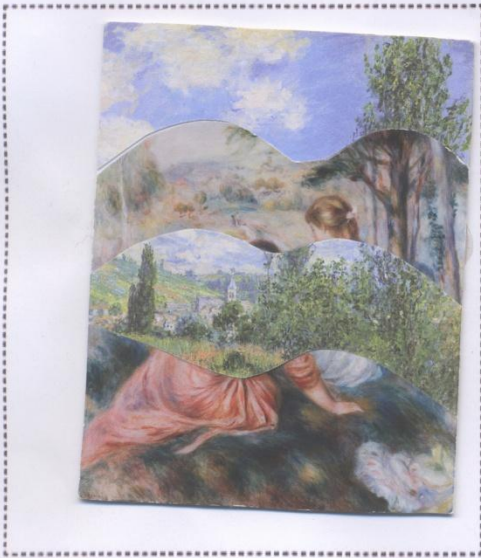
3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

Roláš

Pomůcky:

nůžky, suška lepidla

Návod:

*narovnaješ vyřízneš
nalepíš*

Vymysli název pro tvůj obraz:

svěm

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

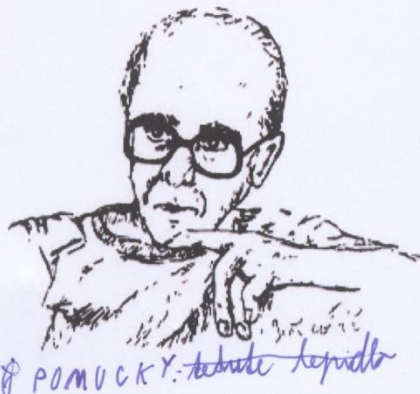
Co se ti líbilo/nelíbilo?

že je to moje tvorba

3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

malba

Pomůcky:

lepidlo, velký papír, měkký štětec

Návod:

* Vezmeš si dva obrazy

jedním

velký papír a vezmeš si

si trošku dva obrazy a na

jedním nepatří části z rytčin.

Pak si vezmeš lepidlo

a chybějící části předloz

druhým obraze ale ještě máš

so uděláš rytčiny takových

7cm a 3mm ^{na} zechu nebo

na sto spodu jak se ti bude

vyhovovat. Pak si vezmeš

velký papír a rytčiny

lokový nám. a pak si vezmeš

so hotova ať se dáví.

Vymysli název pro tvůj obraz:

kyšková paní

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

HOVNĚ
ANO

Co se ti líbilo/nelíbilo?

Bylo to jednoduché a jsem překvapen co z toho vzniklo.

3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

Čokolád

Pomůcky:

lepidlo, míček na psaní

Návod:

Ukážeme si

obrazky a z jednoho obrazu
seznámíme se se mi líbí
a pak jsi seznámí papír
a na papíru nalepíme obraz
a jak tam obraz nalepíme
seznámí si dříve obraz
a ho nalepíme.

Vymysli název pro tvůj obraz:

nevim

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

líbilo
že nalepíme 1 obraz na druhé.

VÁŠA

3. Muchlejš, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografií na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika: _____

Pomůcky: _____

Návod: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Vymysli název pro tvůj obraz:

Amičení na vodě

_____

_____

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

ANO

NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

_____

_____

_____

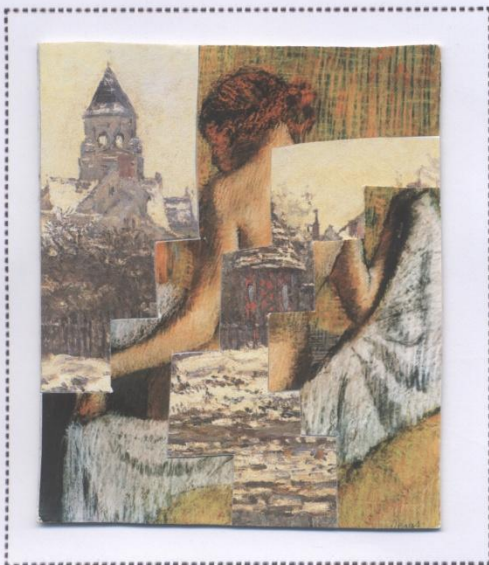
3. Muchlej, narovnej a koukej!

Budeš potřebovat: papír A4, fotografii A4, lepidlo

1. Vezmi svoji fotografii a zmačkej ji do koule.
2. Opatrně narovnej papír.
3. Nalep originálně pokroucenou fotografii na nový papír.

4. Otevři obálku s nápovědou a zjisti, co máš hledat.

Technika:

ROLÁŽ

Pomůcky:

nůžky, lepidlo,

Návod:

Ukážeme si dva obrázky
horstůkás je na 2.7
proušky, proušky nalep
pím na papír a mám
HO TO VO

Vymysli název pro tvůj obraz:

ŽENA V HRADU

5. Líbila se ti dnešní hodina výtvarné výchovy?

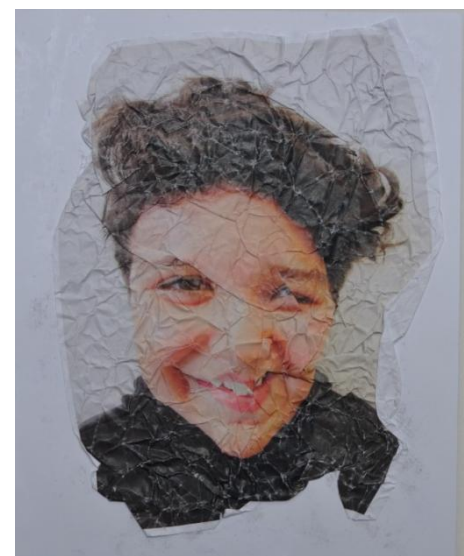
URČITĚ
ANO NE

Co se ti líbilo/nelíbilo?

líbilo se mi vytvářet Roláš.

Příloha 14 – Práce žáků: Muchláž

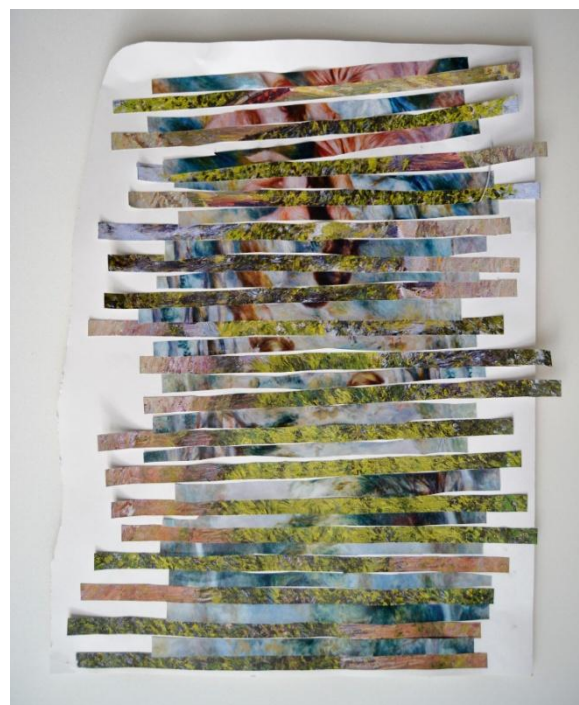

Příloha 15 – Práce žáků: Chiasmáž

Příloha 16 – Práce žáků: Roláž

Příloha 17 – Práce žáků: Proláží

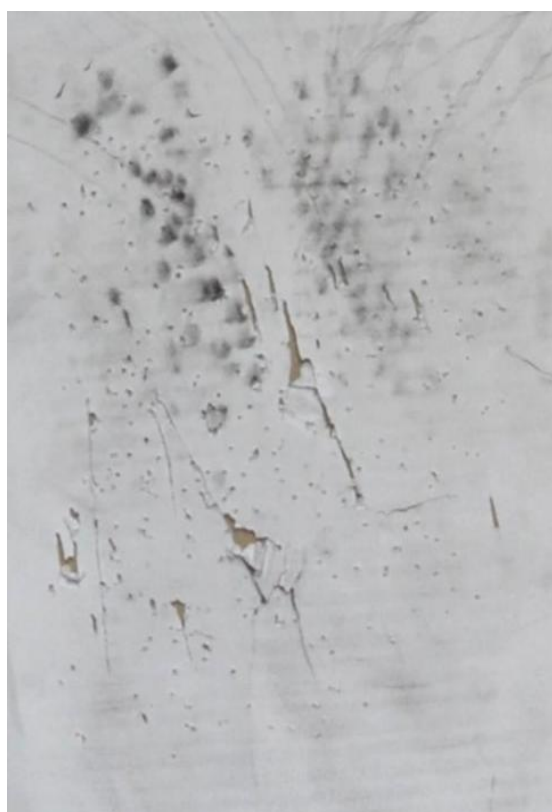

Příloha 18 – Práce žáků: Vlastní puzzle

Příloha 19– Práce žáků: Pohmatem po papíru

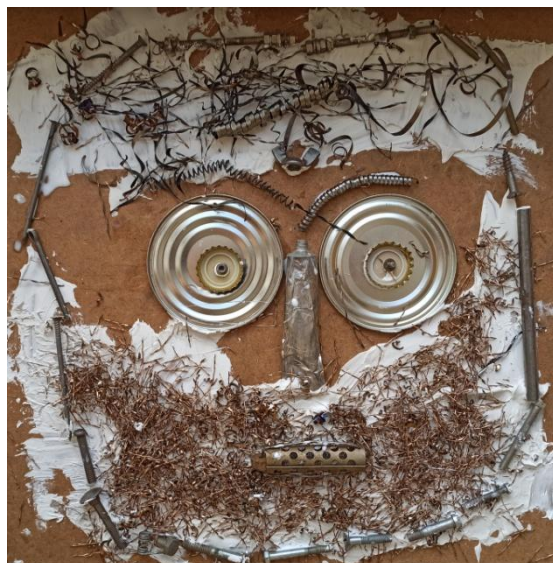

Příloha 20 – Práce žáků: Trhám papír, nůžky, lep! – možnosti papíru

Příloha 21 – Práce žáků: Kovový portrét

Příloha 22 – Práce žáků: Buď v obraze

Tvé poznámky:
 Narodil se 1452-1519
 miloval vzduch a vodu.
 Byl vynálezce a skoumal
 lidské tělo. Maloval v
 polovině a řadí se do
 renesance.

Tvé poznámky:
 Narodil 1452-1519
 vynálezce, malíř, dělal
 větrnici prodravostníky
 byl autorem mony lisy

Tvé poznámky:
 (1452 - 1519)
 měl rád vzduch
 byl vynálezce
 malíř a sochař
 přišel během
 renesance
 měl dlouhé vlasy
 byl autorem
 monalisa

Tvé poznámky:
 Narodil se 1452-1519
 Miloval vzduch i vodu

Tvé poznámky:
 narodil se 1452 - 1519
 vynálezce malíř
 měl dlouhé vlasy
 vynal misku do vody
 spisovatel

Tvé poznámky:
 1452-1519
 vynálezce
 vodu renesance

Leonardo da Vinci

Tvé poznámky:
 1452 - 1519
 měl dlouhé vlasy
 a je autorem mona
 lisy

Tvé poznámky:
 1452-1519
 Leonardo Da Vinci
 byl vynálezce
 sochař a malíř

Tvé poznámky:
 narodil jse 1452-1519
 byl vynálezce Miloval vzduch
 a vodu atd...

Tvé poznámky:
 1452-1519 a měl velké vlasy
 a vlasy a je renesancí

Tvé poznámky:
 NARODIL SE 1452-1519
 BYL MALÍŘ-SOCHAŘ
 PSAL Z PRAVA DO
 LEVA BYL AUTOREM
 MONA LISA

Tvé poznámky:
 1452-1519
 byl malíř renesance 😊

Tvé poznámky:

(1571-1610)
byl barokní umělec
byl mrač
zemřel ve 39 letech
temno svít

Tvé poznámky:

1571-1610 ~~1610~~
byl barokní malíř, měl rád
křivky a zemřel na mrač
nemamacha sítě a los se stala
jeho očiudným, temno svít

Tvé poznámky:

1571-1610
byl mrač umělec
proboji ho bodl
rybič. Temno svít

Tvé poznámky:

1571-1610 byl barokní
umělec, mračoval křivky
temno svít

Caravaggio

Tvé poznámky:

Narodil se 1571-1610
byl barokní umělec
a byl mrač nájdnom se
mrač mračoval temno svít

Tvé poznámky:

Narodil se 1571-1610
byl barokní umělec a mračoval
se v podobě Barba
koho mračoval který je
v temno svít, světlí na
něj jen z jedné strany

Tvé poznámky:

Caravaggio 1571-1610
barokní umělec zemřel na
křivce do mozku, temno svít

Tvé poznámky:

1571-1610
BYL BAROKNÍ
UMĚLEC
RAD SE PRAL
JEDNOU HO NĚKDO
POBODAL BYL
VELMI MLADÝ
39 let
TEMNO SVÍT ZNAMENÁ
RDYZ NĚKO SVÍTI
NA NĚKoho VĚTME

Tvé poznámky:

1571-1610 měl rád mrač

Tvé poznámky:

1571-1610
barokní umělec
v křivce temno
svít

Tvé poznámky:

Caravaggio
1571-1610 byl
barokní umělec
a byl mrač křivce
svít

Tvé poznámky:

1571-1610
barokní temno svít

Tvé poznámky:

(1853-1890)
dožil se 37 let
velké nároky
barvy miloval
žlutou a modrou

Tvé poznámky:

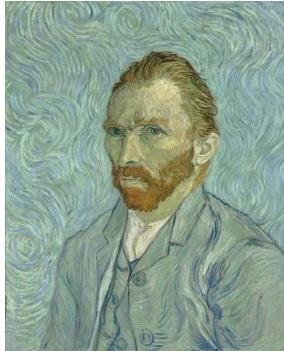
Narodil se 1853-1890
Měl velké nároky barvy,
barvy miloval žlutou a
námořnickou modrou

Tvé poznámky:

1853-1890 narodil se
se 30 letem byl
mrazlivý. Velké nároky
barvy miloval žlutou
a modrou. Viskl si ucho
spálil se do hrdla

Tvé poznámky:

1853-1890, měl velké
nároky barvy, měl rád žlutou
a modrou, zemřel na psal

Vincent

Tvé poznámky:

1853-1890
byl barvy byl
velký smělý 37
let hodně barvy
miloval žlutou
a modrou,
zastřelil se

Tvé poznámky:

1853-1890 hodně barvy
žlutá = dobrá
modrá = hodná

Tvé poznámky:

Narodil se 1853-1890
maloval s velkou modrou
barvy, miloval žlutou a
námořnickou modrou.

Tvé poznámky:

BERAN BYL BERAN
VE ZNAMENÍ
1853-1890
MĚL VELKÉ
NÁROSI BARVY

Tvé poznámky:

1853-1890 narodil se 30 letem
autopočetl nanaloval sebe
velké nároky barvy, měl
rad žlutou a námořnickou
modrou

Tvé poznámky:

1853-1890
Ve věku 37 miloval
žlutou, modrou

Tvé poznámky:

1853-1890
Vincent měl
velké nároky barvy

Tvé poznámky:

Vincent van Gogh 1853-
1890. Hodně nřnosí barvy.
Miloval žlutou barvu také
modrou.

Tvé poznámky:

1881-1973

Pablo Picasso

narodil se ve španělsku
a byl kubiista
a měl rád ženy

Tvé poznámky:

Narodil se 1881-1973

byl ze španělska, byl sochař
batal, miloval hodně ženy

Tvé poznámky:

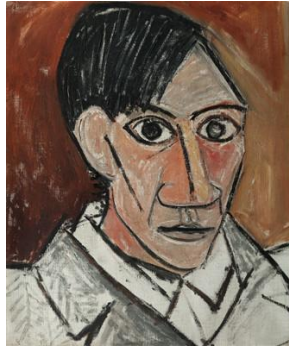
(1881-1973)

španělský malíř
dožil se 91 let
spadl do kubismu

Tvé poznámky:

1881-1973, španěl

kubismus je jakoby křížek
a používá geometrii
ma auto porušit

Picasso

Tvé poznámky:

1881-1973

sochař španěl
kubismus miloval
ženy

Tvé poznámky:

1881-1973 kuba

geometrie

Tvé poznámky:

1881-1973 španěl

kubismus

Tvé poznámky:

Pablo Picasso 1881-1973

Spain. Spadl do kubismu

Tvé poznámky:

Narodil se 1881-1973

byl španělský malíř a
sochař, spadl do kubismu

Tvé poznámky:

1881-1973

BYL ŠPANĚL

BYL KUBISMUS

MĚL HOVNĚ

MANŽELK -

MILENEK

Tvé poznámky:

1881-1973 španělský

malíř, dožil se 91 let, spadl
do kubismu, S

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Vyhnánková Štyksová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Monika Dokoupilová
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Zprostředkování výtvarného umění na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Mediation fine of arts at primary school
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá zprostředkováním výtvarného umění na 1. stupni ZŠ. V teoretické části je nastíněna výtvarná výchova jako předmět vyučovaný na 1. stupni ZŠ, ale také jako součást kurikulárního dokumentu RVP ZV. Další kapitoly se zabývají pojmem umění, a jaký má význam pro žáka i člověka. Dále se práce zaměřuje na pojem tvořivosti a popisuje, jak ji rozvíjet u žáka. Věnuje se možnostem zprostředkování výtvarného umění a prostředkům, které jsou využity v realizacích výtvarné výchovy.</p> <p>V praktické části jsou na základě teoretických poznatků vypracované přípravy k realizaci vyučovacích jednotek. Žákům je zpřístupněno a zprostředkováno umění pomocí různých prostředků. Aplikováním pracovních listů představíme tvorbu <i>Jiřího Koláře</i>, dále s využitím optického vnímání a didaktických her získají vědomosti o slavných obrazech. V dalších hodinách si prostřednictvím prožitku vyzkouší techniku perforování papíru z tvorby <i>Adrieny Šimotové</i>. Dále zužitkují odpadový kovový materiál k tvorbě asambláže, ve které skládají předměty do obrazů s využitím představivosti a asociace tvarů. Žákům byly inspirací obrazy umělce <i>Giuseppeho Arcimbolda</i>. V závěrečné hodině se žáci seznámí s obrazy, kde jsem zpodobnila portréty čtyř umělců, které mohou vnímat hapticky i opticky.</p>
Klíčová slova:	Výtvarné umění, výtvarná výchova, tvořivost, zprostředkování umění, Adriana Šimotová, Jiří Kolář, Giuseppe Arcimboldo
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the mediation of fine arts at the primary school. The theoretical part offers a closer look at Art education as a subject taught at the primary school, but also as a part of the curricular document RVP ZV. The next chapters deal with the concept of Art and what it means for both the student and the person. Furthermore, the work focuses on the concept of creativity and describes how to develop it in the student. It deals with the possibilities of mediating fine arts and the means that are used in the implementation of Art education.

	<p>Based on theoretical knowledge are made preparations in the practical part, which are used for the implementation of teaching units. Students have access and are provided with art through various resources. We will present the work of <i>Jiří Kolář</i> by applying the worksheets and with the use of optical perception and didactic games, they will gain knowledge about famous paintings. In the next lesson, they will try the technique of perforating paper from the work of <i>Adriena Šimotová</i> through the experience. They also use waste metal material to create assemblages into paintings using imagination and association of shapes. The pupils were inspired by paintings by the artist <i>Giuseppe Arcimboldo</i>. In the final lesson, students will be introduced to paintings, where I depicted portraits of four artists who can perceive haptically and optically.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Fine art, Art education, creativity, arts mediation. <i>Adriena Šimotová</i> , <i>Jiří Kolář</i> , <i>Giuseppe Arcimboldo</i>
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1–12 – Pracovní listy; Návody k technikám J. K. ; Ukázky děl umělců; Didaktické hry a pomůcky Příloha 13–22 – Práce žáků
Rozsah práce:	112 stran
Jazyk práce:	čeština